MASARYKOVA UNIVERZITA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Proměna čínské strategické kultury v současnosti, její jednotlivé subkultury a vztah k tzv. velké strategii Číny

Diplomová práce

TOMÁŠ KALINA

Vedoucí práce: PhDr. Petr Suchý, Ph.D.

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Mezinárodní vztahy

Brno 2019

MUNI
FSS

Bibliografický záznam

Autor:	Tomáš Kalina Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
Název práce:	Proměna čínské strategické kultury v současnosti, její jednotlivé subkultury a vztah k tzv. velké strategii Číny
Studijní program:	Mezinárodní vztahy
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Suchý, Ph.D.
Akademický rok:	2019
Počet stran:	123
Klíčová slova:	strategická kultura, bezpečnost, Čína, Čínská lidová republika, grand strategie

Bibliografic record

Author: Tomáš Kalina
Faculty of Social Studies, Masaryk University
Department of International Relations and European Studies

Title of Thesis: The Change of Current Chinese Strategic Culture, its subcultures and the association with Grand Strategy

Degree Programme:

Supervisor: PhDr. Petr Suchý, Ph.D.

Academic Year: 2019

Number of Pages: 123

Keywords: strategic culture, security, subcultures, grand strategy, China, People's Republic of China

Abstrakt

Hlavním výzkumným cílem diplomové práce *Proměna čínské strategické kultury v současnosti, její jednotlivé subkultury a vztah k tzv. velké strategii Číny* je analýza současné strategické kultury Čínské lidové republiky, respektive její potenciální proměny v současnosti. Práce se zabývá také klíčovými charakteristikami čínské strategické kultury z hlediska jejich působení na identitu, normy, hodnoty i percepční pole, jež ovlivňují čínskou společnost, elity i strategicko-bezpečnostní debatu. Výzkum usiluje rovněž o odhalení strategických subkultur. Velká pozornost je věnována i hlavním zdrojům čínské strategické kultury, jejím důležitým nositelům a celkově působení strategické kultury na bezpečnostní politiku, respektive grand strategii Číny. Práce využívá definici strategické kultury A. Johnstona a A.Ghiselliho, kladoucí větší důraz na význam a roli sociokulturních zdrojů strategické kultury.

Abstract

The main aim of the thesis *The Change of Current Chinese Strategic Culture, its subcultures and the association with Grand Strategy* is to analyze the current strategic culture of the People's Republic of China, or its potential changes at present. The thesis does focus on the key characteristics of Chinese strategic culture in terms of their impact on identity, norms, values and perceptual lens that affect Chinese society, elites and strategic security debate. Research also seeks to identify strategic subcultures. Great attention is paid to the main sources of Chinese strategic culture, its important keepers and the overall impact of strategic culture on security policy, grand strategy of China respectively. The thesis is built on the usage of the definition of strategic culture of A. Johnston and A. Ghiselli, placing more emphasis on the importance and role of socio-cultural resources of strategic culture.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Proměna čínské strategické kultury v současnosti, její jednotlivé subkultury a vztah k tzv. velké strategii Číny** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 8. prosince 2019 .....

Tomáš Kalina

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Petru Suchému, Ph.D. za jeho neuvěřitelně trpělivé vedení mé práce, velmi podnětnou kritiku i všechny cenné rady, které mi vždy ochotně poskytl. Děkuji také své snoubence, rodině a přátelům za jejich dlouhodobou podporu během mého studia a svatou trpělivost.

Obsah

Seznam pojmů a zkratek 7

1 Úvod 9

1.1 Cíl práce a její struktura 10

1.2 Metodologie práce 12

1.3 Použité zdroje 14

2 Strategická kultura jako koncept 17

2.1 Geneze myšlení o strategické kultuře 20

2.1.1 První generace 20

2.1.2 Druhá generace 22

2.1.3 Třetí generace 24

2.1.4 Současný výzkum strategické kultury 26

2.2 Definice strategické kultury 28

2.3 Kontinuita a změna strategické kultury 30

2.4 Subkultury v rámci strategické kultury 36

2.5 Zdroje strategické kultury 39

2.6 Nositelé strategické kultury 42

3 Čínská strategická kultura 45

3.1 Přístupy k čínské strategické kultuře 46

3.1.1 Pacifistický či defenzivní přístup 47

3.1.2 Ofenzivní přístup 51

3.1.3 Dualistická strategická kultura 52

Kult obrany („Cult of Defense“) 58

3.1.4 Čínská strategická kultura v podobě tzv. „Middle Kingdom“ 61

3.1.5 Limity současných přístupů k čínské strategické kultuře 63
3.2 Čínské strategické subkultury 65
3.3 Kontinuita a změna čínské strategické kultury 66
3.4 Klíčové charakteristiky čínské strategické kultury 69
3.4.1 Identita 69
3.4.2 Hodnoty 72
3.4.3 Normy 74
3.4.4 Percepční pole (optika vnímání) 75
3.5 Zdroje čínské strategické kultury a její nositelé 76
3.5.1 Zdroje čínské strategické kultury 77
Fyzické zdroje 77
Politické zdroje 77
Sociokulturní zdroje 81
Sun-c´, Umění války a koncepce lsti (mou) 83
3.5.2 Nositelé čínské strategické kultury 85
3.6 Čínský nacionalismus a strategická kultura 87
3.7 Působení čínské strategické kultury na čínskou bezpečnostní politiku a grand strategii 88
3.7.1 Otázka užití vojenské síly 89
4 Závěr **95**
5 Použité zdroje **101**
5.1 Primární zdroje 101
5.2 Sekundární zdoje 101

Seznam pojmů a zkratek

ČLOA – Čínská lidová osvobozenecká armáda

1 Úvod

Během několika posledních dekád zaznamenala Čínská lidová republika nebývalý ekonomický rozmach a modernizaci. Díky tomu se z pozice regionální mocnosti zařadila mezi nejvýznamnější státy světa s globálním dosahem. Ve spojitosti s celkovým růstem čínské vojenské a ekonomické moci, pokračující modernizací všech složek čínské armády nebo v souvislosti s právě probíhající obchodní válkou se Spojenými státy, nabývá otázka čínského chování v budoucnosti nejen na globální úrovni a možnosti jeho predikce stále více na důležitosti. Je však vůbec možné správně odhadnout čínské chování s pomocí „západního" čili tradičního strategického myšlení? A jakým způsobem můžeme vysvětlit, že Čína akceptuje a podporuje existující mezinárodní řád jen tehdy, když slouží jejím vlastním potřebám a v jiných případech se chová podle vlastních pravidel a norem?

Jedním ze způsobů, vedoucí k pochopení čínského chování a rostoucí čínské asertivity v mezinárodních vztazích, může být komplexní analýza čínské strategické kultury a „historických pilířů," na nichž je zahraniční i domácí politika Čínské lidové republiky dlouhodobě postavena. Právě kultura totiž bývá považována za klíčovou dimenzi při vysvětlování a interpretaci čínské bezpečnostní politiky, pragmatického nacionalismu i její vojenské strategie. Někteří čínští bezpečnostní analytici pak dokonce přisuzují kultuře ústřední roli při tvorbě komplexní čínské bezpečnostní politiky již od vzniku Čínské lidové republiky v roce 1949 (srov. Guangqian, Youzhi 2005). Kromě toho může výzkum strategické kultury poskytnout jistý vhled do myšlení čínských elit a jejich interpretací vlastního chování a světa kolem nich. V této souvislosti je v rámci strategického diskurzu diskutováno především dlouhodobé působení konfuciánského učení na čínskou zahraniční a obrannou politiku.

Zaměření se na čínskou strategickou kulturu nám může napomoci k lepšímu porozumění rozhodovacího procesu čínských politických představitelů a k hlubšímu pochopení čínského jednání, které se může zdát na první pohled mnohdy iracionální. Kromě toho může porozumění určitým prvkům strategické kultury dané země zabránit jejich nesprávné interpretaci a mispercepci, a ve svém důsledku proto předejít potenciálním negativním dopadům pro mezinárodní společenství (Mahnken

2011: 3). Podobně i zástupci čínské elity považují strategickou kulturu za důležitý determinant vlastního zahraničně-politického chování, ale zároveň ji vnímají i jako klíčový prvek, který stejně tak ovlivňuje jednání v mezinárodních vztazích i na straně druhých států (tamtéž: 4). Zároveň je čínská strategická kultura velmi úzce propojena prostřednictvím působení jednotlivých idejí, mýtů či symbolů, ale i skrze celkovou percepci mezinárodního prostředí, s bezpečnostní politikou a s tzv. grand strategií.

Ačkoliv patří strategická kultura mezi důležité proměnné se značným vlivem na rozhodovací proces, nemusí to nutně znamenat, že její vliv je jediným determinantem rozhodování v daném státě. Přesto však může hlubší analýza strategické kultury a identifikace jejích důležitých aspektů přinejmenším usnadnit interpretaci chování určitého státu, stejně jako napomoci při predikci jeho jednání v budoucnosti. Zároveň může pochopení strategické kultury zabránit chybné percepci čínských kroků se všemi z toho plynoucími důsledky nejen pro mezinárodní komunitu. Klíčové pro porozumění strategické kultuře dané země, Čínu nevyjímaje, je však rozpoznání toho, jak velký je skutečný vliv dané strategické kultury přímo na chování státu, především v bezpečnostní a obranné politice.

1.1 Cíl práce a její struktura

Hlavním výzkumným cílem předkládané diplomové práce je analýza současné strategické kultury Čínské lidové republiky, respektive její potenciální proměny v poslední době. Práce se bude zabývat rovněž analýzou klíčových charakteristik čínské strategické kultury z hlediska jejich působení na identitu, normy, hodnoty i percepční pole, jež ovlivňují čínskou společnost, elity i strategicko-bezpečnostní debatu. Důraz bude kladen také na mnohdy odlišné interpretace jednotlivých aspektů čínské strategické kultury, které se v rámci čínského strategického a bezpečnostního diskurzu objevují. Pozornost bude věnována i hlavním zdrojům současné strategické kultury Číny, jejím důležitým nositelům a celkově působení strategické kultury na bezpečnostní politiku Čínské lidové republiky a potenciálně i její grand strategii. V neposlední řadě autor této práce usiluje o identifikaci jednotlivých proudů, vyskytujících se v rámci

současné strategické kultury, respektive významných subkultur, z nichž se skládá. V souvislosti s těmito cíli hledá autor diplomové práce odpovědi na následující výzkumné otázky:

1) *Jaké jsou hlavní charakteristiky, zdroje a nositelé současné čínské strategické kultury? Je možné identifikovat v rámci čínské strategické kultury změny?*

2) *Jaké klíčové proudy či subkultury se v rámci čínské strategické kultury objevují?*

3) *Jakým způsobem ovlivňuje čínská strategická kultura či její subkultury bezpečnostní politiku Číny a její grand strategii?*

Předkládaná práce se skládá ze dvou hlavních částí. První se věnuje především konceptuálnímu rámci strategické kultury a genezi konceptu jako takového, přičemž zahrnuty jsou i moderní trendy ve výzkumu a současný vývoj myšlení o strategické kultuře. Diskutována je také otázka vhodné definice strategické kultury a problematika toho, zda lze na strategickou kulturu nahlížet jako na dynamický fenomén, který se přizpůsobuje a proměňuje dané bezpečnostní a strategické realitě, nebo opačně jako na fenomén spíše statický, jenž změnám nepodléhá. První část se zabývá rovněž výzkumem existence strategických subkultur, dohromady utvářejících strategickou kulturu, či jejími zdroji a nositeli. Jako taková představuje tato část teoretický rámec pro samotnou analýzu čínské strategické kultury.

Analytická část se následně věnuje samotné analýze strategické kultury Čínské lidové republiky. Důraz je kladen na rozbor hlavních přístupů či tradic k čínské strategické kultuře, stejně jako specifických konceptů (Middle Kingdom) nebo současných pohledů (Kult obrany), pomocí nichž můžeme na strategickou tradici v čínském diskurzu nahlížet. V rámci jednotlivých škol čínské strategické kultury budou blíže diskutovány také subkultury, tradice nebo proudy, které se v daném kulturním rámci objevují. Analýza se věnuje rovněž klíčovým charakteristikám čínské strategické kultury, velký prostor náleží i fyzickým, politickým a zejména sociokulturním zdrojům, jenž hrají v čínském kontextu nejdůležitější roli. Opomenuti nejsou ani významní nositelé strategické kultury ČLR. Cílem druhé části je také stručná analýza významu čínského

nacionalismem pro strategickou kulturu země, bez níž by nebylo možné popsat koncept v celé své šířce, dále vztahu a vzájemného působení mezi strategicko-kulturní dimenzí a bezpečnostní politikou, respektive grand strategií.

Závěr práce pak odpovídá na formulované výzkumné otázky, shrnuje hlavní výsledky této studie a diskutuje její možné limity i doporučení pro další studium čínské strategické kultury.

1.2 Metodologie práce

Tato studie je zpracována jako kvalitativní interpretativní výzkum, jehož cílem je primárně *„rekonstrukce subjektivních a sdílených významů, které jednotlivci a skupiny přisuzují realitě, která je obklopuje“* (Drulák 2008: 19). V rámci tohoto výzkumu dojde k identifikaci či interpretaci hlavních přístupů, subkultur, charakteristik, zdrojů a nositelů čínské strategické kultury a jejího přesahu do oblasti bezpečnostní politiky a formulace tzv. velkých strategií. Interpretaci lze považovat za analýzu těchto významů, přičemž umožňuje pochopit jednání zkoumaných jednotlivců nebo skupin. Cílem tohoto výzkumu tedy není zobecnění, ale pochopení fenoménu strategické kultury v jeho historickém a kulturním kontextu (Drulák 2008). Existující primární i sekundární zdroje, záznamy, historické události a další data proto budou kvalitativně přezkoumány s cílem objasnit relevantní informace, týkající se zkoumaného fenoménu.

Autor práce využívá empiricko-analytický přístup s metodou v podobě tradiční případové studie. John Gerring (2004: 341) definuje případovou studiu jako *„hloubkovou studii jediné jednotky (relativně svázaného fenoménu), kdy je cílem výzkumníka objasnit prvky širší třídy podobného jevu.“* Případové studii lze rozumět jako metodě výzkumu, jenž slouží k definování daného případu než k modelaci kauzálních vztahů, přičemž nám umožňuje porozumět širší sadě proměnných prostřednictvím zkoumání jediného podobného jevu. Se zřetelem ke skutečnosti, že strategická kultura představuje pouze jeden z prvků, a nikoliv jediné vysvětlení zkoumaného jevu v podobě strategického chování daného státu, lze typ této případové studie označit jako explanatorní. Na základě analýzy čínské strategické kultury, respektive jejích klíčových charakteristik, budou generalizovány závěry tohoto výzkumu tím způsobem, aby je

bylo možné aplikovat v obecné rovině. Protože předkládaná práce pracuje již s etablovaným konceptem strategické kultury, jenž je aplikován za účelem vysvětlení určitého jevu, je možné tuto práci zařadit do kategorie disciplinovaných interpretativních případových studií (Kořan 2008: 34). Koncept strategické kultury pak bude využit při vysvětlení čínského strategického chování v oblasti bezpečnosti.

Tato studie je omezena časově, prostorově i tematicky. Časově se práce soustředí primárně na vývoj čínské strategické kultury od roku 1989, respektive od červnového krvavého potlačení studentských demonstrací v Pekingu, jež představovalo jeden z důležitých milníků v moderní čínské historii nejen pro komunistickou stranu[1]. Přesto nelze současnou strategickou kulturu Čínské lidové republiky zcela oddělit od její tisícileté strategicko-kulturní tradice. Prostorově je poté práce limitována územím pod kontrolou Čínské lidové republiky. Tematicky je pak významně zúžen prostor, který je věnován zejména čínské „grand" strategii, která by jistě zasloužila vlastní rozsáhlý výzkum. Práce se tudíž soustředí výhradně na působení strategické kultury na bezpečnostní rovinu v kontextu užití ozbrojené síly, respektive vliv klíčových aspektů strategické kultury na grand strategii. Samotná analýza strategické kultury si ovšem neklade nárok na kompletní vysvětlení fenoménu čínské strategické kultury, což může vést k jistému zkreslení výsledků, za nimiž mohou stát i další faktory, kterým tato studie nevěnuje dostatečnou pozornost.

Teoretický rámec předkládané diplomové práce vychází z interpretace strategické kultury jako jedné z možných proměnných, pomocí níž lze vysvětlit strategické chování daného státu – vedle konceptu národních zájmů a prostřednictvím distribuce moci. Strategická kultura tak nepředstavuje jediný možný způsob explanace, ale naopak nabízí jedno z možných, vzájemně se doplňujících vysvětlení daného fenoménu (Lantis, Howlet 2010: 85). V rámci analytické roviny diplomová práce implementuje definici konceptu strategické kultury Alastaira I. Johnstona (1995a,

[1] Sankce mezinárodního společenství po masakru na náměstí Nebeského klidu byly navíc – spolu s celkovou proměnou mezinárodního společenství a změnou post-studenoválečného řádu – jedním z důvodů čínské potřeby formulovat tzv. grand strategii, která by přispěla k redukci tehdejších protičínských tenzí (Goldstein 2005).

1995b), která je v současnosti považována za nejslibnější (Lantis 2002a: 109), a Andrea Ghiselliho (2018), jenž Johnstonovu definici nedávno doplnil o upřesnění vztahu mezi elitami a kulturními artefakty, jenž nabývá na důležitosti právě v souvislosti s čínskou strategickou kulturou. Strategická kultura však představuje spojení dvou konceptů, jejichž definice byly podobně předmětem dlouhodobého zájmu badatelů – strategie a kultury. Podle Graye (1999b: 51) se *„kultura skládá z trvalých (byť nikoli věčných), sociálně přenášených idejí, postojů, tradicí, preferovaných metod operací, které jsou víceméně specifické pro konkrétní geograficky vymezenou (bezpečnostní) komunitu, která je charakteristická unikátní historickou zkušeností.“* Kultura nám tedy pomáhá porozumět tomu, proč lidí jednají tím způsobem, jakým jednají, a jaké podobnosti nebo rozdíly mezi nimi existují. Strategii lze naopak definovat jako *„umění distribuce a aplikace vojenských prostředků s cílem dosáhnout cílů politiky“* (Hart 1967: 335, cit. dle Gray 1999a).

Role grand strategie pak spočívá v koordinaci a řízení všech zdrojů národa ve snaze dosáhnout politického cíle války – definovaného danou fundamentální politikou. Velká strategie by také neměla pouze rozvíjet taktiky a strategie, ale vysvětlovat obecné, politické cíle (Neumann, Heikka 2005: 16). Tato práce pracuje s definicí konceptu grand strategie Neumanna a Heikkové (2005), kteří se snažili o rekonceptualizaci grand strategie nikoliv jako zastřešujícího konceptu na podobné rovině jako je strategická kultura, ale spíše ve smyslu vnímání velkých strategií jakožto souhrnu všech nezbytných předpokladů pro provedení akce. Grand strategie tak v jejich podání představuje *soubor nutných předpokladů pro akci, ve specifickém čase, ve specifickém místě, která může existovat ve více či méně explicitní a systematizované formě, projevující se v praktikách* (Neumann – Heikka 2005: 14).

1.3 Použité zdroje

Předkládaná práce vychází z analýzy řady primárních i sekundárních zdrojů. Primární zdroje zahrnují především dokumenty publikované čínskou vládou (oficiální prohlášení, strategické dokumenty nebo tzv. Bílé knihy o obraně). Z hlediska sekundárních zdrojů pracuje tato práce s bohatou maticí informací v podobě monografií mj. od Alastaira Johnstona, Colina Graye, Huiyun Fengové, Yuan-Kang Wanga a řady dalších autorů.

Kromě toho se analýza opírá o řadu článků a jiných textů v recenzovaných i nerecenzovaných akademických časopisech světové provenience, zabývajících se tématy spojenými se zahraniční politikou, strategickými či kulturními studii, historií, antropologií či psychologií, a dále o publikace různých institucí, nevládních organizací a think-tanků. V neposlední řadě práce využívá i elektronických zpráv a dalších mediálních zdrojů.

Odborných publikací, které se věnují čínské strategické kultuře, existuje poměrně hojné množství, přestože je studium často omezeno nedostatkem lingvistických dovedností na straně nečínských autorů, které jsou při studiu čínského strategického chování nezbytným předpokladem. Výpovědní hodnota publikací pak může být zejména v případě autorů čínské provenience snižována tamními propagandistickými záměry.

Původní autoři, kteří se přímo nebo okrajově věnovali čínské strategické kultuře, na problematiku nahlíželi nejčastěji optikou historického přístupu. Sborník *Chinese Ways in Warfare* Johna Fairbanka (1974: 1) lze považovat za jedno z prvních děl o čínském strategickém chování vůbec, usilující o identifikaci strategických prvků v rámci čínského způsobu vedení válek, ještě bez podrobné analýzy čínské strategické kultury. Fairbank přesto zdůrazňoval preferenci defenzívy před ofenzivními prostředky a tendenci upřednostnit vyčerpání útočníka nebo jeho pacifikaci před vedením nákladné války s cílem jeho úplného zničení (Sondhaus 2006: 98).

Další výzkumíci naopak ztotožňovali čínskou strategickou kulturu s kulturou vojenskou. Například Di Cosmo, který se ve své knize Military *Culture in Imperial China* snažil nalézt nové způsoby definice vojenské kultury, přímo obě kultury spojuje – strategická poté zahrnuje *„rozhodovací proces, který přesahuje specifické chování příslušníků armády a obsahuje akumulované a přenášené vědění, na jehož základě klíčoví aktéři, zodpovědní za strategická rozhodnutí, staví svou argumentaci a hodnotí vlastní pozice i konkrétní situace“* (Di Cosmo 2009: 3 – 4).

Monografie Johnstona, Fengové, Wanga, Fergusona a Dellios či nedávno publikovaná kniha Hong Liua pak podávají spíše komplexní náhled na strategickou kulturu Číny, často zaměřený na konkrétní historickou epochu. Některé další studie se naopak soustředily na dílčí aspekty či charakteristiky, zdroje nebo strategicko-kulturní nositele. Příkladem

může být publikace Andrewa Scobella a Phillipa Saunderse *PLA Influence on China's National Security Policymaking* (2015), s analýzou významu a role čínské armády jako nositele čínské strategické kultury.

Značný edukační potenciál v budoucnosti mohou mít také komparativní studie strategické kultury, neboť v současnosti již existují počet příspěvků do čínské strategické debaty mj. ze strany Shu Guang Zhanga nebo Christophera Twomeyho je stále spíše omezený a zaměřující se primárně na vztahy mezi USA a Čínou z pohledu strategií obou zemí.

2 Strategická kultura jako koncept

Koncept strategické kultury nám umožňuje nejen porozumět chování aktérů, ale také pochopit, jakým způsobem tito aktéři interpretují události, které se vztahují k zahraničně-politickým otázkám. Kultura, kulturní dědictví a tradice představují nedílnou součást našeho rozhodování, usuzování i jednání. Totožně lze nahlížet i na úroveň společnosti nebo státu. Z toho důvodu lze považovat národně-kulturní komponentu za klíčovou při rozhodování o bezpečnostních otázkách nebo v doméně zahraniční politiky, ve formulaci strategií a konečně i tendencích daného státu použít ozbrojenou sílu.

Jednotlivé země jsou typické specifickými charakteristikami a vzájemně odlišným historickým vývojem. Protože neexistuje žádná univerzální strategická kultura, disponuje každý stát svou vlastní jedinečnou kulturou. Počátek výzkumu strategické kultury je ale spojen spíše s deskripcí národních charakterů. Právě studie o národním charakteru v průběhu 40. a 50. let představují první pokusy o propojení kultury s chováním daného státu. Podstata národního charakteru jako taková se nachází v jazyku, kterým obyvatelé státu hovoří, v náboženství, zvycích či přímo souvisí s interpretací společných vzpomínek. Kromě působení na chování státu, pak kultura představuje i důležitý faktor, který prostřednictvím působení svých jednotlivých prvků či subkultur významně ovlivňuje tzv. velkou strategii státu („*Grand Strategy*") (Lantis 2014: 183-184). Jako východisko a počáteční zdroj vědění pro studium fenoménu strategické kultury poté posloužila zejména historie diplomacie a vojenství, ale také sociologie nebo výzkum politické kultury.

Teoretický koncept strategické kultury poprvé představil Jack Snyder již na konci 70. let minulého století, když se prostřednictvím tzv. *národního přesvědčení či víry („national belief")* snažil vysvětlit rozdílnost strategií odstrašování Spojených států a Sovětského svazu během jejich studenoválečného soupeření (Snyder 1977).[2] Snyder (1977: 8) definoval

[2] Po konci studené války se koncepce strategické kultury obecně více zaměřovaly na organizační kulturu, zdůrazňující dopady hodnot a chování osvojeného institucemi, které utváří psychologické prostředí lidí působících v rámci těchto institucí (srov. Johnston 1995; Zaman 2009).

strategickou kulturu jako *„celkovou sumu idejí, podmíněných emocionálních odpovědí a navyklých způsobů chování, které příslušníci národní strategické komunity získali prostřednictvím instruktáže nebo imitací."* Jack Snyder předpokládal, že elity artikulují unikátní strategickou kulturu, která se vztahuje zejména k bezpečnostním záležitostem a slouží jako manifestace veřejného mínění v charakteristické podobě strategického myšlení. Mezi důležité prvky strategické kultury lze zařadit také kontext spojený s vnímanými hrozbami či s technologickým pokrokem, silný kognitivní podtext dotýkající se určitých postojů a přesvědčení, a konečně přesvědčení o roli armády a jiných institucí v rámci procesu utváření politik (Snyder 1977: 8). V praktické rovině pak odlišné kulturní kontexty přímo ovlivňovaly sovětské a americké představitele v souvislosti nejen s otázkou užití jaderné síly a možných reakcí. [3]

Mezi další „otce zakladatele" konceptu strategické kultury bývá řazen také Bradley Klein (1988), jenž strategickou kulturu považoval za velmi přínosnou pro aktéry zodpovědné za tvorbu politiky, neboť jim slouží jako instrument k udržení mezinárodní hegemonie a k zisku politické podpory na domácí scéně. Koncept strategické kultury byl již ve svém počátku výrazně ovlivněn sociologickou perspektivou, neboť strategická kultura si osvojila „kulturalismus", implikující skutečnost, že kultura ovlivňuje chování. Kultura je navíc složena z předpokladů a pravidel, jenž mají přímý vliv na to, jakým způsobem jednotlivci a skupiny interagují vůči sobě navzájem a v rámci sociálního prostředí, do kterého náleží (Johnston 1995b: 45). Struktury podobných lidských asociací jsou navíc spíše vymezeny *sdílenými ideály* než materiálními silami (Wendt 1999), což může zároveň sloužit jako vodítko při interpretaci chování států v souvislosti s významem jejich strategické kultury.

Strategická kultura se úzce dotýká rovněž psychologické problematiky kognitivních procesů. Sociální rozdíly, které existují mezi jednotlivými kulturami, totiž neovlivňují pouze přesvědčení o podobě a specifických aspektech světa kolem nás, ale rovněž i podstatu našich kognitivních procesů. Sociální organizace – například čínský stát – tak do jisté

[3] Například ve spojení se Sovětským svazem Snyder (1977) diskutoval preferenci sovětské armády k preemptivnímu, ofenzivnímu použití síly, přičemž kořeny této preference identifikoval v nejistotě (insecurity), dané ruskou historií, a v autoritativním řízení sovětského státu.

míry zaměřují pozornost na určité prvky reality na úkor jiných. Jinými slovy, to, čemu lidé věnují primárně pozornost, ve výsledku výrazně ovlivňuje jejich přesvědčení o fungování světa a příčinnosti (srov. Nisbett, Choi, Peng, Norenzayan 2001: 291-310). V případě Číny například tamní kultura (i stát) klade značný důraz na sociální závazky a kolektivitu, proto Číňané věří, že jsou součástí širšího kolektivu a jejich individuální chování by tudíž mělo být v souladu s očekáváním skupiny, do níž náleží. Výzkum Nisbetta a kol. (2001) dále poukazuje na skutečnost, že kulturní tradice mohou významně ovlivňovat systémy myšlení – na ty asijské pak značně působí právě výše zmíněná holistická kulturní tradice.

Většina konceptualizací strategické kultury, která od 70. let vznikla, v sobě zahrnuje dvě základní komponenty strategické kultury – *strategické chování* („*strategic behaviour*") jako hrozbu nebo užití síly za politickými účely, a dále kulturu, charakterizovanou jako ideály, postoje, tradice či preferované metody operací, specifické pro danou komunitu (založenou na geografické bázi) s unikátní historickou zkušeností (Gray 1999a: 19). Colin Gray (1986: 36-37) dokonce považuje historickou zkušenost za základ typických *„národních stylů"*, které charakterizují tvorbu strategií v zemích, mezi něž můžeme zařadit například Spojené státy americké a dříve i Sovětský svaz. Strategická kultura pak odkazuje k určitým módům myšlení a k aktivitám týkajících se použití síly („force") – tyto módy jsou v podstatě odvozeny právě z percepce národní historické zkušenosti, z aspirací o odpovědném chování v národním měřítku, a dokonce z občanské kultury a způsobu života (Gray 1999a). Strategická kultura tak do značné míry napomáhá vytvářet prostředí, v jehož rámci je strategie diskutována, a zároveň slouží i jako nezávislý determinant vzorců strategické politiky (Lantis 2002a: 94). Kromě toho se strategická kultura vyznačuje *semi-permanentním* vlivem na bezpečnostní politiku. V tomto bodě se navíc pohled Graye shoduje s obsahem argumentace Snydera. Jejich dalším společným rysem je poté i důraz spíše na **kontinuitu** v rámci strategické kultury než na její změnu.

2.1 Geneze myšlení o strategické kultuře

V rámci moderního výzkumu konceptu strategické kultury můžeme na základě metodologického přístupu podle Forresta E. Morgana (2003: 6 – 7) identifikovat dvě obecné etapy studia. Studium strategické kultury během 70. a 80. let 20. století lze zařadit do kategorie *široce deskriptivní.* Přístup k fenoménu strategické kultury v této době zahrnoval širší historickou analýzu vzorců strategického chování u specifických států (především SSSR a USA), atribuci kulturních příčin těmto vzorcům chování a jejich predikci do budoucnosti. 90. léta poté přinesla zrození *analytické školy* ve výzkumu strategické kultury, jejíž přístup využíval spíše užší definice konceptu a rigoróznější metody testování vlivu kultury na strategické chování. Analytický přístup se ukázal jako poměrně užitečný hlavně v těch případech, kdy nebylo možné vysvětlit určitou volbu jednání konkrétního státu s pomocí modelu racionálního aktéra či skrze realistický koncept národních zájmů.

Široce akceptovaná klasifikace studia strategická kultury napříč vědeckou obcí je nicméně spojena teprve se jménem Alastaira I. Johnstona. Johnston ve svém článku *Thinking About Strategic Culture* (1995a) identifikuje a diskutuje celkem tři generace myšlení o strategické kultuře. Jedná se o generaci první, **holistickou**, která vnímá strategickou kulturu jako *„určitý kontext, obklopující a udělující význam strategickému chování“* konkrétního státu. Druhou generaci Johnston (1995a: 5) označuje jako **kritickou**, usilující o demaskování strategické kultury jako *„nástroj politické hegemonie v oblasti strategického rozhodovacího procesu“.* Vědci spadající do třetí, **pozitivistické** generace, pak zdůrazňují *„vzájemnou interakci mezi strategickou kulturou jako nezávislou proměnnou a strategickými rozhodnutími jako proměnnou závislou v prostředí řady dalších, soupeřících, intervenujících proměnných.“* Právě do třetí generace řadí Johnston i sám sebe.

2.1.1 První generace

První generace strategické kultury, která se objevila na začátku 80. let, usilovala o vysvětlení rozdílného myšlení na straně Sovětů a Američanů v souvislosti s jejich strategií během prvního jaderného věku. Odlišnosti v náhledu na strategie u obou supervelmocí byly připisovány především jiným historickým zkušenostem, rozdílné politické kultuře a geografii

(Zaman 2009: 73-74). Mezi nejvýznamnější představitele první generace bývají kromě Jacka Snydera řazeni také Colin Gray, Fritz W. Ermarth, Carnes Lord nebo David R. Jones.

Colin Gray, jenž bývá považován za nejvlivnějšího autora této generace, původně využíval konceptu strategické kultury jako možného způsobu vysvětlení toho, proč rozdílné strategické komunity někdy přistupují ke strategickým otázkám zcela odlišně. Strategická kultura, ovlivněná geografií, přírodními zdroji, historickou zkušeností či sociálními a politickými strukturami, pak měla poskytovat *„prostředí, v němž je strategie diskutována"* a sloužit jako nezávislá determinanta vzorců strategické politiky (Gray 1981: 22; Gray 1999a). Gray (1986) se ve svých textech ovšem věnoval primárně Spojeným státům, jejichž nukleární strategii vnímal jako výsledek přenosu některých charakteristik jejich kultury (například materiální hojnosti či inženýrsko-pragmatického národního stylu). Američané podle něj rovněž vnímali sami sebe jako vzor pro zbytek lidstva a byli připraveni kdykoliv intervenovat na straně „dobra," pokud by existovalo vážné nebezpečí, že „zlo" uchvátí svět.

Představitelé první generace se nepochybně zasloužili o probuzení zájmu o fenomén strategické kultury jako takový i o jeho větší relevanci při vysvětlování zahraničně-politického chování států. Jejich záměr upozornit na skrytá nebezpečí uvažování o strategiích pouze s využitím *technických* nebo racionálních přístupů tak byl do značné míry naplněn (Poore 2003: 280). Díky široké definici konceptu však zároveň napomohli i k přílišnému zjednodušení komplexního vlivu vnitřních faktorů na zahraniční politiku a k vnímání strategické kultury jako pro praxi postrádající smysl (Johnston 1995a). Nedostatečná a vzájemně rozdílná definice kultury pak znemožňovala jakoukoliv ucelenou konceptualizaci strategické kultury. Celý koncept byl navíc postaven na úzké a kontextuální historiografii a antropologii, což vedlo k jeho značné statičnosti, ponechávající pouze minimální prostor pro tvorbu průřezových studií napříč různými národy i kulturami (Lantis 2005: 3).

Kromě toho Alastair Johnston identifikoval další tři důležité nedostatky, spojené s touto generací. První z nich spočívá v mechanickém determinismu, projevujícím se ve tvrzeních zástupců první generace, podle nichž má strategická kultura tendenci vést k určitému strategickému chování, přičemž strategii lze rozumět jako produktu kultury (Johnston

1995a: 38). Druhý problém se dotýká vztahu mezi strategickou kulturou a chováním, respektive předpokladů o existenci měřitelnosti strategické kultury na strategické volby (Johnston 1995a: 35; Stone 2006: 1). Vzhledem k odmítnutí instrumentality a ke skutečnosti, že strategická kultura působila jako faktor vysvětlující strategické chování, spočívaly v případě absence spojení mezi kulturou a strategickým chováním závěry výzkumů ve tvrzení, že strategická kultura daného státu v podstatě neexistuje. Představitelé první generace navíc přehlíželi ostatní, ne-kulturní proměnné, jejichž prostřednictvím by bylo možné strategické chování rovněž vysvětlit (Poore 2003: 280). Jestliže totiž rozumíme strategické kultuře jako produktu všech relevantních proměnných (tedy od technologie, přes politickou kulturu, až po strukturu mezinárodního systému), pak lze vymezit pouze malý konceptuální prostor pro vysvětlení strategického chování nekulturními faktory.

Druhý „generační" problém rovněž úzce souvisí s metodologickými obtížemi při posuzování validity a s ověřováním výsledků jednotlivých studií, zejména kvůli neschopnosti oddělit závislé a nezávislé proměnné a z toho plynoucí nemožnosti vyloučit přílišnou subjektivitu (Lantis, Howlett 2013: 88). Poslední problém je poté spojen s neuspokojivou analýzou zdrojů strategické kultury v rámci výzkumů (Johnston 1995a: 39). Kritika první generace však vycházela také z úst jejích představitelů. Například Snyder (1990: 7) se později od konceptu výrazně odvrátil svým tvrzením, že kultura, zahrnující přitom i strategickou kulturu, slouží pouze jako *nálepka* pro označení těch situací, které nemohou být vysvětleny jinými způsoby nebo pokud ostatní nástroje pro explanaci selžou. Colin Gray (1988: 42 – 43) sice později nezastával tak radikální postoj jako Snyder, přesto kritizoval neschopnost sociální vědy vyvinout důslednou metodologii, bez níž podle něj nikdy nebude možné přesně identifikovat specifické národní kultury a styly.

2.1.2 Druhá generace

Generace „dvojznačné či rozporuplné instrumentality" se vynořuje v polovině 80. let 20. století se záměrem zaplnit mezery ve výzkumu strategické kultury, jež zůstaly po generaci předcházející (Johnston 1995a). Cílem bylo analyzovat koncept strategické kultury jako nástroj politické hegemonie v kontextu tvorby strategických rozhodnutí. V porovnání s první generací došlo také ke zřetelnému rozlišení strategické kultury a

strategického chování. Ačkoliv lze druhou generaci dle Johnstona (1995a) hodnotit jako instrumentální, instrumentalita přesto nevycházela od politických nebo vojenských elit. Druhá generace myšlení odvozovala svůj přístup ze základní premisy, podle níž existuje velký rozdíl mezi tím, co si myslí lídři o obsahu svých rétorických prohlášení (jaké významy tato vyjádření nesou a kam míří), a motivy, které stojí za jejich reálnou činností. Jinak řečeno, mezi symbolickým strategicko-kulturním diskurzem a operační doktrínou nebo strategií může existovat rozpor.[4]

Mezi jednoho z klíčových představitelů této generace pak lze zařadit Bradleyho Kleina (1988), který na strategickou kulturu nahlížel jako na produkt historické zkušenosti. V závislosti na historii daného státu se pak strategické kultury jednotlivých zemí liší. Operační doktríny navíc nemusí vycházet pouze z dané kultury, ale mohou být navázány také na jiné zdroje. Příkladem může být podle Kleina (1988: 138 – 139) americká doktrína nukleárního odstrašování během studené války, jenž dohromady spojovala dva kontradiktorní módy – deklaratorní a operační. Na úrovni deklaratorní politiky existovala americká strategie založená na obraně, odvetném úderu a odstrašování. Operační mód ovšem zahrnoval *counterforce* strategii. Deklaratorní politika tak působila jako instrumentální způsob kulturního a lingvistického ospravedlnění operační strategie ze strany amerických elit a sloužila k utišení nebo ke zmatení potenciálních politických vyzyvatelů.

Ani druhá generace strategické kultury však neunikla Johnstoně kritice, která se týkala hlavně nejasné definice symboliky a diskurzu čili spojení mezi strategickou kulturou a strategickým chováním (Stone 2006: 1). Podle Johnstona (1995a: 40) není ani zřejmé, kdy bychom měli očekávat, že bude strategický diskurz ovlivňovat chování. Výzkum pak selhával ještě v možnosti porovnat jednotlivé strategické kultury a strategické chování napříč různými státy. Podobně zůstala nedořešena i otázka, zda mohou elity, které se socializují v rámci strategické kultury,

[4] Podle Johnstona (1995a) strategická kultura etabluje „orientace“ (ve smyslu postojů či přístupů) k násilí a ke způsobům, prostřednictvím nichž může stát legitimně použít vůči svým nepřátelům sílu. Tyto „orientace“ podporují deklaratorní strategie, které legitimizují autoritu těch aktérů, jež mají právo uskutečňovat strategická rozhodnutí. Operační doktríny pak reflektují specifické zájmy těchto aktérů.

již navíc samy produkují, překonat omezení daná symbolickými mýty, vytvořenými jejich předchůdci.

2.1.3 Třetí generace

S koncem studenoválečného soupeření přestal být výzkum strategické kultury výlučnou doménou realismu a otevřel se širokému spektru nových směrů v rámci teorie mezinárodních vztahů (Howlett 2005: 3). Pod vlivem konstruktivismu se objevila řada nových studií, zabývajících se strategickou kulturou, domácími strukturami či kulturou organizační. V souvislosti s třetí generací došlo také ke spojení dvou relevantních proudů, v podstatě utvářející současný výzkum strategické kultury – kulturalismu, jenž nachází svůj původ v komparativní politice, sociologii a antropologii, a právě konstruktivismu, nového směru v teorii mezinárodních vztahů. Toto splynutí pak umožnilo vědcům nahlížet nejen na roli kultury a její význam pro aktéry či struktury z nových perspektiv (Farrell 2002: 50). Zdroje kulturních hodnot pak měla tendenci třetí generace myšlení hledat zejména v nedávné praxi a minulé zkušenosti (Johnston 1995b: 18 – 19). Strategická kultura byla rovněž nejčastěji definována jako souhrn předpokladů o roli války v lidských záležitostech a o účinnosti použití síly (Toje 1999).

Zástupcům třetí generace myšlení o strategické kultuře se navíc již téměř podařilo vytvořit falzifikovatelný koncept kultury a konceptualizaci proměnných, přičemž na specifická strategická rozhodnutí je nahlíženo jako na proměnné závislé. Zatímco se tedy první generace nesoustředila na spojení mezi strategickou kulturou a chováním a druhá věnovala pozornost spíše strategickému chování *v rámci* strategické kultury, třetí generace přispěla do strategicko-kulturní debaty používáním důležitých ideových nezávislých proměnných.

Jako typická publikace třetí generace myšlení o strategické kultuře bývá označována monografie A. I. Johnstona, *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History.* Johnston se snažil prokázat, že právě s pomocí domácí strategické kultury, a nikoliv prostřednictvím potřeb mezinárodního systému lze nejlépe vysvětlit tzv. grand strategii státu (Johnston 1995b; Johnston 1996). Předmětem jeho zájmu byla čínská strategická kultura, její přítomnost a charakter, respektive kauzální vztah mezi kulturou a užitím vojenské síly vůči vnějším

hrozbám (Lantis 2005: 4). Johnston se ovšem za využití statistické analýzy pokoušel měřit spíše *tendence* k určitému chování než přímo posuzovat konkrétní výstupy jako důsledky působení čínské strategické kultury (Morgan 2003: 7). Kromě toho jako zástupce třetí generace usiloval o posílení definice konceptu strategické kultury do takové míry, aby mohlo dojít k její validaci. Za tímto účelem se proto snažil jasně rozlišit strategickou kulturu a strategické chování. Tím by byla odstraněna mezera, kterou se nepodařilo zacelit druhé generaci myšlení. Na druhou stranu se vynořilo *epistemologické schizma* v podobě debaty mezi Grayem a Johnstonem – tedy mezi první a třetí generací (Desch 1998: 154, Howlett, Glenn 2005: 123).

Colin Gray (1999b: 49), který na Johnstonovu snahu zareagoval svým článkem *Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back,* sice připustil, že existuje prostor pro další vylepšení konceptu, nicméně Johnston ve svém úsilí o vytvoření falzifikovatelné teorie podle něj zcela neporozuměl podstatě, charakteru a fungování kultury, a chybně odděloval ideje od chování. Příčinu rozdílného pohledu obou teoretiků nicméně opravdu můžeme hledat v navzájem odlišném porozumění konceptu strategické kultury. Třebaže podle Johnstona lze za největší výhodu strategické kultury považovat schopnost vysvětlit strategické chování daného státu, Gray spíše vnímá strategickou kulturu jako koncept, který nám pomáhá porozumět motivům aktérů v jejich jednání. V Grayově podání totiž strategická kultura představuje kontext, který obklopuje strategické chování a uděluje mu smysl. Kultura tedy formuje kontext pro strategické chování, zároveň ale tvoří i jednu z jeho součástí (Gray 1999b: 49). Chování bezpečnostní komunity daného státu je proto ovlivněno procesem *enkulturace* jednotlivců, organizací či procedur. Podle Colina Graye (2006: 9) je rovněž vysoce pravděpodobné, že aktéři této komunity budou přemýšlet a jednat takovým způsobem, který je předurčen jejich znalostmi a komplexní edukací o sobě samých, založené na interpretaci historie a historické geografie, stejně jako relevantním kontextem.

Podle Glenna (2009: 536-540) tak Grayův přístup pokrývá postrukturalistické a interpretativní koncepce a jednotlivé případy vnímá jako nezobecnitelné a *sui generis.* Naopak Jonstonův myšlenkový proud obsahuje epifenomenální a konvenční koncepce, jejichž cílem je naopak Grayem odmítaná generalizace, vytvořená na základě identifikace opakujících se vzorců chování států a kauzálmích či intervenujících

proměnných, jenž tyto pravidelnosti chování způsobují. Strategická kultura by proto měla být definována úzce a její analýza omezena na kulturní dimenzi, vztahující se výhradně na strategie daného státu (tamtéž: 531).

Ačkoliv ani třetí generace myšlení o strategické kultuře ve výsledku nepřekovala limity generací předchozích, tak ve výsledku představila jedinečný komplexní přístup, jehož cílem bylo porozumět tomu, jak státy vnímají, interpretují a implementují modality ve vztahu k vládě a k otázkám bezpečnosti. Strategickou kulturu státu lze navíc vysvětlit současně jako produkt i jako producenta kontextu a kognice. Tato skutečnost následně umožňuje analyzovat chování státu ve vztahu k jeho historickému kontinuu (čili kontextu), na němž lze rozpoznat – a prostřednictvím procesu identifikace (s využitím kognice) rovněž i definovat – percepce státu, interpretace a implementace bezpečnostních politik (Astrada 2010).

2.1.4 Současný výzkum strategické kultury

V rámci současného strategicko-kulturního diskurzu se diskutuje otázka vynoření se čtvrté, respektive již páté generace myšlení.

Čtvrtá generace strategicko-kulturního myšlení sice hledá možnosti aplikace na konceptu strategické kultury na jiné, mnohdy nestátní aktéry, přesto však usiluje primárně o překonání problémů, které koncepci provází od jejího počátku. Tamir Libel (2016: 138) kritizuje zástupce předchozí generace primárně v souvislosti s nedostatečným vysvětlením mechanismu změny strategické kultury a příliš statickou koncepcí. Řešení vnímá v reformulaci strategické kultury jako souboru vzájemně soutěžících subkultur. Strategická kultura pak představuje sociální mechanismus, pomocí něhož utváří na bezpečnost orientované *epistemické komunity*[5] jádro dané strategické kultury a soupeří o dominantní

[5] Epistemická komunita byla původně definována jako síť profesionálů, disponující obecně uznanými kompetencemi a expertízou v rámci definovaného pole působnosti, vyjadřující

vliv na bezpečnostní a zahraniční politiku. Do určité míry je přístup čtvrté generace myšlení založen na původní definici strategické kultury Snydera, představující *soubor semi-trvalých přesvědčeních, postojů a vzorců chování na straně elity, prostřednictvím procesu socializace přetavených do charakteristických módů myšlení* (Snyder 1977: 8). Vyjádření strategické kultury se pak objevuje v záležitostech vojesko-strategické povahy (Lantis 2002a: 104). Z perspektivy čtvrté generace je důležitá také *semi-permanentnost*, která implicitně odkazuje k možnosti změny strategické kultury a k jejímu složení z navzájem kompetitivních subkultur. Každá z těchto subkultur je charakteristická typickou identitou, zkonstruovanou na základě myšlenkového zázemí dané elity. Sociální status poté aktérům určité subkultury poskytuje legitimitu potřebnou pro možnost intervence ve veřejné sféře. Jako nejdůležitější aktéry takových intervencí lze považovat právě již zmíněné *epistemické komunity* (Eyal, Buchholz 2010: 128-129). Z toho důvodu mohou komunity, jenž mají ve svých rukou proces tvorby politiky, formovat symbolický diskurz, působící na strategické elity, a tím i strategickou kulturu státu.

Sergio Miracola v rámci své studie nicméně diskutuje také vznik již páté generace myšlení o strategické kultuře. Její leitmotiv zkoumání strategické kultury představují vojenské doktríny, které refketují prostor, kde dochází ke kodifikaci kulturních prvků a jejich prostřednictvím tudíž můžeme identifikovat strategickou kulturu daného státu (Miracola 2018: 98). Svým úzce zaměřeným pojetím konceptu strategické kultury generace přímo odkazuje k myšlenkám první generace. Mezi klíčové představitele Miracola zařazuje mj. Christophera Twomeyho, jenž definuje vojenské doktríny jako *teorie vítězství.* Twomey (2005) přesto kritizuje strategicko-kulturní paradigma, neboť na příkladu Číny není jeho prostřednictvím možné vysvětlit *údajně* unikátní rysy čínského způsobu války. Twomey identifikoval šest hlavních témat[6], která by měla patřit

(politicky motivované) požadavky na vědění v dané působnosti. Jednotlivé komunity sdílí principy a normativní přesvědčení, jež poskytují na hodnotách založené ospravedlění pro sociální akce jejích členů (Cross 2013; Haas 1992: 3).

[6] Patří mezi ně otázka čínských obav z bezpečnostních důsledků domácí slabosti režimu, představa hierarchického uspořádání mezinárodních vztahů, čínská preference ofenzivních

k čínské strategické kultuře. Tato témata ovšem nemohou sloužit k vysvětlení unikátosti strategické kultury Číny, neboť podobné či zcela totožné kulturní prvky mohou sdílet jakékoliv jiné země. Strategická kultura tedy v čínském kontextu nedokáže vysvětlit, co tvoří podstatu chování státu, a zároveň ji není možné aplikovat ani na případu nukleárních zbraní, neboť jejich síla nutně změní jakýkoliv kulturní prvek (Twomey 2006: 12).

I současný výzkum strategické kultury se ovšem potýká s řadou palčivých problémů různé povahy. Jako jeden z nich můžeme označit inherentní tendenci vědců, zabývajících se strategickou kulturou, zaměřovat se především na partikulární (individuální) případy, namísto hledání společných kulturních rysů napříč řadou odlišných států či jiných aktérů, jež jsou předmětem zkoumání. Příčinu této tendence lze hledat v předpokladu, že každá strategická kultura je unikátní (Desch 1998: 152-153). Tento přístup nicméně zcela vylučuje komparativní studium, výrazně ztěžuje jakoukoliv generalizaci výsledků a vede i k nemožnosti identifikovat systémové proměnné. Bez systémových proměnných pak nelze vytvářet predikce, což se ve svém důsledku projevuje v neschopnosti potvrdit platnost konceptu (srov. Desch 2005).

2.2 Definice strategické kultury

Ani po několika desítkách let od počátku moderního výzkumu strategické kultury, se nepodařilo vědecké komunitě nalézt shodu na její společné definici. Přestože je strategická kultura nejčastěji interpretována jako dědičný soubor politických a vojenských konceptů, založených na sdílených historických a sociálních zkušenostech, neexistence jednotné definice nadále poměrně ztěžuje jakoukoliv další práci s konceptem strategické kultury.

---

nebo defenzivních strategií, strategie akceptace rizika při řešení krizí či sklon útočit jako první ve vojenských operacích (Twomey 2006: 5).

Andrew Scobell (1999: 479) považuje strategickou kulturu za „*trvalý systém hodnot, které jsou společně zastávány politickými lídry (nebo skupinou lídrů) daného státu a týkají se užití vojenské síly.*“ Strategická kultura v sobě ovšem také nese sdílená přesvědčení nebo způsoby chování, vycházející ze sdílených zkušeností a z všeobecně akceptovaných narativů, ovlivňujících ve svém důsledku kolektivní identitu a vztahy k jiným skupinám. Zároveň ale rovněž vymezující i způsoby pro dosahování cílů v oblasti bezpečnosti. Strategickou kulturu tak v podstatě můžeme definovat jako fundamentální a trvalé předpoklady o roli války (mezistátní či vnitrostátní) v lidských záležitostech a o efektivitě použití síly ze strany politických a vojenských elit v dané zemi (srov. Scobell 2002: 2). Scobell (2014: 213) na strategickou kulturu v neposlední řadě nahlíží také jako na kontext, stejně jako na určité zorné pole či čočku – právě tyto dva aspekty spoluutváří výběr možností, jež jsou jednotlivým aktérům dostupné v různých situacích, zároveň ale ovlivňují i vnímání a pohled aktérů na sebe samé a ostatní.

Nejvlivnější definice je spojena se jménem Alastaira Iaina Johnstona. Johnston (1995) předpokládal, že společenské charakteristiky ovlivňovaly chování států v průběhu celé historie civilizací. Na strategickou kulturu Johnston (1995: 37-38) nahlíží poněkud více specificky, přičemž vychází z konstruktivistické tradice[7], podle které tvorbě zahraniční politiky ještě předchází proces interpretace, jenž je ovlivněn nejen faktory zahrnující identitu, ideologie, kulturu dané země či její tradice, ale také hodnoty, normy, historii nebo mezinárodní struktury (například režimy či mezinárodní právo). Sociální entity, respektive institucionalizované normy, pak mají tendenci být politickými aktéry spíše podpořeny, než změněny. Johnston (1995: 222) strategickou kulturu definuje jako „*integrovaný systém symbolů (kauzálních axiomů, jazyků, analogií, metafor a dalších), jejichž cílem je ustavení dlouhotrvajících strategických preferencí prostřednictvím formulace konceptů o roli a efektivitě vojenské síly v mezistátních politických záležitostech.*“ Johnstonova definice se výrazně podobá dřívějšímu pohledu na strategickou kulturu ze strany Kena

[7] Právě s růstem vlivu konstruktivismu v post-studenováleční době v teorii mezinárodních vztahů je spojena i „renesance zájmu o kulturu v bezpečnostních studiích“ (Desch 1998). Konstruktivismus však výrazně ovlivnil nejen studium strategické kultury, ale také výzkum domácích struktur či kultury organizační.

Bootha (1990: 121), kterou Booth charakterizoval jako souhtn národních tradic, hodnot, postojů, vzorců chování, symbolů a konkrétních způsobů adaptace na rozličné prostředí a řešení problémů v kontextu hrozby použití a užití síly.

Ve vztahu k tvorbě politických rozhodnutí se strategická kultura v Johnstonově podání skládá ze dvou premis – zaprvé se jedná o vnímání strategického prostředí, zahrnující pohled na válku, nepřítele nebo užití síly; zadruhé o předpoklady o tom, jak vést takovou zahraniční politiku, která je založena na vnímání daného prostředí. Tyto předpoklady rovněž obsahují výběr vhodných a efektivních strategií jako odpovědí na hrozbu nebo užití síly (Johnston 1995: 223). Strategickou kulturu tak můžeme v podstatě chápat jako *„dva soubory propojených předpokladů o podstatě („nature") války v lidských záležitostech a o tom, jak válečná tažení vést*." Z těchto předpokladů, které jsou podle Johnstona (1995: 1) zakořeněny v brzké „formativní" vojenské zkušenosti daného státu nebo jeho předchůdce, pak politické elity odvozují řadu možných, přesto omezených, akcí dle stanovených preferencí nebo pořadí, které lze následně (poměrně konzistentně) identifikovat ve způsobech chování daného státu napříč časem. Předpoklady o válce jsou v podstatě reprezentovány právě prostřednictvím systému symbolů (zahrnující mj. argumentativní struktury, metafory, konkrétní jazyk, obrazy či analogie), které mohou nabývat materiální podoby v pestré škále objektů, tzv. *kulturních artefaktů*. Mezi tyto kulturní artefakty můžeme zařadit jak přímo tzv. velké strategie *(grand strategy)* daného státu nebo vojenské doktríny, tak i specifický design zbraní, ke kterému se daná země nebo její elity přiklání. Otázkou ovšem zůstává, jaký je vztah mezi kulturními artefakty a politickými elitami, které se na tyto artefakty odkazují – právě toto spojení podle Ghiselliho (2018: 168) Johnston ve svém díle dostatečně nevysvětluje.

2.3 Kontinuita a změna strategické kultury

Tvrzení, že strategická kultura do určité míry ovlivňuje podobu bezpečnostní politiky daného státu a jeho chování, je v rámci výzkumu mezinárodních vztahů vědeckou komunitou již poměrně široce akceptováno. Na druhou stranu, téma kontinuity, respektive změny strategické kultury, od prvotní artikulace konceptu stále vzbuzuje velké množství otázek.

Navíc existuje několik důvodů, které dále ztěžují vymezení strategického kultury jako konceptu, který by podléhal změnám či nikoliv.

Zaprvé, z hlediska epistemologie a metodologie, nelze vyvodit ani jasný závěr o tom, zda lze strategické kultuře dané země plně porozumět. Kolodziej (2005: 359-61) a Murden (2005: 540) dokonce považují strategickou kulturu za natolik komplexní a dynamický fenomén, že mu jednoduše nelze porozumět ve všech možných aspektech. Proto jsou možnosti stanovení podmínek pro určení kontinuity nebo proměny velmi omezené. Jiní autoři upozorňují na „otevřenou ontologii" kulturních teorií, která znesnadňuje identifikaci okolností, za kterých by došlo ke změně strategické kultury (Hopf 2000: 371). Rozdílné názory na otázku změny a kontinuity strategické kultury souvisí rovněž s nejednotnou definicí konceptu, neboť odlišné konceptualizace následně vedou k rozdílným pohledům na otázku dynamiky strategické kultury i její potenciální proměny (Hudson 1997: 2-3). Nalezení společné definice konceptu by tak významně napomohlo i vyřešení tohoto problému.

Druhý důvod, jenž stojí v pozadí nejasné asociace mezi kontinuitou a změnou strategické kultury, spočívá v omezené pozornosti, která byla této otázce věnována ze strany teoretiků. Podle Pietra Piraniho (2016: 512) se tímto tématem začala zabývat teprve třetí generace, nicméně její zájem byl soustředěn primárně na prokázání kontinuity (srov. Johnston 1995b; Katzenstein 1996; Kier 1997; Rosen 1996). Přesto byla diskutována i možnost proměny kultury, ačkoliv jakékoliv změny strategické kultury byly vždy interpretovány jako sporadický fenomén, probíhající pouze za výjimečných okolností (Berger 1998: 18). Ke strategicko-kulturní proměně by tak mělo dojít pouze v těch případech, kdy by výzvy mezinárodního systému – v podobě válek, revolucí nebo ekonomických krizí – ovlivnily existující ideje a přesvědčení do takové míry, že by došlo k úplnému rozpadu minulých historických narativů a k jejich nahrazení novými (Duffield 1998: 23).

Strategická kultura se přesto pozvolna vyvíjí především v rámci generačních výměn a s průlomem nových myšlenkových směrů. Většina hlavních teoretiků konceptu či teorie ovšem stejně přiklání k názoru, že opravdu existuje možnost její změny v průběhu času. Collin Gray (1999: 52) sice explicitně připouští, že procesem absorpce nových zkušeností, jejich zakódováním a kulturním „překladem" dochází ke změně

strategické kultury, nicméně tato proměna probíhá obyčejně velmi pomalu. Na druhou stranu existují případy, kdy dojde během krátkého časového horizontu k radikální změně strategické kultury, nejčastěji v důsledku vnějších impulzů [8] (Lantis, Howlett 2013: 91). Mezi tyto impulzy může patřit například porážka daného státu ve válce, invaze nebo okupace, stejně jako objevení se radikálně odlišného politického systému, lídra nebo filosofického pohledu (Berger 1996). Takových proměn je ovšem velmi málo, přestože se objevují názory, že se v současnosti může počet „kulturních šoků" výrazně zvýšit (Dueck 2005; Lantis 2002b, O´Reilly 2013). Podobně i Andrew Scobell (2003; 2014) nepovažuje strategickou kulturu za statický a nezměnitelný fenomén.

Podobný názor jako Colin Gray zastává i Jeffrey Lantis, který na příkladu Spolkové republiky diskutuje kulturní změny v kontextu vynoření se „strategicko-kulturních dilemat," přičemž vychází z předpokladů teorií externích šoků (Lantis 2002a: 111). V případě těchto dilemat se jedná o vnější impulzy, které fundamentálně ovlivňují ideové základy a rozkládají minulé historické narativy. Strategicko-kulturní dilema je doprovázeno extrémním psychologickým stresem a vyžaduje resocializační proces, který zahrnuje participaci rozdílných skupin během hledání kompromisu o nové politicko-kulturní orientaci.

Právě na případu Německa pak lze doložit, jak intenzivní vnější šok v podobě humanitární katastrofy v bývalé Jugoslávii vedl k erozi morální legitimity německého poválečného pacifismu a k přehodnocení pohledů politiků na adekvátní politické odpovědi. V porovnání s Bergerem (1998) nebo Duffieldem (1998) ovšem Lantis (2002a) nevnímá tyto externí šoky jako „unikátní momenty," poháněné výlučně významnými historickými událostmi. Naopak, dle jeho názoru k nim může dojít i v důsledku geopolitických změn menšího rozsahu a závažnosti. Za těchto okolností může zahraničně-politické chování státu či jeho elit přivodit až zrušení tradičních vazeb v rámci strategicko-kulturních orientací, pokud se jednotlivé pilíře, na nichž je strategické myšlení vystavěno, dostanou do vzájemného konfliktu (Lantis 2002a: 112). Příkladem může být stát, který se vyznačuje podporou demokracie a obecně averzí k použití síly,

[8] O radikální proměně lze hovořit například v případě Německa a Japonska po jejich porážce ve druhé světové válce (Scobell 2003: 16).

jenž se dostává do dilematu strategické kultury v souvislosti se situací, představující výzvu pro demokracii a vyžadující ráznou vojenskou odpověď. K vyřešení dilematu strategické kultury je následně zapotřebí změn v bezpečnostní politice a dále přehodnocení zakořeněných historických narativů (Lantis 2005: 9). Dilema strategické kultury proto může de facto ve svém důsledku pozměnit převládající bezpečnostní paradigma včetně grand strategie státu.

Externí šoky však nemusí vždy nutně produkovat kulturní proměnu, ale naopak mohou spíše posílit dominantní strategickou subkulturu v rámci společnosti (Legro 2000: 423). Událost vyvolá změnu převládající strategické subkultury jen v těch případech, kdy dojde ke kolapsu dominující subkultury, který je následován konsolidací nové. Klíčový význam v těchto situacích patří zejména vztahům mezi idejemi, očekáváními, které subkultury vzbuzují na straně společnosti, a výsledky akcí pod vlivem daných idejí. Největší potenciál pro změnu strategické kultury pak mají ty situace, kdy dochází k úplnému neúspěchu dominující subkultury (Legro 2009: 45). Mechanismus změny strategické kultury spočívá ve vzniku silné diskrepance mezi očekáváním chování, které je v souladu s dominující subkulturou, a vlastním výstupem, otevírající prostor pro projevení se nositelů do té doby upozaděných subkultur s cílem získat podporu pro vlastní ideje a ovlivnit „obsah" kolektivní identity v rámci státu (Abdelal, Herrera, Johnston, McDermott 2006: 700). Úkolem nové převládající strategické subkultury je poté prokázat, že představuje životaschopný a efektivní proud, který povede k pozitivním výsledkům. Těchto výsledků by podle Jeffreyho Legra (2006: 45-46) mělo být dosaženo co nejdříve, aby došlo k etablování a konsolidaci nové strategické kultury a nikoliv k „návratu dominance" subkultury předchozí.

S konceptem strategických subkultur při interpretaci změny startegické kultury pracuje i vynořující se čtvrtá generace myšlení o strategické kultuře. Ta vidí změnu strategické kultury rovněž nejčastěji jako důsledek *bezpečnostní* nebo *politické krize*. V jádru každé strategické subkultury, tvořící jako celek partikulární strategickou kulturu, se ovšem nachází epistemické komunity, přičemž jednu z nich lze považovat za dominantní – její dominace je založena na institucionalizaci konkrétního světonázoru v rámci strategické elity. Krize pak může způsobit kolaps hegemonie dominantní epistemické komunity a iniciovat soupeření mezi jednotlivými subkulturami (Libel 2016: 142). Nové nebo znovuoživené

komunity pak rozšiřující své ideje směrem k aktérům, kteří mají právo rozhodovat. Rozpoznatelnost těchto idejí ve veřejné sféře poté souvisí s mediálním pokrytím a sítěmi napříč epistemickými komunitami. Úspěch světonázoru dané komunity se přesto primárně odvíjí od jeho reflexe ve formální politice státu nebo v dokumentech, které ji artikulují.

Jiné přístupy k otázce spojení mezi strategickou kulturou a její změnou se zaměřují spíše na dynamické aspekty kultury a kritizují jistou monolitičnost a statičnost celého konceptu. Strategickou kulturu daného státu lze pak nejlépe popsat jako seskupení různých *vrstev* idejí, hodnot či přesvědčení, vyznačujících se navzájem rozdílnou rezistencí vůči změnám. Vrstvy si lze představit jako soustředné kruhy, přičemž ty vnitřní obsahují klíčové hodnoty a ideje dané strategické kultury. V případě, že se určitá přesvědčení nebo hodnoty pohybují od jádra směrem k periferii, tj. k vnějším vrstvám, stávají se zároveň méně fundamentálními pro danou kulturu a zvyšuje se jejich náchylnost ke změně (Dalgaard-Nielsen 2006: 13). Co se týče podmínek, za jakých dochází k proměně strategické kultury, jednotlivé názory vědců se různí od vlivu interních i externích strukturálních změn (Longhurst 2004: 18-19) až po situace, během kterých dochází k posílení politické aktivity jako způsobu, pomocí něhož mohou jednotlivci strategickou kulturu pozměnit (Dalgaard-Nielsen 2006: 11).

Konstruktivistický přístup se zase při interpretaci příčin strategicko-kulturních změn opírá o význam *norem*. Christoph Meyer (2006) například diskutuje vliv norem na příkladu vzniku Společné bezpečnostní a obranné politiky EU, kdy navzdory specifickým a vzájemně odlišným strategickým kulturám jednotlivých evropských zemí došlo vlivem společného učení k modifikaci klíčových norem daných kultur a k jejich výsledné (částečné) konvergenci. Toto „sblížení se strategických kultur“ pak otevřelo možnosti významné spolupráce mezi evropskými státy v oblasti bezpečnosti a napomohlo vzniku jejich společných politik. Podle dalšího zástupce konstruktivismu, Andrea Ghiselliho (2018: 169-170), se kulturní změny odehrávají převážně tehdy, když se promění kontext, v jehož rámci by jinak bylo možné hovořit o výskytu války, nebo dojde k obměně elit. Tyto změny s sebou nesou integraci nových předpokladů, symbolů nebo artefaktů, mnohdy z jiných strategických kultur (Katzenstein 2012: 3). Jejich akomodace je poté nejpravděpodobnější

právě v těch případech, kdy strategicko-kulturní změny souvisí s invencemi v oblasti technologií.

Ačkoliv nepochybně lze za jistých okolností opravdu připustit určitou proměnu strategické kultury, stále ji můžeme považovat za celkově velmi rezistentní vůči vnějším či vnitřním tlakům. Příčiny odolnosti lze hledat v širším sdílení dominujícího strategicko-kulturního „obsahu" napříč společností, doprovázeného nemožností alternativ dominantního kulturního proudu získat významnější společenskou podporu nebo neexistencí dostatečného množství těchto alternativ. Strategická kultura může rovněž zůstat beze změn, pokud její klíčové principy pokračují v generování řešení, jenž uspokojuje lidské potřeby a utváří smysl pro svět kolem nás (Thompson, Ellis, Wildawsky 1990: 69-70). Rezistence strategické kultury může být do určité míry podporována také jejím zakotvením v byrokratickém aparátu dané země. Prvky či artefakty strategické kultury totiž mohou být přímo institucionalizovány prostřednictvím legitimních kompromisů mezi elitami či jinými aktéry disponující mocí, jenž usnadňují klíčovým principům strategické kultury nadále zůstat neměnnými (Lantis 2014: 175-176).

Ostatně role elit v kontextu potenciálních strategicko-kulturních změn zůstává doposud spolehlivě neobjasněna. Navzdory obecně přijímané kolektivní podstatě strategické kultury je možné vnímat roli elity jako *arbitra*, rozhodujícího o tom, jak a kterým směrem se strategická kultura eventuálně promění (Duffield 1998: 34-35; Lantis 2002b: 107). Blízkost zástupců elity nejen k rozhodovacímu procesu státu, ale i autorita, jíž disponují, totiž může propůjčit legitimitu jejich idejím či hodnotám a hrát významnou roli při řízení změn v rámci dané kultury (Farrell 2001: 83). Elity lze v tomto kontextu vnímat jako tzv. *„uživatele kultury"* (*„users of culture"*),[9] jež disponují možností volby *vědomě* posunout předchozí hranice akceptovatelnosti konkrétního zahraničně-politického chování (Farrell 2005: 452). Výzvou pro další bádání nicméně zůstává, zda lze racionální zdůvodnění takového jednání elit považovat za zakořeněné v kulturním prostředí, nebo jestli je jejich chování ovlivněno

[9] Kromě toho se objevuje i označení elit jako *„norm entrepreneurs"* (Lantis 2002b: 107).

jinými, převážně *nekulturními* faktory.[10] Obecně pak pohled na strategickou kulturu optikou Swidlerové (1986) může napomoci odhalení toho, jakým způsobem se strategická kultura vyvíjí během jednotlivých generací a jak se prostřednictvím vyjednávání a strategické debaty transformuje. Ačkoliv se totiž strategická kultura proměnuje spíše pozvolna, konkrétní ideje, diskurzy, normy a vliv nových generací hrají významnou roli – důraz na tyto faktory tak může usnadnit porozumění procesům, které stojí v pozadí změny strategické kultury.

Celkově také díky výzkumu, zaměřeného na objasnění toho, zda se strategická kultura mění či pouze kontinuálně přizpůsobuje, můžeme také identifikovat její hlavní subkultury a jejich následnou analýzou přímo odhalit vliv subkultur na reálnou tvorbu strategií daného státu.

2.4 Subkultury v rámci strategické kultury

Současný výzkum strategické kultury se velmi často potýká s problémem, zda je možné podstatu strategické kultury považovat za homogenní či zda lze v rámci kultury identifikovat více proudů, respektive jednotlivých subkultur. Williamson Murray (1999: 29) jako jeden z prvních autorů vůbec upozornil na to, že vojenská kultura zahrnuje řadu oddělených a rozdílných subkultur, ovlivněných tradicemi, stejně jako misí, jež tyto subkultury vykonávají. Na strategickou kulturu bychom měli nahlížet jako na heterogenní, neboť je složena z konsenzu jednotlivých subkultur uvnitř státu (Zaman 2009: 83). Pochybnosti o jednolitosti

[10] Jeden ze způsobů řešení tohoto dilematu nabízí přístup, vycházející z konceptu uživatelů kultury socioložky Ann Swidlerové (1986). Pokud totiž považujeme strategie za *praktiky,* můžeme do určité míry překonat determinismus kulturních studií. Kultura v podání Swidlerové totiž není charakterizována jako jeden reálný objekt, ale právě jako *sdílená praktika,* složená z individuálních zvyků. Kultura tedy vychází z kombinace těchto praktik (tj. způsobů, pomocí nichž se sociální aktéři angažují v akcích) a diskurzu. (Strategická) kultura je pak udržována nejen s pomocí jednotlivců, kteří sdílí totožné zvyky, nýbrž s pomocí nezávislých aktérů, kteří na základě interakce s druhými opakovaně modifikují své navyklé individuální odpovědi s cílem tyto sdílené praktiky zachovat (Barnes 2001: 24). Podle Swidlerové (1986) můžeme také hovořit o kontiuitě strategické kultury i v těch případech, kdy dochází ke změně idejí, neboť to, co zůstává, jsou způsoby, jakým jsou tyto změny organizovány, a nikoliv jejich výsledek.

strategické kultury vyjádřil i Colin Gray. Podle něj je totiž nutné brát v potaz kromě strategické kultury také kulturu veřejnou (*public culture*) a vojenskou (organizační). Strategická kultura by tudíž měla být posuzována jako koncept zastřešující více různých identit, které ji jako celek spoluutváří (Gray 2006: 12-13). Většina strategických kultur států tak obsahuje několik kulturních proudů, které navzájem interagují a soupeří v různých vrstvách společnosti.

Alan Bloomfield (2012) problematiku jednolitosti podstaty strategické kultury spojuje s otázkou její kontinuity nebo změny. Podle něj by ideální model strategické kultury měl poskytovat takovou konceptualizaci, která nepředpokládá ani příliš kontinuity v jejím rámci, ale zároveň nepopisuje kulturu ani jako zcela koherentní. Strategickou kulturu je proto možné považovat spíše za *„jednotnou entitu, která v sobě obsahuje kontradiktorní prvky, rozdílné proudy nebo tradice čili protichůdné subkultury*“ (Bloomfield 2012: 451-452), soupeřící uvnitř společnosti o hegemonii. Stále však existuje dominantní „proud“ uvnitř této kultury, jehož nositelé se snaží především zachovat status quo (Johnston 1995: 246). Podle Howletta (2005: 9) se pak může jednat dokonce až o dvě subkultury, které spolu bojují o dominanci.

Bloomfield (2012: 453) ve své analýze interpretuje strategické subkultury jako *„určitý objem („packet“) informací o strategické situaci státu“*, v jehož jádru se nachází nejvíce klíčový aspekt strategické kultury a strategického procesu rozhodování jako takového – **kalkulace na úrovni přítel – nepřítel**. Jedná se o instinktivní nebo verbalizovaný[11] proces výběru aktéra (státu), kterého lze označit za spojence, a dále vymezení se vůči tomu aktérovi, jehož je nutné se obávat nebo je na místě jej ignorovat. Právě společné porozumění tomu, koho lze považovat za přítele a koho naopak za nepřítele, následně drží rozdílné kulturní rysy (subkultury) pohromadě. Přestože tedy může jakákoliv země – mj. i Čína – v případě potenciální krize aplikovat různé politiky, jak krizi řešit, zůstává vnímání přítele/nepřítele poměrně konstantní. Rozsah strategických voleb nebo subkultur však nelze charakterizovat jako neomezený nebo determinovaný pouze změnami v souvislosti s vnějším strategickým prostředím. Klíčový význam má také identita státu, respektive

[11] Například prostřednictvím politických projevů či prohlášení (Bloomfield 2012).

podobnost dané země s jinými státy, vymezující „kulturně dostupnou" škálu strategických voleb (McCraw 2011).

Jednotlivé subkultury lze rovněž považovat za tzv. *strategická kognitivní schémata*, která v rámci strategické kultury dané země koexistují a vzájemně soupeří o svůj vliv na tvorbu strategických rozhodnutí – jinými slovy jsou přítomné v kontextu proměnlivých vztahů dominance, subordinace a latentnosti vůči sobě navzájem. Kompetitivní subkultury jsou charakteristické rozdílnými interpretacemi státního i mezinárodního socio-kulturního kontextu, jenž ve výsledku ovlivňuje způsoby, jakým konkrétní stát nahlíží nejen na materiální proměnné (například geografii, relativní moc či technologické změny), relevantní pro tvorbu strategických rozhodnutí (Bloomfield 2012: 450).

Pokud tedy můžeme v průběhu delšího období identifikovat určitou strategickou politiku, je možné předpokládat, že konkrétní subkultura dominuje – tím určuje percepci aktérů zodpovědných za tvorbu rozhodnutí na strategické úrovni, ovlivňuje jejich atribuce kauzality a behaviorální odpovědi, které tito aktéři v průběhu tohoto období považují za vhodné. Podle Bloomfielda (2012: 452 – 453) jsou kromě dominantní subkultury ovšem nadále přítomny i další (druhořadé či podřízené) subkultury, které mají sice výrazně omezený vliv na strategickou politiku nebo je jejich působení latentní, ale do budoucna mohou právě dominantní „proud" v rámci strategické kultury státu „vystřídat" a tím strategickou politiku země proměnit. V takovém případě původní ideje předchozí dominantní subkultury jednoduše nezmizí, ale jsou stále přítomny, byť v upravené formě, i v nově nastupující (Howlett 2005: 9).

Jednotlivé subkultury zahrnují pestrou škálu aktérů, podporujících daný kulturní pohled, korespondující se subkulturou, k níž naleží. Mezi reprezentanty konkrétních subkultur patří nejčastěji politické subjekty, ale může se jednat i o jednotlivá ministerstva, prezentující rozdílné pohledy či politiky. Tamir Libel (2016) spojuje otázku subkultur s konceptem epistemických komunit, které tvoří jejich jádro. Expertíza, jíž jednotlivé komunity disponují, následně slouží jako základ pro legitimizaci jednotlivých subkultur. Ve vzájemné soutěži v rámci strategické kultury jsou následně nové ideje a strategie rozšiřovány směrem k elitě i k veřejnosti. Adaptace nových idejí politickými aktéry či zisk dominance konkrétní epistemické komunity nad předchozí, často více

tradicionalistickou, pak vede k etablování nové strategické kultury, a to za předpokladu, že dojde k aplikaci, institucionalizaci a stabilizaci nových politik. Smysl tohoto pohledu pak spočívá v možnosti spojit vzájemně soupeřící subkultury s konkrétními skupinami, které je podporují v rámci určitého politického systému. Identifikace přesného obsahu soupeřících idejí i jejich tvůrců a podporovatelů totiž otevírá prostor pro přesný popis vlivu strategické kultury na politické změny.

Akceptování skutečnosti, že strategická kultura daného státu není jednolitá, ale zahrnuje v sobě dvě nebo více subkultur, pak může napomoci jednak při interpretaci potenciálních proměn strategické politiky konkrétní země, ale zároveň do určité míry také při identifikaci změn strategické kultury a predikci budoucí dominantní subkultury.

2.5 Zdroje strategické kultury

Protože je každá strategická kultura ovlivněna specifickými podmínkami daného státu, liší se také zdroje, z nichž každá jednotlivá kultura vychází. Přitom existuje poměrně pestrá škála faktorů, které můžeme jako strategicko-kulturní zdroje považovat. Lantis (2006) diskutuje tři hlavní skupiny faktorů, utvářející základní pilíře každé strategické kultury – geografii, respektive fyzické zdroje jako celek, politické, a nakonec sociokulturní zdroje, přičemž jejichž působení se navzájem prolíná. Na nejobecnější rovině lze ovšem hledat zdroj strategické kultury přímo v **geopolitickém uvažování** a ve **strukturálním působení mezinárodního** prostředí na jednání daného státu.

Kontext, z něhož je možné odvozovat konkrétní strategickou kulturu, je poté úzce propojen právě s fyzickými faktory, zahrnujícími geografii, klima a další přírodní vlivy, jež mohou významně působit na tvorbu zahraničně-bezpečnostní politiky. Tyto prvky tudíž mohou do jisté míry napomáhat prosazování konkrétních strategických politik, neboť státy na základě vlastní pozice a dalších proměnných tradičně definují i potenciální hrozby pro svou vlastní bezpečnost (Rosyidin 2017: 4). V případě Čínské lidové republiky navíc lze geografii z hlediska zdroje strategické kultury rozumět i jako proměnné, která přispívá k tvorbě

řady bezpečnostních dilemat (Lantis 2014: 173)[12]. V současnosti pak více než geografie hraje roli konkrétní poloha daného státu v regionu, vzdálenost země od velké mocnosti nebo charakter vztahů se sousedy (Lantis, Howlett 2013: 89). Howlett (2005: 4-7) rovněž diskutuje stále rostoucí vliv přírodních faktorů jako zdrojů strategické kultury v souvislosti se zvyšující se závislostí států na těchto zdrojích. Podobně současný trend rychlého technologického rozvoje může výrazně ovlivňovat podobu a charakteristiky partikulární strategické kultury, ubírající na významu tradičním fyzickým zdrojům. V souvislosti se zdroji strategické kultury pak připadá značný význam také soudobým procesům globalizace (Al-Rodhan 2015).

Mezi politické zdroje strategické kultury bývá nejčastěji řazena historie, doplněná o podobu či charakter politického systému, politická přesvědčení elit a o vztah mezi vojenskou a civilní složkou státu. Z hlediska politických zdrojů mohou mít dopad na vlastní chování státu v bezpečnostní i strategické dimenzi politiky nepochybně také **historické zkušenosti** nebo **„role,“** které daný stát v minulosti zastával a jenž o něm utváří ucelený obraz (Lantis, Howlett 2013: 90). Vnímání a hodnocení těchto zkušeností, respektive celé historie, pomáhá definovat identitu státu i jeho obyvatel (jací jsou obyvatelé státu a co chtějí), což ve svém důsledku působí na strategickou kulturu i aktivity státu v mezinárodním prostředí. Podobné „role“ jsou dle Marijke Breuning (1997: 113) považovány za „*rozšíření kulturních axiomatických přesvědčení*.“ Tyto role se dotýkají především vztahu státu k mezinárodnímu prostředí, povaze tohoto prostředí (tj. univerzalistického či paternalistického náhledu na svět) nebo porozumění pravidlům chování (tj. chování založenému na záměrech nebo orientovanému na výsledky). **Kulturní přesvědčení a hodnoty**, další zdroje strategické kultury, pak vytváří zřetelné národní „zorné pole,“ jenž formuje percepci různých událostí a ovlivňuje možné odpovědi společnosti na tyto události (Berger 1998: 1). Pod působením strategické kultury, jejíž vstupy tvoří právě tato přesvědčení, jsou na straně společnosti a elit utvářeny predispozice k akcím či preference

[12] Tato skutečnost souvisí zejména s velkým počtem států, se kterými Čína sousedí, se zranitelností klíčových ekonomických center na pobřeží a se spory o území v její těsné blízkosti (Lantis 2006).

určitých politik, zatímco jiné tendence k jednání jsou odmítány, neboť jsou považovány za neefektivní nebo nevhodné (srov. Duffield 1999).

Dále mezi politické zdroje patří rovněž **povaha státních politických struktur,** zahrnující především převládající politický systém a jeho charakteristiky, a **charakter obranných organizací** (Adamsky 2010). S tím úzce souvisí také otázka vlivu vojenských doktrín, vztahů mezi civilní a vojenskou složkou v rámci společnosti a konkrétní postupy a praktiky v oblasti akvizic, typické pro daného aktéra, jejichž působení na strategickou kulturu je podobně jako v případě jiných zdrojů u jednotlivých entit navzájem odlišné. V neposlední řadě je nutné věnovat pozornost také roli veřejnosti a působení náboženství či filosofických směrů (Lantis, Howlett 2013: 90).

Jako poměrně specifické a pro vhodnou konceptualizaci strategické kultury obtížně uchopitelné můžeme označit socio-kulturní zdroje strategické kultury, pod něž lze zařadit zejména **mýty, legendy, artefakty a symboly**, jež jsou považovány za charakteristickou součást všech kulturních uskupení. Sociokulturní zdroje jsou jako celek nejčastěji využívány k legitimizaci vlády elity (Ghiselli 2018: 170) a odkazují k obrazům, které formují pohled národa jako specifické kolektivní entity na vlastní blahobyt a bezpečnost (Kupchan 1994: 21). Mýtům a symbolům bývá nicméně přisuzována role zejména při samotném utváření strategických kulturních identit – ať už stabilizující nebo naopak de-stabilizující. Mýty velmi často odkazují k přesvědčením, jenž vyjadřují fundamentální, převážně nevědomé nebo předpokládané politické hodnoty konkrétní společnosti. Z toho důvodu mohou být mýty interpretovány i jako specifické způsoby vyjádření ideologie daného státu (srov. Calvert 2004: 31). Naopak symboly slouží jako „víceméně sociálně rozpoznatelné objekty, jenž poskytují kulturní komunitě stabilní referenční body pro strategické myšlení a potenciální akci“ (Poore 2004: 63). Například v případě Čínské lidové republiky představuje tradiční symbol čínské strategické kultury typicky Velká čínská zeď, obraz abstraktní či skutečné defenzivní a pacifistické povahy čínské kultury. V neposlední řadě lze často identifikovat formativní vliv klíčových artefaktů v podobě klasických antických textů, a to nejen z oblasti taktického či strategického myšlení, jejichž dopad je možné často prokázat u dané strategické kultury i v současnosti. Strategická kultura totiž představuje unikátní produkt učení, internalizovaný prostřednictvím po sobě jdoucích generacích politických lídrů.

Tento proces učení ovšem probíhá právě skrze studium klasických strategických textů, jenž ztělesňují národní politicko – vojenskou literární tradici. Na základě jejich studia si navíc lídři utvářejí relativně stabilní ideje a přesvědčení o fungování světa, stejně jako preference pro vojensko-strategické akce (srov. Gilboy – Heginbotham 2012). V čínském kontextu patří mezi nejznámější především Umění války od Sun-c.´

Darryl Howlett (2005: 6) diskutuje také vliv mezinárodních a nadnárodních norem na partikulární strategické kultury. Ke změně norem, jenž slouží jako strategicko-kulturní zdroje, zpravidla dochází velmi pozvolna díky působení technologického pokroku nebo v důsledku generačních nebo personálních změn. Proměny může být nicméně dosaženo rovněž osvojením norem, platných v rámci mezinárodního systému nebo v dané nadnárodní organizaci (Farrell, Terriff 2001: 7). Implementace mezinárodních norem pak probíhá prostřednictvím procesu sociálního učení. Radikální změny norem se naopak odehrávají hlavně v souvislosti s vnějším šokem nebo v důsledku nástupu nových myšlenek a idejí, které postupně převládnou v rámci procesu tvorby politiky (Howlett 2005: 7).

2.6 Nositelé strategické kultury

Strategická kultura konkrétního státu tedy vychází z řady různých zdrojů, přičemž jejich jednotlivé významy pro partikulární „strategicko-kulturní celek“ jsou poměrně odlišné. Které aktéry lze ovšem označit jako klíčové nositele strategické kultury?

Odpověď na otázku není vůbec jednoznačná, vždy záleží na specifických vlastnostech dané strategické kultury a parametrech konkrétního aktéra (Lantis 2002a: 107). Přestože mezi výzkumníky panuje shoda na větším významu kolektivních entit v porovnání s jednotlivci jako jejími nositeli, i individuální aktéry lze mnohdy zařadit mezi klíčové nositele. Tradičně jde o politické lídry, vysoce postavené vojenské činitele nebo vlivné příslušníky diplomatického sboru.

Právě lídři států, následováni politickými koalicemi či hlavními politickými a vojenskými institucemi, bývají považováni za nejdůležitější držitele společného strategicko-kulturního narativu a komplexní

perspektivy národní bezpečnosti[13] (Lantis 2014: 174; Duffield 1999). Jednotliví lídři státu a klíčové politické instituce, včetně politických stran, jsou nejvíce zapojeny do historických interpretací i výkonu a rozvoje zahraniční politiky. Podobně jsou tito aktéři zodpovědní za artikulaci strategických cílů s ohledem na aktuální bezpečnostní hrozby. Strategická kultura v neposlední řadě ovlivňuje jejich interpretace mezinárodních událostí a napomáhá ke stanovení preferencí, za jakých okolností by mělo dojít k použití ozbrojené síly. Lídry států lze také označit jako *držitele* konkrétních obrazů a percepcí i o chování druhých. Tyto obrazy pak mají zásadní vliv na porozumění strategické kultuře ze strany elit jiných států. Lantis (2002a) přesto považuje příslušníky politické elity jako aktéry, jejichž primárním zájmem je zachování statusu quo.

Elity mají rovněž důležitý vliv na utváření společného historického narativu. Thomas Berger (1998) v tomto kontextu diskutuje poměrně složitý pohled elit na strategickou kulturu jako na tzv. *„vyjednanou realitu“* (*„negotiated reality“*). Političtí a další lídři sice mohou v rámci dané strategické kultury respektovat hluboce zakořeněná přesvědčení, nicméně zároveň mají ze své pozice možnost na strategicko-kulturní tradice i zmíněná přesvědčení vznášet vlastní nároky a rozhodovat o tom, zda nebo jakým způsobem vědomě posouvat hranice přijatelnosti těchto tradic či pozměnit sdílená přesvědčení v aréně zahraniční a bezpečnostní politiky. V souladu se závěry Bergera (1998) tedy mohou politické elity využívat v zahraničně-bezpečnostní oblasti kulturu k vlastním účelům. V této souvislosti tedy můžeme politické lídry považovat za strategické *„uživatele kultury,“* disponující schopností redefinovat možné limity v klíčových bezpečnostních a zahraničně-politických diskursech (Cruz 2000: 278). Strategické kultuře lze do určité míry rozumět jako konsenzu mezi příslušníky vládnoucí třídy. Jakmile dojde k nahrazení politické elity například v souvislosti s její generační obměnou, můžeme dle Lantise (2002a: 109) očekávat i proměnu dané strategické kultury.

Jednoho z důležitých nositelů strategické kultury představuje i institucionální a byrokratická složka státu, zodpovědná za každodenní

[13] Mezi důležité nositele strategické kultury bývají řazeny také vojenské byrokracie, avšak jejich vliv je zpravidla omezen právě působením dalších institucí v rámci konkrétního státního aparátu (Lantis 2014: 174).

výkon politiky a využívání strategií na operační úrovni. Její význam spočívá především v uchování historické paměti – jež sama o sobě slouží jako zdroj partikulární strategické kultury – a dalších informací, které lze při tvorbě strategických rozhodnutí využít. Významná úloha nositele strategické kultury připadá často také velení armády a důstojnickému sboru. V tomto kontextu je klíčová zejména jejich role v rozhodovacím procesu a vztah s civilní složkou státu (Lantis 2002a: 109). Za nositele kultury lze ovšem označit i řadové kombatanty, jež by v podstatě měli reprezentovat společné hodnoty celé armády.

Diskuze se v dnešní době vedou i o významu zpravodajských služeb jako nositele strategické kultury, jejichž představa o její „správné" podobě se může výrazně odlišovat od té, která je prosazována ze strany politických elit a dalších nositelů. Přesto mohou zpravodajské služby svou činností rovněž přispívat k zachování dané kulturní podoby. Na druhou stranu působí strategická kultura i opačně, tj. ovlivňuje jednotlivá stádia zpravodajského cyklu, přičemž jeho výstupy mohou být do určité míry právě výsledkem vlivu převládajících kulturních norem (Duyvesteyn 2011: 528). Výzkum strategické kultury u zpravodajských služeb je nicméně teprve na svém počátku a jen další bádání může napomoci odhalení skutečného významu těchto aktérů jako nositelů konkrétní strategické kultury.

V neposlední řadě lze za nositele dané strategické kultury označit i veřejné mínění. Poněvadž je přístup veřejnosti k rozhodovacímu procesu a ke tvorbě zahraničně-bezpečnostní politiky značně omezený, respektive v demokraciích nepřímo zprostředkovaný skrze volené zástupce lidu, spočívá její role převážně v uchovávání kulturních hodnot a tradic (Lantis 2002a: 109).

Změna dominantní strategické subkultury může vyústit nejen ve změnu pohledu klíčových aktérů na materiální proměnné, ale rovněž se odrazit i v konkrétních bezpečnostních politikách.

3 Čínská strategická kultura

„Čínskému politickému chování nelze plně porozumět bez pochopení jeho historických nebo kulturních precedentů.“ (William Callahan, 2004).

Kultura ovlivňuje způsob, jakým politické elity a aktéři zodpovědní za tvorbu strategie konkrétní země přemýšlí nejen o otázkách války a míru. Jako taková tvoří základy strategie, přičemž každá národní strategická kultura v sobě obsahuje jiný otisk kulturních tradic, které ve výsledku znovu definují a do určité míry dále předurčují tvorbu těchto strategií (srov. Jijun 1997: 8; Yuzhen 2002; Guangqian, Youzhi 2005: 31). Působení kultury a přetrvávající vliv kulturních aspektů na zahraniční politiku pak může být mnohem více patrné u těch zemí, které jsou charakteristické tisíciletou historií a dlouho strategickou tradicí. Není proto překvapivé, že se v souvislosti s rostoucím významem Čínské lidové republiky v mezinárodních vztazích a její ambicí stát se globální supervelmocí stále větší pozornost v politickém diskurzu věnuje právě vlivu (tradiční) čínské strategické kultury nejen na proces tvorby čínské bezpečnostní a strategické politiky v současnosti. Studium čínské strategické kultury navíc nabízí zajímavý protiklad k západnímu myšlení, definující strategii v kontextuálních pojmech historické zkušenosti, strategické geografie a kulturních tradic (Dickey 2017).

Strategická kultura Číny může reprezentovat důležitou dimenzi v rámci analýzy případů použití síly ze strany Čínské lidové republiky v současnosti i v blízké budoucnosti. Podle Scobella (2002: 1) pak v případě Číny představuje pochopení působení kultury nutný předpoklad pro porozumění celému čínskému bezpečnostnímu diskurzu a její „grand“ strategii. Zároveň je ovšem nezbytné věnovat pozornost i čínské percepci jiných strategických kultur, která může rovněž ovlivňovat jednání Číny v mezinárodním prostředí v kontextu vnímání vlastních hrozeb.

3.1 Přístupy k čínské strategické kultuře

Čínskou strategickou kulturu lze tedy nepochybně zařadit mezi proměnné, pomocí nichž lze do určité míry vysvětlit chování Čínské lidové republiky na mezinárodní i globální úrovni. V případě, že budeme usilovat o úplné pochopení čínského chování vůči vnějšímu světu, je namístě věnovat pozornost především tomu, co v současnosti tvoří Čínu, jak se vyvíjí představy čínské veřejnosti o sobě samé a jak na sebe samotní Číňané nahlíží. Čína má navíc tendenci nevnímat sama sebe optikou westfálského konceptu národního státu, ale spíše jako určitou formu *civilizace* (*„state of civilization"),* odkazující k čínské identitě zformované před více než dvěma tisíci lety, jenž je nadále udržována v myšlení současné čínské společnosti (Jacques 2011). Při vysvětlování aktuálního čínského jednání je tak podobně důležité analyzovat také čínskou historicko-kulturní zkušenost.

V rámci debaty o konceptu čínské civilizace jsou nejčastěji diskutovány čtyři klíčové narativy. První z nich charakterizuje Čínu jako *teritoriální stát* (*Zhongguo*), reflektující defenzivní a na domácí scénu (čili do sebe) zaměřené chování. Druhý narativ popisuje Čínu jako dobyvatele (*da Zhongguo*) se zahraniční politikou silně ovlivněnou expanzionistickou doktrínou. Prostřednictvím třetího narativu (*da Zhonghua, China as converter country*) je možné naopak Čínu označit jako zemi s revizionistickým chováním, jenž je podporováno prostřednictvím globální transformace. Konečně, čtvrtý narativ vytváří obraz Číny jako státu, který se snaží ustavit vlastní identitu kdekoliv na světě (*Greater China*) (Jacques 2009: 432 - 433). Rosyidin (2017: 5 – 6) nicméně v současné zahraniční politice Čínské lidové republiky identifikoval především defenzivní, expanzionistický a třetí – *konvertní* – narativ, přičemž tyto narativy by jako celek měly být v souladu s čínskými principy rovnováhy dle symbolů Jin a Jang. V závěru své analýzy ovšem Rosyidin (tamtéž: 10) argumentuje spíše ve prospěch existence defenzivně-ofenzivní (sub)strategie v rámci jednotného narativu čínské strategické kultury.

Přístupy akademiků na to, jakým způsobem nahlížet na čínskou strategickou kulturu a kterým jejím prvkům či charakteristikám věnovat pozornost, se navzájem výrazně odlišují. Poněkud konvenční pohled implikuje představu Číny, která disponuje unikátní strategickou kulturou,

jenž je založena na myšlenkách konfuciánství, s typickou preferencí nenásilných politických a diplomatických způsobů řešení konfliktů mezi státy, a pod vlivem tradičních děl Sun-c´a Konfucia rovněž důrazem na defenzívu v ostrém kontrastu k expanzionismu jiných států (Johnston 1995, 22; Liu 2014: 557).

Obecně lze ovšem ve vztahu k čínské strategické kultuře identifikovat tři hlavní školy, charakterizující strategickou kulturu právě na kontinuu *defenzivní – ofenzivní* přístup k užití síly. První přístup lze označit jako *pacifistickou školu*, považující strategickou kulturu Číny za ze své povahy defenzivní až mírumilovnou. Mezi zástupce této školy pak můžeme zařadit Johna K. Fairbanka či Tiejuna Zhanga. Druhý přístup vnímá čínskou strategickou kulturu jako ofenzivní, agresivní či expanzionistickou. Mezi významné představitele patří například Christopher Pehrson. Třetí škola pak kombinuje oba výše zmíněné přístupy do podoby dualistické strategické kultury. Právě dualistickému přístupu bude vzhledem k jeho poměrně široké explanační funkci a vypovídající hodnotě věnována v rámci této analýzy největší pozornost.

3.1.1 Pacifistický či defenzivní přístup

Mezi jednu z nejrozšířenějších představ o čínské strategické kultuře patří pohled na ni jako na primárně defenzivní. Tento náhled je nejčastěji spojen s filozofií konfuciánství či s morálkou daoismu. Podobně dílo Sun-c´ je typicky interpretováno způsobem, který tento pohled podporuje – například důrazem na vysoké náklady boje (Twomey 2006: 10).

Tiejun Zhang (2002), jenž bývá řazen mezi zástupce tzv. *pacifistické školy*, označuje současnou čínskou strategickou kulturu paradigmatem *defenzivního realismu („Defensive Realism")*. Na rozdíl od Johnstona Zhang nezkoumá primárně historickou či antickou strategickou kulturu Číny, jejíž podobu, respektive konkrétní proudy nebo prvky se pak snaží aplikovat na její současnou verzi. Ve své studii naopak porovnává společné a rozdílné aspekty tradiční a moderní strategické kultury, stejně jako jejich bezprostřední vliv na aktuální bezpečnostní politiku a chování Číny v aréně mezinárodních vztahů. Působení antické strategické kultury, jenž zůstává v rámci strategického diskurzu do určité míry stále

relevantní, na její moderní verzi, však lze posuzovat spíše jako druhořadé. Zhang (2002: 86-87) přesto identifikoval čtyři společné aspekty tradiční a moderní strategické kultury – omezené použití ozbrojené síly, defenzivní povaha bezpečnostní strategie, důraz na vlastní soběstačnost a snahu o prosazování *komplexní národní síly* (*CNP, Comprehensive National Power*).[14]

Restrikce na použití síly v rámci tradiční (antické) strategické kultury byly původně odvozeny primárně ze superiority čínského „heartlandu[15]" oproti periferii[16], spočívající především v ekonomické soběstačnosti heartlandu a v čínské kulturní „převaze" nad celou východní Asii. Použití síly by totiž vedlo ke zničení ctnosti (*virtue*), dle konfuciánství velmi důležité esence čínské vlády. Tradiční strategická kultura – *tzv. kulturní moralismus* – navíc preferovala morální přesvědčení a diplomatické manévrování oproti jakémukoliv vojenskému donucení (Zhang 2002: 86). Prvek omezení nasazení ozbrojených sil v kontextu moderní (současné) strategické kultury naopak reflektuje dynamický vývoj anarchického mezinárodního systému, v jehož rámci Čínská lidová republika patří mezi hlavní mocnosti, přičemž čínské elity jsou nyní mnohem více senzitivní než v minulosti na jakékoliv změny mezinárodního prostředí, ale i na domácí půdě, což dokládá aktuální situace v Hong Kongu. Upřednostnění použití síly během krize či v rámci konfliktu

[14] Hodnocení *komplexní národní síly* (*zonghe gouli*) typicky zahrnuje teritorium, velikost populace, přírodní zdroje, vojenskou sílu, ekonomické bohatství, politickou moc, kulturní vliv nebo úroveň vzdělanosti populace (Pillsbury 2000: 203). V čínském kontextu má ovšem sledování CNP dva hlavní cíle. Zaprvé slouží ukazatel komplexní národní síly pro kalkulaci relativních schopností hlavních mocností. Zadruhé pak nabízí možnost zhodnotit potenciální strategické partnery, stejně jako čínské nepřátele.

[15] Čínský „heartland" geopoliticky zahrnuje primárně současnou severní, východní, jižní a centrální Čínu s nejdůležitějšími povodími Žluté řeky a Jang-c´-ťiang. Na jihu, jihozápadě a západě tvoří přirozené hranice obtížně prostupné hory, náhorní plošiny nebo džungle, na severu a severozápadě pak byly hranice definovány pomocí rozsáhlých stepních a pouštních oblastí (Stratfor Analysis 2012).

[16] Pod periferií lze ztotožnit s územím Vnitřního a Vnějšího Mongolska, přes Sin-ťiang až po Tibet nebo severní část korejského poloostrova (Stratfor Analysis 2012).

v dnešní době by rovněž mohlo ohrozit čínský ekonomický růst a technologickou spolupráci s ostatními státy (srov. Adelman, Shih 1993: 238).

Defenzivní povaha čínské bezpečnostní strategie jako druhý společný aspekt antické i moderní strategické kultury souvisí s rozdílným významem materiálních a ideových faktorů. Zatímco tradiční kultura neupřednostňovala ani jeden typ těchto faktorů, současná strategická kultura klade důraz především na materiální sílu na úkor ideových proměnných. Jádro argumentace nicméně spočívá zejména v odlišném chápání obrany. Pod vlivem strategické kultury se dnešní Čína vyznačuje tzv. *aktivní obranou* (*active defense*)[17], ačkoliv se původní význam této obrany z dob čínské občanské války, tj. z porážky nepřítele na čínském území, proměnil v nynější zastavení nepřítele ještě na čínských hranicích (Zhang 2002: 85-86). Přestože je možné aktivní obranu hodnotit jako poněkud agresivní přístup, například v porovnání s pasivní (statickou) obranou reprezentovanou symbolem Velké čínské zdi, Zhang (tamtéž: 85) upozorňuje na neefektivnost pasivní obrany při ochraně teritoriální integrity vlastního území a jiných národních zájmů (kupříkladu zabezpečení námořních tras a dodávek surovin) v dnešní době. Vzhledem k tomu, že se nejdůležitější ekonomická centra nachází podél čínského pobřeží, nelze ani považovat za racionální se na pasivní obranu dále spoléhat do takové míry, jak bylo zvykem během období imperiální Číny.

Určitý rozdíl mezi tradiční a moderní strategickou kulturou existuje i v případě důrazu na vlastní soběstačnost. Zatímco u antické strategické kultury snaha o vlastní soběstačnost reflektuje primárně sebedůvěru čínských elit, spojenou s vnímáním ekonomické a kulturní nadřazenosti, v pozadí současného úsilí o ekonomickou soběstačnost lze identifikovat obavy ze závislosti na jiných, především západních mocnostech, související s negativní historickou zkušeností. Konečně, **prosazování komplexní národní síly** představuje podle Zhanga (2002: 87–88) nejdůležitější komponentu současné strategické kultury Čínské lidové republiky. Přestože však tvoří sledování CNP klíčovou charakteristiku moderní strategické kultury, sloužící nikoliv pouze pro účely dalšího

[17] Aktivní obrana v současnosti zároveň představuje jednu ze základních vojenských strategií Čínské lidové osvobozenecké armády (Zhang 2002: 85).

budování čínského národa, v rámci antického strategického diskurzu nelze chápat sledování národní moci jako jeho nejvýznamnější aspekt. Jádro státnosti totiž pod vlivem konfuciánství spočívalo primárně v udržování ctnosti vládců (tamtéž: 88).

Podobný úhel pohledu jako Tiejun Zhang nabízí také **Lawrence Sondhaus**. Podle Sondhause (2006: 99) se Čína od ustavení čínského císařství (rok 221 p. n. l.) až do porážky v Opiových válkách nepotýkala coby soběstačná kontinentální mocnost s žádnými vážnými hrozbami, což umožnilo zformování strategické kultury, již Sondhaus popisuje ve shodě se Zhangem jako *kulturní moralismus*. Současná strategická kultura Číny si s sebou sice může nést určité prvky svého tradičního protějšku, nicméně spíše než s pomocí charakteristik kulturního moralismu ji lze mnohem lépe vyjádřit právě prostřednictvím narativu *defenzivního realismu*, jenž má tendenci upřednostňovat materiální aspekty na úkor ideových a kulturních preferencí (Sondhaus 2006: 100).

Mezi představitele tzv. pacifistického přístupu bývá řazena také **Huiyun Feng**. Feng se ve svém díle *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making* (2007) zaměřuje na čínské lídry a jejich interakce s jinými státy v období po nástupu čínských komunistů k moci. Feng analyzovala poltická rozhodnutí u šesti čínských lídrů ohledně tří hlavních válek, do nichž byla komunistická Čína zapojena – války v Koreji (1950 – 1953), války s Indií v roce 1962 a čínskou invazi do Vietnamu v roce 1972. Podle Feng vybraní političtí lídři následovaly v rámci tvorby strategických rozhodnutí a vlastního chování ideje a normy konfucianismu. Feng (2007: 2) proto hodnotí strategickou kulturu Číny jako ze své podstaty defenzivní. „*V průběhu 5000 let čínské historie navíc došlo ze strany Číny pouze ke dvěma velkým, vojenským, expanzionistickým tažením*“ (Feng 2007: 26). Čínští lídři proto pod vlivem tohoto strategického myšlení preferují na poli bezpečnosti mírumilovné strategie, což je dáno mj. i působením konfuciánské tradice. Právě v tomto hodnocení spočívá nejvýznamjší rozdíl mezi jeho přístupem a přístupem A. I. Johnstona. Naopak pohled čínských elit na vlastní strategickou kulturu je totožný s pohledem Huiyun Fenga. Z jejich perspektivy je čínská strategicá kultura považována za pacifistickou v porovnání s expanzionistickým charakterem strategických kultur západních zemí (Mahneken 2011: 3). Navzdory závěrům o preferenci čínských elit k „vítězství bez boje“, ke kterým Feng ve své studii dospěl, je nicméně nutné rovněž upozornit na jistou

náchylnost čínských lídrů k „preemptivní obraně." S pomocí ní by pak bylo velmi snadné ospravedlnit i vojenskou akci, jenž by se ze své podstaty dala považovat za jasně ofenzivní, což by ve svém důsledku obraz defenzivní strategické kultury v podání Huiyun Feng přinejmenším výrazně zpochybnilo.

3.1.2 Ofenzivní přístup

Christopher Pehrson (2006) považuje čínskou strategickou kulturu za ze své podstaty ofenzivní. Ve studii s názvem *String of Pearls: Meeting the Challenge of China's Rising Power Across The Asian Littoral* se zabývá primárně růstem čínské námořní moci. „Šnůra perel" přitom odkazuje k rostoucímu geopolitickému vlivu Číny prostřednictvím budování přístupů k přístavům, rozvíjením speciálních diplomatických vztahů s určitými státy a rychlé modernizace vojenských sil, pokrývající oblasti Jihočínského moře, přes Indický oceán, až po Perský záliv (2006: 3). Podle Pehrsona (2006: 4) jsou obavy současných čínských elit spojeny především s přežitím komunistického režimu, s teritoriální integritou Číny a s domácí stabilitou (srov. Sutter 2005). Zachování režimu lze rozumět jako zcela klíčovému zájmu čínských představitelů, přičemž čínské elity jsou si jasně vědomy skutečnosti, že jejich úspěch je neoddělitelně spojen se spokojeností čínského lidu a se schopností čínské vlády prosazovat národní zájmy. Všechny tři zmíněné obavy se ovšem také velmi úzce dotýkají ekonomiky. Pehrson (2006: 4–6) totiž považuje čínskou ekonomiku jako ústřední prvek čínské strategie a politiky, neboť v ekonomice spočívá největší síla Čínské lidové republiky. Na druhé straně ovšem představuje ekonomika i největší čínskou slabinu. Pro zachování stabilního ekonomického růstu je proto zapotřebí budování a udržování „šňůry perel", jejímž smyslem je zajištění dodávek potřebných surovin. Hlavní otázkou ovšem nadále zůstává, zda se Čína v souvislosti s jejím rostoucím globálním vlivem bude nadále řídit principy vlastní politiky pokojného rozvoje („the policy of peaceful development") nebo se pokusí i díky působení ofenzivní strategické kultury o dosažení hegemonie.

Z podobné perspektivy nahlíží na čínskou strategickou kulturu také **Yuan-Kang Wang**. Wang (2011) ve své monografii *Harmony and War: Confucian Culture and Chinese Power Politics* diskutuje čínskou vojenskou politiku během antických dynastií Song a Ming z pozic strukturálního realismu. Ústřední myšlenku jeho knihy lze vyjádřit tvrzením, že

konfuciánská strategická kultura historicky selhala ve svém omezení použití síly (Wang 2011: xiii). Wang (2011: 27–28) se přitom odkazuje ke kulturnímu realismu Alastaira Johnstona, když tvrdí, že teorie kulturního realismu podcenila dopady konfuciánství na čínskou strategickou kultura a nedokázala uspokojivě vysvětlit zdroje realpolitického myšlení. Navzdory zažitým představám o významu konfuciánství pro čínské strategické myšlení v dobách císařství hrál konfuciánský pacifismus pouze omezenou roli ve své snaze zabránit vstupu Číny do válečného konfliktu (tamtéž: 181). Strategická volba vstoupit do války tak byla spíše ovlivněna jinými faktory – především mocí (*force*) a anarchickou strukturou tehdejšího mezinárodního systému. Argumenty spojené s konfuciánstvím měly význam pouze tehdy, když realpolitické strategie zcela selhaly v řešení bezpečnostních otázek (tamtéž: 49). Konfuciánství proto složilo jako určitá „útěcha" pro Čínu v těch dobách, kdy byla slabá a během nichž čekala na vhodnou příležitost porazit své nepřátele (tamtéž: 184). Realpolitika je nicméně typická rovněž pro současnou Čínskou lidovou republiku a podle Wanga tudíž můžeme již v blízké době očekávat nevyhnutelné soupeření země se Spojenými státy o pozici globálního lídra.

Wang (2011) zároveň ostře vystupuje proti „legendě," podle níž Čína představuje unikátní případ země, kterou lze charakterizovat jako dlouhodobě pacifistickou a neagresivní mocnost. Podobně se staví i proti tvrzení, že čínská historie byla v porovnání s jinými civilizacemi díky vlivu konfuciánství o poznání pokojnější a mírumilovnější. Tuto představu, stejně jako „čínskou výjimečnost," považuje za pouhé mýty, jenž slouží k zakrytí skutečných úmyslů a podstaty čínské strategické politiky. Ve skutečnosti se totiž Čína podle něj vždy chovala velmi podobně jako jiné země. Historické záznamy navíc ani neprokazují tradiční preferenci defenzívy před ofenzívou. Čínské strategické chování proto ani nelze plně vysvětlit pomocí konceptu strategické kultury, ale spíše prostřednictvím principů a znaků strukturálního realismu (Wang 2011: 184).

3.1.3 Dualistická strategická kultura

Ačkoliv se většina prací čínských autorů o strategické kultuře Číny zaměřuje podle Victorie Hui (2012: 126, 139) primárně na Konfucia jako na její primární zdroj, ona sama v rámci strategické kultury připouští existenci dvou odlišných tradic. Otázka dualistické podoby čínské strategické

kultury však bývá již tradičně spojována se jménem Alastaira Iaina Johnstona. Johnston (1995b) se věnoval strategické kultuře Číny zejména během dynastie Ming (1368 – 1644), přičemž v konečném důsledku napomohl rozbití mýtu o jednotné konfuciánské strategické tradici. Čínské strategické myšlení lze v období této dynastie charakterizovat jako v podstatě ofenzivní a velmi podobné klasické realpolitice západních zemí. Dynastie Ming byla během své vlády vystavena řadě nepřátelských útoků, z toho důvodu by preference defenzívy a jakákoliv neochota použít sílu v porovnání se zvoleným ofenzivním přístupem mohla být interpretována jako slabost čínské císařské vlády, což by ve svém důsledku pouze motivovalo další vnější agresi (Johnston 1995b: 212–215).

Johnston (1995b: 217) strategickou kulturu Číny – v jeho díle označovanou paradigmatem tzv. *kulturního realismu („Cultural Realism")* - ovšem nevnímá jako čistě pacifistickou. Naopak v jejím rámci identifikoval existenci dvou rozdílných proudů či narativů[18]. První z nich popisuje jako *realpolitický* neboli *parabellum* (tj. v překladu příprava na válku), který je historicky relativně perzistentní až do současnosti, a to navzdory různorodým strukturálním kontextům v průběhu historického vývoje. Čína si tedy v průběhu historie kulturně internalizovala základní znaky realistického paradigmatu, který vysvětluje její zahraničně-politické chování. Prostřednictvím realpolitické strategické kultury nahlíží čínské elity na svět kolem sebe realistickou optikou a považují ofenzivní užití ozbrojené síly nejen za legitimní, ale také za žádoucí. Z realpolitické perspektivy je navíc konflikt považován za konstantní znak ve vztazích mezi lidmi, přičemž násilí je pro jednání s nepřáteli velmi efektivním nástrojem. Realpolitický proud čínské strategické kultury proto charakterizuje preference ofenzivních strategií (Johnston 1995b: 216–218).

V souvislosti s rozeznáním subkultury parabellum je nutné zdůraznit její společné rysy s učením legalismu/legismu, jehož latentní vliv lze identifikovat i v současné Číně. Lewis (1990) dokonce považuje realpolitickou subkulturu a odkaz legalismu za vzájemně neoddělitelné prvky soudobé strategické kultury. I kvůli tomu se proto Johnstonovo nedostatečné propojení realpolitických prvků daného kulturního proudu a

[18] Johnston v případě Číny ovšem nehovoří o kompetitivních *subkulturách*, nýbrž o proudech či narativech („strands") (Johnston 1995b).

filosofie legismu se stává častým předmětem kritiky jeho díla (Scobell 2003: 22).

Druhé „vlákno" čínské strategické kultury pak lze charakterizovat jako *konfuciánské-menciánské* (také *Konfuciovo-Menciovo*), jenž je založeno na konfuciánském učení a slouží jako způsob vyjádření idealistických, pacifistických a obranných sentimentů. Tento proud nciméně představuje pouze idealizovaný diskurz (Johnston 1995b: 173). Smyslem Konfuciova-Menciova „proudu" je tedy primárně zakrýt skutečné záměry a ospravedlnit vlastní chování. Klíčový předpoklad symbolické kulturní složky můžeme identifikovat ve tvrzení, podle něhož je možné vyhnout se konfliktům prostřednictvím podpory dobré vlády a kooptací externích hrozeb. Pokud vůbec dojde k nasazení síly, pak by její užití mělo být výhradně obranného charakteru a založeno na morálních principech. Tyto předpoklady se následně promítají do čínských strategických preferencí, přičemž převládají strategie přizpůsobení se, následované obrannými a teprve poté ofenzivními strategickými kroky. V rámci své knihy i studie ovšem Johnston (1995b; 1996) celkově nezpochybňuje historický vliv konfuciánství na čínskou strategickou kulturu, přestože upozorňuje na diskrepanci mezi artikulovanými hodnotami konfuciánství a substancí klasických čínských děl o vojenství a strategii, stejně jako současnou čínskou náchylností ke kultuře a prosazovanou politikou v oblasti bezpečnosti. Konfuciánský proud strategické kultury se tedy spíše dotýká „ideálního stavu," zatímco „parabellum" reálné politiky, jež reflektuje současné události (Sondhaus 2006: 99).

Johnston svůj předpoklad o možnosti konceptualizovat realistickou praxi v zahraniční politice do daného kulturního rámce aplikoval také v rámci své další studie o čínské strategické kultuře v době vlády Mao Cetunga, přičemž dospěl k názoru, že strategická subkultura *parabellum* ovlivňovala užití síly i v tomto historickém období. I v této periodě plné změn lze navíc hovořit o kontinuitě v rámci strategicko-kulturního vývoje, neboť došlo nikoliv ke změně, ale posílení subkultury díky vlivu moderního čínského nacionalismu a marxismu-leninismu na stranické preference (Johnston 1996: 221).

I podle **Thomase Mahnkena** (2011) čínští lídři v reálné politice operují pod „diktátem" realpolitiky a své akce pravidelně zakrývají pod

roušku konfuciánské racionalizace (Mahnken 2011: 7).[19] Mahnken tedy rovněž explicitně připouští existenci dualistické strategické kultury. Čínská strategická kultura se totiž typicky skládá ze symbolického nebo idealizovaného souboru předpokladů a preferencí na jedné straně (*defensive minded*), v protikladu ke strategické kultuře na „operační úrovni" na straně druhé (*ofensive minded*) (srov. Johnston 1996).

Podobně jako Alastair I. Johnston hodnotí i **Christopher Ford** (2016) současnou čínskou strategickou kulturu jako fundamentálně realistickou, přinejmenším ve své základní orientaci. Právě realismus v podobě kalkulace nákladů a příležitostí spojených s rovnováhou moci a zaměřený především na maximalizaci národní síly/moci v rámci mezinárodního systému identifikuje Ford (2016) jako klíčový znak *„realpolitické strategické kultury s čínskými charakteristikami,"* jak strategickou kulturu Čínské lidové republiky označuje. Nerealistické, ideové faktory strategické kultury poté sice působí na určité aspekty čínského chování především v souvislosti s posílením politické legitimity komunistické strany, avšak právě realpolitická kalkulace a velká ochota použít sílu tam, kde to rovnováha moci dovoluje, vytváří „kostru" pro ideovou „výplň" čínské strategické kultury (Wan 2016).

Přestože se řada příslušníků čínských elit a aktérů angažovaných v čínské zahraniční a bezpečnostní politice, včetně samotné čínské vlády, podle Forda (Wan 2016) vědomě a záměrně účastní tzv. *strategického klamání („strategic deception")* projevujícího se intenzivní snahou o vykreslení Čínské lidové republiky jako státu se zásadně pacifistickou strategickou kulturou bez jakékoliv inklinace k násilí vůči ostatním, lze čínský režim ve skutečnosti popsat jako velmi ochotný sáhnout k použití síly. Snahu čínských elit, již zmíněnou výše v souvislosti s Thomasem

[19] Thomas Mahnken (2011) posuzuje současnou strategickou kulturu Čínské lidové republiky na třech úrovních – zaprvé na rovině národa (*nation*), kde strategická kultura reflektuje hodnoty společnosti ve vztahu k užití síly, zadruhé na úrovni armády (*military*) s pro Čínu kulturně-charakteristickým „způsobem vést válku", a konečně s pomocí perspektivy vojenské služby (*military service*), s důrazem spíše na organizační kulturu dané služby a její normy, hodnoty či mise.

Mahnkenem, tuto opravdovou strategickou kulturu skrýt pod „závoj pacifismu," Ford (2016) považuje za pouhou propagandu čínského režimu. V jádru jeho argumentace se nachází představa Číny jako rostoucí a revanšistické mocnosti[20], pro kterou je mnohem užitečnější vytvářet a podporovat vlastní pacifistický sebeobraz do té doby, dokud nedojde ke konsolidaci čínské pozice. Nelze tedy hovořit o reálném pacifismu, nýbrž spíše o obezřetnosti čínských elit a o jejich vědomé snaze jednat neprovokativně, přinejmenším do doby vybudování dostatečných vlastních kapacit. V současnosti však již lze Čínu považovat za silného globálního hráče, což je možné doložit rostoucí čínskou asertivitou a postupným, byť pomalým, opouštěním vlastních neprovokativních pozic v systému mezinárodních vztahů. Podle Forda (2016) navíc můžeme očekávat, že se chování Čínské lidové republiky v mezinárodním systému brzy promění v chování typické hegemonovi dle idejí tzv. *Middle Kingdom* (viz kapitola 3.1.4) s vlastními zájmy, tedy do takové podoby, která bývá ze strany současných čínských elit alespoň prozatím důrazně odsuzována.

Současná čínská strategická kultura je nicméně podle Christophera Forda (2016) stále výrazně ovlivněna i konfucianismem. Moralistické tendence, které jsou nedílnou součástí čínské strategické kultury, ale mohou mít zcela odlišný účinek v protikladu k původnímu smyslu konfuciánské etiky, v níž lze hledat jejich skutečný původ. Při porovnání s tradiční realpolitickou kulturou totiž *„virtuokratická" (virtuocratic)* strategická kultura naopak ještě více přispívá ke zvýšení ochoty čínských představitelů sáhnout k užití síly[21] (Wan 2016). Svůj význam má také specifický důraz politických elit Čínské lidové republiky na překonání historické křivdy a „národního ponížení" ze strany zahraničních mocností a dovršení čínského „návratu" do pozice globálního lídra. V tomto kontextu pak může moralismus v rámci strategické kultury posloužit

[20] Čínský revanšismus je spojen především s návratem Čínské lidové republiky do původních mocenských pozic Číny v minulosti (Wan 2016).

[21] Specifická čínská strategická kultura může dokonce napomoci k větší neochotě Číny hledat kompromisy při řešení konfliktů či sporů a zvyšovat její toleranci k násilí v mezinárodním systému (Ford 2016). Narativ strategické kultury totiž klade značný důraz „čínskost" jako symbol autenticity a zdroj národního sebevědomí, zároveň ale slouží i jako užitečný způsob odsouzení západních politických konceptů (Wan 2016).

jako užitečný nástroj pro racionalizaci jakéhokoliv užití síly a jeho hodnocení jako morálně ospravedlnitelného.

Na druhou stranu lze v rámci dominantního narativu čínské strategické kultury identifikovat i funkci omezující čínské zahraničně-politické chování (Ford 2016). Vzhledem k chybějící demokratické legitimitě, se Komunistická strana Číny snaží vykreslovat sama sebe navzdory vlastnímu kolektivnímu charakteru jako moderního aktéra, který si zaslouží „Mandát Nebes." Jedná se o analogii k idealizovanému čínskému císaři dávných antických dynastií, jenž se chová ke svému lidu i k druhým benevolentně a snaží se vyvarovat takových kroků, které mohou ve svém důsledku ohrozit jeho legitimitu. Přesto však slouží tzv. „eternalistický" narativ[22] čínské strategické kultury pro vládnoucí režim především jako alternativa k chybějícímu souhlasu lidu, jaký lze jinak najít u každé suverénní, plně demokratické společnosti (Ford 2016).

K podobným závěrům jako Johnston, Ford či Mahnken dospívá v neposlední řadě také Joseph Cheng. Strategická kultura je v jeho podání složena ze dvou odlišných proudů – jeden je typický svým proaktivním militarismem a druhý lze považovat za ze své podstaty mírumilovný a přirozeně inklinující k současnému mezinárodnímu řádu (Cheng 2012: 170–171). Složitost a komplexnost čínské strategické kultury dokládá rovněž analýza Xia Liping (2009: 116-117), která studovala čínskou strategickou kulturu na třech úrovních – v rovině filozofie; národní strategické kultury; a konečně na úrovni vojenské a zahraniční strategické kultury. Na první úrovni lze hovořit o inherentně mírumilovně orientované kultuře, na druhé se objevuje preference míru, i když akceptovány jsou také defenzivní války, třetí úroveň pak implikuje realismus.

Prostor pro překonání předchozích nejednoznačných výstupů studií o čínské strategické kultuře tak do jisté míry může nabídnout tzv. *kult obrany* Andrewa Scobella.

[22] Ford (2016) vnímá současnou čínskou strategickou kulturu ve své podstatě jako kontinuální, věčnou (tj. „eternal").

Kult obrany („Cult of Defense“)

Andrew Scobell, který bývá někdy označován za zástupce vynořující se čtvrté generace myšlení, nahlíží na strategickou kulturu Číny z poněkud odlišné perspektivy. Scobell (2014) považuje obraz čínské strategické kultury, která je monistická a v ostrém kontrastu k nepřátelským či až agresivním strategickým kulturám jiných států si s sebou nese čínskou predispozici k defenzivním postojům v otázce užití síly, za všeobecně rozšířený mýtus. Podle Scobella (2014: 213) však nejde o nic překvapivého, neboť v řadě případů může být přítomnost strategické kultury v celé společnosti tak pervazivní, že její existence nebo dopad je sotva možné zaznamenat. Při diskuzi tzv. kultu obrany Andrew Scobell částečně vychází z Johnstonova díla, když diskutuje vliv realpolitické (parabellum) strategické kultury na rozhodování a jednání čínských elit.

Realpolitické prvky v myšlení čínských elit se na úrovni zahraniční politiky mohou otevřeně projevovat ochotou v určitých situacích přistoupit k užití síly. Na druhou stranu, pod vlivem konfuciánského učení by měly čínské elity preferovat spíše harmonii před konfliktem a obranu před útokem. Podobně, v souladu s tradičním dílem Sun-c´ - *Uměním války,* by bylo možné usuzovat na existenci čínské predispozice upřednostnit úskok či lest (*stratagem*) před bojem, či psychologické nebo symbolické vedení války před zápasem muže proti muži na bitevním poli (Scobell 2014: 212 – 213, Boylan 1982: 341 – 364). Totožné interpretace „mír uctívajícího“ čínského jednání se podle Scobella (2002) objevují rovněž při posuzování čínské strategické kultury prostřednictvím přístupu, založeného na národním charakteru. Důsledkem konfuciánské tradice navíc dochází k vytvoření mytického obrazu Číny, která v otázkách použití síly postupuje velmi obezřetně a její nasazení vnímá jako výrazně omezené. Ve skutečnosti má však Čínská lidová republika podle Scobella (2014: 213) paradoxně mnohem větší predispozice k použití síly, a to nikoliv jen z toho důvodu, že čínské elity nahlíží na svět mezinárodních vztahů realistickou optikou, ačkoliv zároveň vnímají vlastní strategickou kulturu jako konfuciánskou čili pacifistickou, a orientovanou tudíž primárně na obranu. Totožný argument se rovněž objevuje i u výše zmíněného Christophera Forda (2016). Scobell (2003: 17) v této souvislosti upozorňuje rovněž na rozšířený trend mezi výzkumníky, kteří se zabývají čínskou strategickou kulturou, věnovat pozornost

primárně pozitivním aspektům antické historie čínských dynastií a do přehlížet její brutální a kruté stránky.

V porovnání s Ianem Johnstonem tak dle studie Scobella (2014) existují v rámci čínské strategické kultury vedle sebe oba již zmíněné „proudy" – realpolitický i konfuciánský – které prostřednictvím protichůdných interakcí produkují charakteristický *„kult obrany"* (*„Cult of Defence"*). Kult obrany ve své podstatě ztělesňuje myšlenku, dle níž byl čínský způsob myšlení o strategii a o vedení války historicky dobře skrytý za souborem různých historických či institucionálních praktik, jejichž konečným cílem bylo stále zůstává vytvoření symbolického přístupu k vojenským akcím, jenž nekorespondují s realitou (Scobell 2002; Scobell 2003). Jinak řečeno – jakékoliv argumenty čínské vlády o preferenci defenzívy tak slouží výhradně k zastření skutečných motivů a podstaty čínské strategické (vojenské) kultury.

Tento „kult obrany" je následně posilován třemi klíčovými přesvědčeními či principy, které jsou běžně zastávány čínskou politickou i vojenskou elitou. První z nich – *„mír je vzácný"* – implikuje představu, že „mír milující" Číně charakterizuje primárně pacifistická strategická kultura a defenzivní povaha národní obranné politiky (Scobell 2002: 5 – 7; China´s National White Defense Paper for 2015: 2). Ta je zakořeněna již v antické strategické kultuře, zdůrazňující mj. harmonii mezi lidmi. Čínská civilizace je navíc ve svém pacifismu vnímána jako unikátní, kompletně odlišná od jiných strategických tradic napříč globálním světem. Krédo *„nikdy neusilovat o hegemonii"* tvoří druhé významné přesvědčení, spojené s čínským „kultem obrany" (Scobell 2002: 7 – 8). Čína je v souvislosti s tímto přesvědčením vykreslována jako země, která se nikdy nechovala jako agresivní, expanzionistický stát, jenž by za svou tisíciletou historii vedl dobyvačné války nebo ohrožoval jiné státy. Čínská lidová republika je rovněž prezentována v podobě státu, která neusiluje o dosažení hegemonického postavení v globální aréně a staví se proti jakémukoliv hegemonismu[23] či jiné formě mocenské politiky. Třetím ústředním principem je *víra v čistě defenzivní čínskou strategickou kulturu*, ztělesněnou například v symbolice Velké čínské zdi (tamtéž: 8 – 9). Velká

[23] Pojem hegemon (*ba*) má navíc v čínské politickém myšlení obecně velmi negativní konotace (Scobell 2002: 7).

čínská zeď pak není v kontextu „kultu obrany" interpretována jako symbol národních hranic, ale právě jako symbol obrany Číny. Ve skutečnosti však představovala spíše užitečný logistický prostředek k přesunu vojsk a zásob pro expanzi za jejími hranicemi (Waldron 1990; Wilson 2014: 110). Jiným důkazem může být oficiální příslib čínské vlády nepoužít jaderné zbraně jako první (tzv. *No First Use* princip) či nikdy nezaútočit s pomocí jaderných zbraní proti nejadernému státu.

V protikladu k těmto principům staví Andrew Scobell (2014: 214; 2002: 11-14) „šest strategických principů nebo konstant," jenž ovlivňují rozhodování čínských elit. Jedná se o (1) *prvořadost národního sjednocení*, klíčový motiv prostupující čínskou bezpečnostní strategií i vojenským myšlením, (2) *citlivé či zesílené vnímání hrozeb*, charakteristické totožnou percepcí vnitřních i vnějších hrozeb, (3) *koncept aktivní obrany*, (4) *čínskou teorii spravedlivé války*, podle které lze v podstatě každou válku, kterou Čína kdy vedla, považovat za spravedlivou,[24] (5) *strach* či přímo *fobii z chaosu na domácí půdě*, a konečně (6) *důraz na blahobyt komunity* oproti blahobytu individuálnímu. Kombinace vlivu všech těchto principů spoluutváří predispozici Číny sáhnout k užití síly v průběhu krize a k tendenci akceptovat rizika s tím spojená, což lze shledat v ostrém protikladu k učení Konfucia.[25] Díky působení těchto „konstant" rovněž zástupci civilní i vojenské čínské elity vnímají použití síly na straně Číny jako extrémně omezené a mnohem méně časté, a to i v porovnání s jinými státy v mezinárodní aréně. Pokud by ovšem k nasazení čínských ozbrojených sil opravdu došlo, je v čínském chování možné identifikovat vysokou míru sebedůvěry ve vlastní schopnosti a víry v úspěch (Scobell 2003: 193; Burkitt, Scobell, Wortzel 2003: 6-7). Tato skutečnost úzce souvisí s kritérii čínského úspěchu, jež nelze chápat v rovině operačního vítězství, ale spíše v dopadu operace na „celkovou situaci" (srov.

[24] Jako spravedlivá válka bývá v kontextu čínského strategického dědictví zpravidla označována válka utlačovaných proti utlačovatelům (Johnston 1995: 231-232). Podle Scobella (2002: 11) však v rámci čínské elity existuje široký konsenzus o tom, že jakýkoliv konflikt, do něhož by byla Čína zapojena, je ze své definice spravedlivý – tedy i válka za účelem zvýšení národní prestiže nebo preemptivní úder.

[25] Konfucius na riziko, v tomto případě spojené s prohrou ve válce či jiném konfliktu, nahlíží obecně velmi negativně. Čínští politici by se proto měli jakémukoliv riziku, které není nutné, vyvarovat (Confucius 2003).

Christensen 2006). V určitých situacích by proto nenasazení vojenské síly celkový stav pouze zhoršilo.

Andrew Scobell v souvislosti s nastíněnou charakteristikou čínské strategické kultury, respektive s jejím označením, v podstatě implicitně upozorňuje na palčivý problém oddělení sebeobrazu, který si čínské elity vytvářejí samy o sobě, a jejich reálného jednání. V případě Číny se jedná o stereotypní pohled na sebe samu jako na stát s poměrně slabou válečnickou tradicí a s kulturní predispozicí preferovat nenásilná řešení konfliktů, se kterými se země potýká. Podobně lze v čínské společnosti identifikovat narativ, který vykresluje jiné (primárně západní) země jako dlouhodobě usilující o odepření čínské suverenity. Na strategické úrovni se tento narativ dotýká především role Čínské lidové armády, jenž je vyobrazena jako síla, která zabránila zahraniční agresi a domácí tyranii, stejně jako uchránila Čínskou lidovou republiku před větším vměšováním vnějších mocností do čínských vnitropolitických záležitostí, což ostatně doposud představuje jeden z jejích hlavních cílů (Kaufman, Mackenzie 2009: 15-16).

3.1.4 Čínská strategická kultura v podobě tzv. „Middle Kingdom“

Přes určitou podobnost s ofenzivní „školou“ čínské strategické kultury se v případě pozice tzv. *Middle Kingdom* nejedná o přístup v klasickém slova smyslu. V rámci strategického diskurzu se ovšem otázka tzv. čínské přirozené pozice v podobě tzv. „Middle Kingdom,“ spojovaná zejména s expanzionistickým charakterem čínské politiky a s touhou rozšiřovat vlastní moc, dostává do popředí zájmu analytiků. Tento až historický mentální obraz se primárně odkazuje k čínské expanzi v průběhu 13. století a k představě rozšíření vlastního teritoria jako *„progresivního způsobu, jak dosáhnout předurčené a nevyhnutelné jednoty“* (Jacques 2009: 264). Mahnken (2011: 11) dokonce považuje představu Číny v podobě „Middle Kingdom“ za jeden z pilířů současné strategické kultury Čínské lidové republiky, úzce spojený s vlastní geografickou pozicí, s identifikací sebe sama jako kulturně nadřazené či s vnímáním přirozeného řádu v mezinárodním systému. Důraz je rovněž kladen na ochranu důstojnosti obyvatel Číny jako jednotlivců i jako národa, což souvisí s vyšší citlivostí na události nebo konkrétní aktivity nejen ze strany ostatních aktérů v mezinárodním prostředí, které mohou být přinejmenším na straně

Číny vnímány jako nerespektující čínskou individuální nebo národní důstojnost (Guangqian, Youzhi 2005: 43).

Čínský smysl pro vlastní kulturní nadřazenost je odvozen z tisícileté historie a kultury Chanů. Číňané historicky vnímají vlastní stát jako identický se samotným civilizovaným světem, přičemž žádná jiná politická entita nemůže dosahovat stejné úrovně (srov. Cohen 2007: 684). Čínská kulturní nadřazenost je následně vyjadřována zejména prostřednictvím konfuciánského učení, které je v současnosti rovněž poměrně značně využíváno politickým vedením Číny k vlastní propagaci čínských hodnot v zahraničí. V souvislosti s kulturní nadřazeností Číny představuje jeden z klíčových znaků čínské strategické kultury *etnocentrismus*, úzce spojený právě s idejí „Middle Kingdom." Etnocentrismus vede k tomu, že čínské elity vyzdvihují vlastní hodnoty jako privilegované, zdůrazňují pozitivní aspekty chování čínského státu (*in-group*) a naopak upozorňují na negativní prvky v chování druhých (*out-group*), přičemž interpretace jednání druhých mohou být navíc do značné míry zkreslovány (Grant 1991: 12-13)[26]. Jako takový tedy etnocentrimus vyživuje čínskou kulturní nadřazenost. V praxi se čínský egocentrismus rovněž projevuje ve vnímání vlastních etických a vojenských tradic jako morálně i strategicky nadřazených svým západoevropským protějškům, totožný náhled se pak v čínském diskurzu uplatňuje také při posuzování otázek státnosti (Mahnken 2011: 10). Výsledkem podobného smýšlení může být posílení stereotypního vidění druhých či až hostilní chování, jež ve výsledku vlastní etnocentrismus stále více posiluje. Na druhou stranu nicméně čínský etnocentrismus výrazně přispívá k posílení vlastní koheze v rámci skupiny, respektive v rámci čínského státu.

V kontextu ideje „Middle Kingdom" a v souvislosti s *tzv. stoletím ponížení („century of humiliation")* ze strany světových mocností (od poloviny 19. do poloviny 20. století), bývá současný růst čínské moci do určité míry interpretován jako návrat do vlastní přirozené pozice v rámci systému mezinárodních vztahů, přičemž aktuální čínská zahraniční politika může tuto ideu výrazně reflektovat (Samuelson 2010). Čínskou námořní

[26] V praxi se zmíněný etnocentrismus projevuje téměř až čínským rasismem vůči všemu, co je vnímáno jako cizí a tedy *nečínské* (Jacques 2005).

expanzi v posledních letech tak lze podle Rosse (2009) v kontextu představy Číny pod symbolikou „Middle Power“ považovat za konkrétní vyjádření jejích mezinárodních ambic[27]. Pohled na Čínu jako na tzv. „Middle Kingdom“ se v neposlední řadě dotýká také otázky teritoriální suverenity a ideje „*Tianxia*“[28] („vše pod nebem“), která reflektuje hierarchické uspořádání světa v protikladu k anarchii realismu. Hierarchie moci, v jejímž jádru se má právě Čína jako pozemní mocnost nacházet, slouží jako nezbytný předpoklad pro udržení stability a pořádku. Jako taková je pak mocenská hierarchie opět spojena s tradicí konfuciánství.

3.1.5 Limity současných přístupů k čínské strategické kultuře

Současný výzkum čínské strategické kultury při studiu užití ozbrojené síly zcela opomíjí jeden významný aspekt, jenž může výslednou podobu strategické kultury i čínské chování v rovině bezpečnosti výrazně ovlivňovat. Vědci, zabývající se strategickou kulturou Čínské lidové republiky, zaměřují svou pozornost obvykle na mezistátní války ve snaze identifikovat klíčové kulturní charakteristiky a defenzivní či ofenzivní postoje čínských elit k použití síly jako takové. Přitom ovšem zcela

[27] S ideou tzv. pozice či mentality „Middle Kingdom“ a její aplikace na současné dění v zahraniční politice pracuje ve svých textech také Mohamad Rosyidin (2018), který se snaží ilustrovat její přítomnost v rámci čínské strategické kultury na příkladu sporů v Jihočínském moři. Příčiny konfliktů v této sporné oblasti vnímá jako úzce propojené právě s čínskými ambicemi, jejichž původ lze identifikovat v kulturním odkazu, respektive ve vlivu filozofie konfucianismu a doktríny války Sun-c´. Jihočínské moře je totiž ze strany Číny historicky považováno za tradiční oblast čínského zájmu a jakákoliv potenciální vnější hrozba je tudíž interpretována jako hrozba interní, která se ale nachází mimo možnosti vlastní kontroly (srov. Nathan – Scobell 2012: 3). Na základě podobné percepce lze následně do určité míry vysvětlit často poměrně agresivní čínské chování v této oblasti, snahu Čínské lidové republiky o posílení svých námořních kapacit, projevující se mj. nejen výstavbou umělých ostrovů (Cook 2017), nebo i úsilí o dosažení hegemonie a odstrašení dalších států, které mohou v Jihočínském moři sledovat své vlastní národní zájmy. Jinak řečeno, přítomnost dalších států (především západních mocností a jejich spojenců) je díky vlivu vlastní strategické kultury považována za hrozbu.

[28] Idea *Tianxia* odkazuje k (metafyzickému) vlastnictví veškeré půdy, prostoru a území v rukou čínského císaře pod vlivem „univerza a dobře definovaných principů řádu (srov. Zhang 2002)

ignorují otázku **vnitrostátního** a **sociálního násilí**, a právě kvůli tomu mohou jednoduše přehlédnout důležité hodnoty a ideje, které také slouží jako zdroje strategické kultury, jež navíc mohou být pro danou kulturu ve své podstatě mnohem důležitější. Kolektivní násilí a vnitrostátní války navíc podle Scobella (2003) představují prvek, který je v čínské společnosti přítomný po tisíce let. Lewis (1990: 64) dokonce datuje počátky intenzivního vnitrostátního násilí především v centrálních částech Číny do období Jara a Podzimu[29] ve spojitosti se soupeřením feudálních klanů. Přítomnost kolektivního násilí v čínské společnosti lze ovšem doložit během celého historického vývoje, přes období imperiální Číny až po její komunistickou nástupkyni. Scobell (2014) své závěry s jistou dávkou opatrnosti následně aplikuje na případ Čínské lidové osvobozenecké armády, usuzuje na to, že válečná tažení, historicky probíhající uvnitř čínské společnosti, mohou stát v pozadí její geneze a evoluce, a představují proto neoddělitelnou složku její identity.

Bez podrobné analýzy ideového zázemí a hodnot, stejně jako historických zkušeností čínské armády jako klíčového nositele strategické kultury země, tudíž nebude možné obraz strategické kultury Čínské lidové republiky považovat za zcela kompletní. Samotný výzkum však komplikuje skutečnost, že studie, zabývající se vnitrostátními ozbrojenými konflikty, se v čínském kontextu věnují převážně nestátním aktérům (například teroristickým skupinám v provincii Sin-ťiang nebo v Tibetu), spíše než odpovědi státního aparátu na akce těchto aktérů.[30] V rámci diskurzu strategické kultury je zase naopak kladen důraz primárně na čínské války a operace vedené v zahraničí (Scobell 2003: 24-25). Stále tedy existuje více než dostatečný prostor pro další bádání a vynoření se nových přístupů ke strategické kultuře Číny tak může být přinejmenším pravděpodobný.

---

[29] Období Jara a Podzimu vyústilo do epochy „Válčících států“, která je z pohledu zdrojů strategické kultury Číny jedna z nejvyýzmanějích, neboť se jedná o dobu Confucia i Sun-c´ (Scobell 2014: 25).

[30] Výzkum samozřejmě komplikuje vliv čínské propagandy a velmi omezený přístup k určitému typu informací.

3.2 Čínské strategické subkultury

Výzkum čínské strategické kultury neposkytuje jednoznačné závěry o tom, jaká je aktuální podoba této kultury. Vzhledem k výrazně odlišným charakteriskám, týkající se podoby čínské strategické kultury, by mohlo právě dílo Andrewa Scobella představovat nástroj pro překonání čínské *„pluralistické strategicko-kulturní pasti"* (Turcsányi 2014: 63). Byť Scobell sice explicitně připustil existenci nemonolitické čínské strategické kultury až později (srov. Scobell 2004: 107-127), kdy hovořil o soupeřících a vzájemně balancujících způsobech uvažování (*mindsets*) mezi civilní a vojenskou složkou, lze i v případě Číny v souladu s teorií existence subkultur (Bloomfield 2012; Legro 2006; Legro 2009) a s využitím tzv. kultu obrany diskutovat existenci strategických subkultur. I když není vždy jednoduché odhalit skutečný význam, jenž mají jednotlivé subkultury čínské strategické kultury – tedy konfuciánská a realpolitická – na skutečnou tvorbu politik a chování země v mezinárodních vztazích, zachycuje Scobellův přístup poměrně uspokojivě veškeré aspekty, které jsou v souvislosti s čínskou strategickou kulturou aktuálně diskutovány a artikulovány i v rámci čínské zahraniční či bezpečnostní politiky (mj. vedení spravedlivé války a použití síly, vysoká senzitivita vnímání hrozeb, princip aktivní obrany apod.), jejichž reálné výstupy lze identifiovat nejen v oficiálních dokumentech. Kromě toho také Andrew Scobell správně rozeznává vliv kultury na tendence Číny použít ozbrojenou sílu a výrazné působení kulturního a civilizačního dědictví antické Číny na současnou politiku Čínské lidové republiky. Ve prospěch relevance Scobellova kultu obrany argumentuje i Richardson (2009), který svou argumentaci zakládá na sebeobrazu morálních, mírumilovných a defenzivních aktérů ze strany čínských lídrů, i když je to právě často realpolitika, který stojí v pozadí jejich akcí.

Na základě předchozích informací lze tedy vyvodit závěry, že v současné čínské strategické kultuře můžeme identifikovat dvě nejdůležitější subkultury (či tradice nebo proudy) – konfuciánskou a realpolitickou (parabellum). Realpolitická subkultura v podstatě odpovídá charakteristice, nastíněné Johnstonem, přčemž realpolitiku si Johnston (1995b: 30, 107-108) definuje jako pohled na mezistátní vztahy, vyjadřující představu, podle které je nejlepším způsobem řešení bezpečnostních hrozeb jejich eliminace prostřednictvím užití síly.

Subkultura konfucianismu poté ztělesňuje prvky pacifismu a spíše defenzivní vojenské postoje, zatímco realpolitickou subkulturu lze zaštítit motivem ofenzivního realismu. Mezi nositele konfuciánské subkultury lze zařadit jak politické, tak rovněž vojenské a akademické elity (Scobell 2014: 215). Konfuciánská strategická subkultura se skládá ze tří nejdůležitějších kompomentů – nenásilí, tendence preferovat obranu (obranářství – *defensiveness*) a spravedlivé války. Tyto aspekty následně společně působí na čínské chování a její bezpečnostní politiku ve vztahu k užití síly (viz kap. 3.7.1.) (Feng 2007: 25-26). Klíčové principy konfuciánství se posléze promítají také v rovině přístupu Číny k hrozbám, kdy by mělo být v rámci mezinárodních vztahů usilováno o minimální použití síly a hegemonii, které by bylo dosaženo právě s využitím vojenských sil, je nutné chápat jako antitezi ke konfuciánským hodnotám ctnosti a shovívavosti. Konfucinistické učení zdůrazňuje také význam atraktivnosti v mezinárodních vztazích spíše než politiu donucení, neboť diplomacie a kulturní atraktivita představují nejlepší možné způsoby pro dosažení národních cílů (Zhang 2002: 76)[31]. Podobné závěry lze odvodit i z díla Sun-c´, jímž je konfuciánská subkultura výrazně inspirována. V rovině současné čínské politiky by proto strategická subkultura konfuciánství měla být identifikována v preferenci politických nástrojů, vyházejících z konceptu *soft power*, při jejich snaze o dosažení cílů v zahraniční a bezpečnostní politice. Defenzivní postoje jsou zakotveny také v symbolice Velké čínské zdi, jenž je diskutována níže. Jako důkaz působení subkultury konfucianismu lze shledat rovněž slib Číny nikdy nepoužít jaderné zbraně v prvním úderu (*no-first-use)* (Scobell 2002; China´s National Defense White Paper for 2015) nebo podporu všech mezinárodních i regionálních dohod o nešíření jaderných zbraní (Feng 2009).

3.3 Kontinuita a změna čínské strategické kultury

Jednotlivé přístupy k čínské strategické kultuře ji mohou hodnotit jako ofenzivní, pacifistickou či dualistickou. Dochází však, pokud vůbec, ke změně čínské strategické kultury v současnosti?

[31] Mýtu o kulturní atraktivitě se věnuje kap. 3.5.1.

Současná čínská strategická kultura bývá velmi často považována za jisté pokračování její antické předchůdkyně. Problematikou změny, respektive evolucí a kontinuitou strategické kultury Čínské lidové republiky, se ve své monografii *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History* zabýval i Alastair Johnston. Johnston (1995b) se sice zabývá tím, zda v případě Číny skutečně došlo ke změně tamní strategické kultury, avšak řada důležitých odpovědí na otázky, proč a jakým způsobem se čínská strategická kultura eventuálně (ne)proměnila, zůstává stranou jeho zájmu. Johnston (1995a; 1995b; 1996) přesto upozorňuje na silnou kontinuitu ve vývoji v podobě čínské strategické kultury. Tento závěr je nutné vzít v potaz i z toho důvodu, že díky kontinuitě v různých dobách nelze čínskou strategickou kulturu považovat za pouhou triviální proměnnou v analýze čínského strategického chování (Johnston 1996: 256).

Andrea Ghiselli (2018) ve svém článku upozorňuje na několik nedostatků, kterými Johnstonova analýza trpí. Ghiselli (2018: 168) ze své konstruktivistické perspektivy kritizuje Johnstonův poměrně vágní popis kontinuity v rámci strategické kultury a podceňování mechanismu, pomocí něhož je možné interpretovat vztahy mezi (zahraničně) politickými elitami, kulturními artefakty a symboly, z jejichž předpokladů strategická kultura v podstatě vychází. Podobně si nelze nevšimnout ani opomenutí jakékoliv explanace, týkající se vztahu elity – artefakty přímo v situacích konkrétních změn čínské strategické kultury, jež Johnston ve svém díle diskutuje. Nikoliv všechny změny strategické kultury se navíc musí nutně promítnout pouze na úrovni chování konkrétního státu. Neuspokojivé zůstává také vysvětlení skutečnosti, že se „shodné“ předpoklady, na níž je strategická kultura vystavěna, v případě Číny znovuobjevují v průběhu času (tamtéž: 169).

Johnston (1995b) nicméně argumentuje, že totožné vzorce chování, jež lze v čínské strategické kultuře nalézt, poukazují na stejnou kulturu – tzv. *parabellum* – v různých historických momentech. Jinými slovy, je možné prokázat, že existuje určitá míra kontinuity strategické kultury až do současnosti. Strategickou kulturu v době antických dynastií tudíž lze považovat za velmi podobnou strategické kultuře z období Mao Cetunga nebo právě té současné. Ghiselli (2018: 168) v tomto kontextu nicméně opět upozorňuje na nedostatek důkazů o tom, že se Mao Ce-tung

opravdu vyznačoval pokročilou znalostí artefaktů antické strategické kultury. Johnston (1995b: 246 – 257) navíc zakládá svou argumentaci o čínské strategické kultuře, respektive její dominanci v 80. a v 90. letech, pouze na vágním pozorování čínské zahraniční politiky. Jako problematické lze vnímat také zaměření spíše na behaviorální vzorce než na artefakty či symboly, respektive na otázku jejich interpretace, která se může ze strany čínských elit výrazně lišit. Podobně je vzhledem k nedostatku solidních důkazů (a spoléhání se tedy pouze na behaviorální projevy) velmi obtížné skutečně prokázat, jestli totožná strategická kultura „přečkala" více než dva tisíce let až do dnešní doby (Ghiselli 2018: 168-169). Otázka (ne)evoluce a změn strategické kultury Číny tak zůstává v Johnstonově pojetí přinejmenším poněkud diskutabilní.

Ke shodným závěrům jako Alastair Johnston dospěl i Andrew Scobell. Podle Scobella (2003: 16) nelze spolehlivě dokázat radikální proměnu čínské strategické kultury, přinejmenším od roku 1949. Ačkoliv můžeme v souvislosti s posledními čínskými administrativami hovořit o jistém posunu čínských národních priorit z oblasti politické do sféry ekonomické, nelze identifikovat žádné změny, jež by se týkaly frekvence nebo způsobu užití čínské vojenské síly (srov. Johnston 1996: 11).

Aktuální přístup ke změně strategické kultury Čínské lidové republiky, se kterým přichází kupříkladu Andrea Ghiselli, se opírá především o teorii konstruktivismu. Abychom mohli porozumět tomu, proč a jakým způsobem se strategická kultura vyvíjí, proměňuje a následně ovlivňuje chování státu v mezinárodním prostředí, je podle Ghiselli (2018: 167) nutné nejprve identifikovat způsoby, jakým čínské zahraničněpolitické elity dané země vybírají a interpretují vlastní **kulturní artefakty**, respektive symboly, které jsou v těchto artefaktech (tj. obrazech, analogiích) obsaženy. O kontinuitě v rámci dané strategické kultury lze navíc hovořit pouze tak dlouho, dokud artefakty, ke kterým se čínské elity odkazují v různých časových obdobích, způsoby, jakým jsou symboly interpretovány, a výsledné akce, zůstávají konzistentní v čase. V případě změn těchto artefaktů či symbolů pak následně dochází rovněž ke změně strategické kultury, přičemž malé a krátkodobé změny chování státu na mezinárodním poli nemusí ještě nutně indikovat změny ve strategické kultuře jako takové (tamtéž: 168). Teprve významné a dlouhodobé změny tedy mohou být považovány za důkaz skutečné proměny

strategické kultury. Takové změny jsou následně opět výrazně reflektovány v artefaktech a v symbolech, ke kterým se elity dále odkazují.

3.4 Klíčové charakteristiky čínské strategické kultury

Čínská strategická kultura byla v průběhu tisíciletého vývoje ovlivněna poměrně pestrou škálou proměnných. Otázkou nicméně zůstává, jaké faktory se v průběhu času postupně přetavily do podoby hlavních charakteristik současné strategické kultury. V případě Číny mezi ně můžeme zařadit, přinejmenším kromě vlivu historické zkušenosti, jejíž znalost do určité míry vytváří nutný předpoklad pro porozumění čínskému strategickému diskurzu, především specifické vnímání hierarchie na úrovni mezinárodního systému i v podobě rozdělení vlastního nebo ovládaného území na heartland a okolní periferie, stejně jako charakteristický přístup k otázce použití ozbrojené síly. Ústřední leitmotiv čínské strategické kultury i její klíčový zdroj ovšem představuje konfuciánské učení, s nímž je většina dalších charakteristik strategické kultury nerozlučně spojena.

Při analýze charakteristik čínské strategické kultury využívá práce proměnné dle Jeannie L. Johnson (2009: 243-258) – *identitu*, *hodnoty*, *normy* a *percepční pole* (optiku vnímání).

3.4.1 Identita

Identita hraje v kontextu strategické kultury důležitou roli, neboť ovlivňuje způsob, jakým je nahlíženo na národní kulturu, na národ samotný či na stát (Johnson 2009). Identita souvisí také s pohledem státu na sebe samého, složeného z mozaiky rysů národního charakteru, s představami státu o vlastní regionální či globální roli a s percepcí vlastního osudu.

Velký vliv na formování identity v čínském kontextu nelze odepřít historické zkušenosti, která do jisté míry předurčuje čínské (strategické) ambice. Čínská identita je pak primárně odvozena od vnímání čínské kulturní nadřazenosti a dotýká se existence určité **hierarchie** a **řádu** v mezinárodních vztazích. Existence hierarchického řádu ovlivňuje také vnímání (historického) vnitřního uspořádání Číny a samotné podoby mezinárodního systému. Čína tradičně považovala sama sebe za střed celého hierarchického systému, obklopeného tributárními státy či jinými vazaly

na její periferii (srov. Mahnken 2011: 11). Sjednocení a obrana tzv. čínského heartlandu proto patřila dlouhodobě mezi konzistentní cíle čínské státnosti.

Možná až posedlost teritoriální integritou současné čínské vlády lze dát do souvislosti také s předchozí historickou zkušeností imperiální Číny. Zachování celistvosti vlastního území, jeho kontrola a teritoriální expanze byly nerozlučně svázány s legitimností dynastie. Neschopnost dosáhnout těchto cílů pak vedla k poklesu moci císaře a ve většině případů až k jeho nahrazení (Wilson 2014: 111). Dle čínského strategického diskurzu navíc vnitřní jednota země ve výsledku produkuje stabilitu, proto lze na jakékoliv vnitřní rozepře nahlížet jako na cestu vedoucí k nestabilitě či až k potenciální změně vládnoucího režimu. V rámci čínské strategické kultury existuje přímá asociace mezi interní nestabilitou a vnějším vměšováním do čínských záležitostí[32], přičemž vnitřní stabilitu režimu je třeba udržet *za jakoukoliv cenu* (Twomey 2006: 8). Tento aspekt čínské strategické kultury se poté projevuje v praktické rovině bezpečnostní a obranné politiky zdůrazňováním mise „hraniční obrany" (*frontier defence*), implikující potřebu zajistit vnitřní politickou stabilitu v hraničních provinciích Číny a ochranu hranic před vnější agresí či před „náhlými incidenty," jenž zahrnují především teroristické útoky, povstání nebo rebelie poblíž čínských hranic, ale také nelegální migrační vlny (Fravel 2007: 706, 715-716). Poslední povstání proti čínské nadvládě v Tibetu v roce 2008 a v provincii Sin-ťiang o rok později navíc dokládají, že obavy čínských elit z vnitřní nestability v etnicky rozdílných pohraničních regionech se zakládají na reálném základě (Terril 2006: 236), přestože ani jedny nepokoje nevedly ke konfliktu se sousední zemí či nevyvolaly zahraniční intervenci.[33] Taylor Fravel (2007: 711) dokonce považuje potenciální etnické nepokoje uvnitř Číny za přímý zdroj

[32] Jisté projevy, týkající se této asociace, lze vysledovat také v případě současných protestů v Hongkongu (Myers 2019).

[33] Podle Mahnkena (2011: 19) se v čínských bezpečnostních kruzích objevuje v souvislosti se zajištěním politické a bezpečnostní stability vybraných pohraničních regionů Čínské lidové republiky názor, že v případě potenciálního budoucího konfliktu nebo krize nelze považovat bezpečnost v těchto regionech za zaručenou. Separatisty je tak nutné vnímat jako nedílnou součást sil potenciálního nepřítele.

konfliktu s čínskými sousedy a za příhodnou záminku k jejich vnější agresi. Právě důrazem na bezpodmínečné zachování stability, jinými slovy existence současného komunistického režimu, lze do určité míry rovněž vysvětlit až přehnaně negativní postoj čínských politických představitelů k etnickým skupinám nebo k jiným náboženským či sociálním hnutím, jejichž aktivity by údajně mohly přivodit ohrožení vlády čínské komunistické elity.[34]

Čínská identita je také úzce spojena s preferencí trvalého osídlení čínského území v protikladu k migraci. Pro pochopení této preference je nutné zmínit *ekonomickou soběstačnost* heartlandu, která právě z dlouhodobého hlediska položila základy pro národně-kulturní preferenci trvalého osídlení a dále pro úsilí hledat a udržovat sociální smír a stabilitu (Pumin 2001: 138). Posilování čínského (sinocentrického) systému ovšem napomáhaly také ekonomické vztahy mezi heartlandem a periferií, kdy ze strany heartlandu směřovaly do periferie ekonomické benefity výměnou za určité tributy. Tributární systém s sebou nesl i čínskou ochranu vazalských států nebo uskupení na periferii před domácími nepokoji a vnějšími nepřáteli, výměnou za vojenskou asistenci v případě potřeby heartlandu. Pokud se čínské elity rozhodly proti periferii zasáhnout silou, primárně se podle Zhanga (2002: 79) jednalo o akce, které byly ve své podstatě obranné a jejich cílem bylo primárně eliminovat vnější bezpečnostní hrozby či posílit nebo znovuustavit autoritu dynastie či císaře. Konečně, jednotná, psaná forma jazyka a do značné míry také učení konfucianismu významně přispělo k celkové koherenci heartlandu v průběhu historického vývoje, a ve svém důsledku výrazně ovlivňuje i současnou podobu čínské identity, myšlení čínské společnosti nebo samotnou čínskou strategickou kulturu.

Pohled na vlastní čínskou výjimečnost a nadřazenost je v aktuálním strategickém diskurzu živen také důrazem na význam vědy a nových technologií. Vyzdvihováním rostoucí čínské technologické moci totiž dochází k dalšímu posilování kulturního přesvědčení, že Čína může v porovnání s ostatními aktéry získat nejen v oblasti mezinárodních vztahů mnohem více (s minimálními náklady), neboť bude jako země svým

[34] Zachování domácí stability zároveň patří mezi jeden z klíčových cílů Čínské lidové osvobozenecké armády (Kaufman, Mackenzie 2009: 4).

protivníkům nadřazena i technologií, a nikoliv tedy pouze kulturně (srov. Waldron 1997: 40). Kromě toho má na podobu čínské identity vliv také rostoucí čínský nacionalismus, který významně ovlivňuje nejen náhled čínské veřejnosti a příslušníků čínské elity na sebe samé (viz kapitola 3.7).

3.4.2 Hodnoty

Hodnoty podle Johnsonové (2009: 243-258) definují pohled společnosti na to, co je považováno za správné nebo špatné, co za dobré či zlé, a posledně odkazují také k chování (vlastnímu nebo jiného státu), jenž je možné hodnotit jako akceptovatelné či naopak zcela neobhajitelné.

Čínské hodnoty, ale také normy nebo percepční pole, jsou odvozeny především z **konfuciánského učení**. Čínský hodnotový rámec, tedy to, díky čemu je možné Čínu nazývat Čínou, navíc do značné míry z konfuciánství přímo vychází. Samotné kořeny moderního čínského myšlení i strategické kultury země, byly ovšem významně ovlivněny několika filosofickými směry. Přestože lze v rámci čínské strategické kultury identifikovat rovněž prvky taoismu[35] a buddhismu, nejvýznamnější vliv je spojován právě s fenoménem konfucianismu, který představoval dominantní politickou ideologii až do konce císařské Číny v polovině 19. století a výrazně ovlivňoval čínské postoje, hodnoty, vnímání světa i sebe sama, stejně jako rozhodování čínských elit i veřejnosti. Zároveň konfuciánství vytvořilo základy pro čínské vojenské myšlení a pohled na systém mezinárodních vztahů. Filosofie konfucianismu je bezprostředně spojena s postavou Konfucia, nicméně jeho fundamentální ideje i celé učení v podobě souborů pravidel a praktik bylo publikováno ve formě dialogů teprve až jeho následovníky či žáky, především Menciusem a Sun-c´- em.

Čínský hodnotový rámec je odvozen z jádra filozofie konfuciánství, který představuje humanismus a péče o blaho druhých, přičemž je zdůrazňována shovívavost, láska, harmonie, spravedlnost a vztahy.

[35] Učení taoismu se v rámci čínské strategické kultury v minulosti dotýkalo především tématu užití síly. Zatímco konfuciánství použití síly za určitých okolností přinejmenším toleruje, taoismus užívání síly v lidských vztazích přímo zakazuje (srov. Dellios 1997: 201-230).

Konfuciánství tudíž lze identifikovat jako klíčový znak čínské strategické kultury, který přímo definuje čínský stát (*Guo Xue*) v podobě *„království ve středu světa."* (srov. Zhang 2002: 75). Spolu s jednotným jazykem konfucianismus dlouhodobě sloužil i jako tzv. kulturně koherentní pouto mezi obyvateli čínského heartlandu, zároveň ovšem představoval ústřední bod kulturní superiority heartlandu v jeho kontaktech s periferií[36] (Zheng 1999: 73). V souladu s výkladem Zhanga (2002: 75-76) konfucianismus rovněž legitimizuje moc a autoritu vládce, přičemž legitimním vládcem dle konfuciánství může být pouze ten vůdce, který preferuje ctnost či mravnost (*virtue, de*) před právem (*law*). Právě ctností k sobě vládce přitahuje vlastní čínský lid a *„de"* mu poskytuje mandát k vládnutí. Svým způsobem tak vůdce představuje symbol, který by lid měl následovat. K tomu, aby byl čínský vládce z principu shovívavý, je ovšem třeba také respektu ze strany lidu, následně vedoucí k harmonii a k rovnováze ve společnosti, a v důsledku toho poté i k prosperitě lidu či státu (srov. Feng 2007). Shovívavost vládce je dále rovněž spojena s existencí ***přirozené hierarchie,*** jenž tvoří další důležitý znak čínské strategické kultury. V kontextu tohoto přirozeného řádu hierarchie, v níž je kladen důraz na jasnou hranici mezi nadřazeným a níže postaveným, je také nutné vnímat skutečnou moc vládce Číny.

Samotná legitimita čínského vládce nicméně vychází z konfuciánských ideologických konceptů *„mandátu Nebes"* a *„Syna Nebes,"* neboli božského oprávnění panovníka jako „Syna Nebes" čili suveréna nad celým světem, vládnout čínské zemi (Confucius 2003). Jinými slovy, „Nebesa" budou žehnat pouze autoritě spravedlivého vládce, v případě jeho nespravedlivého jednání by mělo dojít k sesazení vládce a k jeho nahrazení tím aktérem, který bude vládnout lépe (Feng 2007: 19). Koncept „mandátu Nebes" je dodnes v čínské společnosti poměrně rozšířený a vyjadřuje možnost, že lidé mají právo sesadit nekompetentního, nespravedlivého nebo despotického vládce a následně jej nahradit více schopným. Na druhou stranu je koncept předmětem zájmu i současné komunistické vlády, která i s jeho pomocí může argumentovat ve prospěch dalšího

[36] Právě kulturní nadřazenost čínského „heartlandu" patřila mezi pilíře, na nichž byly ustaveny a udržovány hierarchické vztahy mezi heartlandem a periferií (srov. Zheng 1999).

trvání své nadvlády nad čínským lidem[37]. Samotné učení ovšem přikládá velký význam hodnotám a ideálu „dobré vlády“ nejen na území Číny, ale i za jejími hranicemi, přičemž významná role náleží právě vztahům a interakcím s druhými. Klíčovým znakem konfuciánství je dále idea, že teprve vláda sobě samému podle řádu univerza je předpokladem pro schopnost vládnout ostatním.

3.4.3 Normy

Normy lze považovat za *„akceptované a očekávané módy chování“* (Johnson 2009: 243-258) a jako takové by měly reflektovat zastávané hodnoty. Podobně jako v případě hodnot, jsou normy v čínském kontextu primárně odvozeny od morálky konfucianistického učení. Podle Zhanga (2002: 73) byla tradiční strategická kultura charakteristická tzv. *kulturním moralismem* – dlouhotrvajícím zvykem moralizování a důrazem na morálku, jenž je možné doložit konfuciánskou vírou ve **ctnost** (*virtue, de*), **shovívavost** (*benevolence, ren*), často definovanou i jako „péči o lid“, a **poctivost** (*righteousness, yi*), utvářející základní normy při udržování domácího pořádku i při vedení bezpečnostní strategie. „*Pouze vládce s vysokými morálními standardy totiž dokáže udržovat harmonii v rodině, stabilitu v království a mír ve světě. Jedině morální jednotlivec dokáže vytvořit morální řád na každé úrovni společnosti a díky tomu ustavit morální svět s Čínou v jeho středu*“ (Feng 2007: 19). Výše uvedené morální normy však tradičně představovaly také vodítko při posuzování domácích a zahraničních politik čínského vládce i pro rozlišení toho, zda lze čínského císaře hodnotit jako legitimního či nikoliv. Morání normy pak mají v čínské strategické kultuře také větší význam než suverenita, neboť v kontextu vedení spravedlivé války je touženým výsledkem potenciálního válečného konfliktu znovuustavení ctnosti (Wang 2011: 18-19). Význam norem se v neposlední řadě projevuje rovněž v jistém „rámování“ čínské zahraniční a bezpečnostní politiky, neboť čínští lídři si jsou

[37] Konfuciánská etika do určité míry přispívá k ustálenému politickému monismu, přičemž kvazikonfuciánské prvky jsou následně režimem využívány k artikulaci antické symboliky a mýtů o harmonické autoritě ve snaze najít užitečný nástroj proti aspiracím čínské společnosti k politickým právům a svobodám. Tento aktuální trend započal již během vlády Chu Ťin-tchaa a pokračuje i za současné čínské vlády pod vedením Si Ťin-pchinga (Ford 2016).

víc než vědomi toho, jakým způsobem vnímají čínští občané význam morálních aspektů těchto politik (Turcsányi 2014: 70).

3.4.4 Percepční pole (optika vnímání)

Percepční pole si je možné představit jako *„přesvědčení (skutečná či mylná) a zkušenosti (nebo jejich nedostatek), které zbarvují způsob, jakým je nahlíženo na svět“* (Johnson 2009: 243-258). V podstatě se tedy jedná o způsob, jakým Číňané nahlíží na vlastní stát, stejně jako způsob, jak vnímá Čínu svět okolo ní. Patří sem ovšem také náhled na vlastní historii, na obraz vlastní země v zahraničí, na motivy ostatních aktérů a jejich hodnocení.

Číňané na svou zemi nahlíží jako na nositele historického odkazu vlastní civilizace a střed světa. Tento pohled je dán především nezpochybnitelným historickým a sociokulturním dědictvím a mýty, které jej podporují. Jeannie Johnson (2009) považuje národní mýty dokonce za klíčovou rovinu v rámci percepce, skrze kterou na sebe daný režim nahlíží.

Percepční pole je možné dát do souvislosti také se vztahem strategické kultury a bezpečnostní politiky, neboť percepce, s jejíž pomocí lze popsat strategickou kulturu, se ve svém důsledku promítá právě v rovině bezpečnostní politiky. Andrew Scobell (2014: 217) při posuzování působení kultury na tvorbu zahraničně-bezpečnostní politiky zdůrazňuje především kontext, v jehož rámci se čínští lídři na poli bezpečnosti rozhodují – tzv. *první výraz strategické kultury*; a dále právě zorné pole („lens“), prostřednictvím kterého elity daného státu nahlíží na své vlastní jednání a na akce svých protějšků v jiných politických entitách – tzv. *druhý výraz strategické kultury*. První výraz strategické kultury souvisí primárně s čínským sebeobrazem, s percepcí a s realitou vlastní dominantní strategické tradice včetně jejích výstupů. Druhý výraz pak implikuje představy, konstruované na straně elit, týkající se dominantní strategické tradice jiných zemí. Tyto představy lze v podstatě charakterizovat jako *„předem vytvořené stereotypy o strategických dispozicích jiného národa, státu nebo společnosti, jež jsou odvozeny ze selektivních interpretací historie, tradic či vlastního sebeobrazu“* (Scobell 2002: 17).

Z hlediska náhledu na jiné aktéry, tj. v kontextu Scobellova tzv. druhého výrazu, má čínská strategické kultura a její nositelé rovněž

tendenci vnímat druhé státy a jejich představitele jako mnohem více náchylné k nasazení ozbrojených složek, tj. vyznačující se nepřátelskými až podlými záměry – zejména vůči samotné Čínské lidové republice (Scobell 2014). Z hlediska percepce sebe sama totiž ústřední motiv dominantního narativu čínské strategické kultury představuje vyobrazení Číny jako bezbranné a slabé země, která musí snášet vykořisťování a urážlivý přístup ze strany vojensky mocných a agresivních západních mocností, poháněných kulturou násilí a materialismu (Scobell 2003: 34-35). Ačkoli ještě nedosahuje Čína totožné technologické úrovně jako její protivníci, její morální a etické standardy jsou z čínského pohledu na mnohem vyšší úrovni a její kultura oproti západní zdůrazňuje harmonii a spirituální naplnění. Například americká strategická kultura je v čínském bezpečnostně-strategickém diskurzu oproti té čínské (pacifistické, stálé a spirituální) kultuře interpretována jako široce expanzionistická, materialistická, účelově klamná a rovněž výrazně ofenzivně zaměřená. Podobně negativně bývá vykreslována také strategická kultura klíčového amerického spojence v Asii – Japonska. Hlavní problém podobného stereotypního vidění na čínské straně ovšem může spočívat v generování a prohlubování nedůvěry a pocitů podezření, v důsledku čehož je jakákoliv spolupráce mezi zainteresovanými aktéry přinejmenším výrazně omezena.

3.5 Zdroje čínské strategické kultury a její nositelé

Následující část této studie hledá odpověď na výzkumnou otázku, jaké aktéry můžeme považovat za důležité nositele čínské strategické kultury, kteří jsou zodpovědní za interpretaci a artikulaci dominantního kulturního narativu či narativů v rámci strategického diskurzu. Předmětem analýzy jsou rovněž fyzické, politické a socio-kulturní zdroje strategické kultury Čínské lidové republiky, z nichž čerpají jednak zmínění nositelé strategické kultury, ale zároveň tyto zdroje ovlivňují i samotnou podobu a artikulaci čínské strategické kultury jako celku.

3.5.1 Zdroje čínské strategické kultury

Fyzické zdroje

Velikost čínského státu, geografie, poloha či hojnost přírodních zdrojů představují proměnné, které nepochybně přímo či nepřímo působí i na čínskou strategickou kulturu. Mezi **fyzické zdroje** lze zařadit rovněž velikost čínské populace, respektive generační změny v její strutkuře. Z hlediska fyzických zdrojů však největší význam náleží právě geografii. Čína, která je 4. největším státem světa, představuje důležitou kontinentální mocnost, sousedící celkem se 14 státy, z nichž čtyři (Rusko, Indie, Pákistán a Severní Korea) disponují jaderným arzenálem. V čínském strategickém diskurzu se navíc s významem geografie jako důležitým zdrojem strategické kultury následně přímo pojí i koncept čínského „heartlandu" a jej obklopující periferie, stejně jako důraz na teritoriální obranu, která do určité míry zase reflektuje organizační kulturu čínské armády (Mahnken 2011: 18). Existence problémů, spojených s fyzickými zdroji čínské strategické kultury, kdy v důsledku modernizace a turbulentního růstu spotřeby čínských obyvatel, dochází k nemožnosti uspokojit domácí poptávku výlučně vlastními přírodními zdroji bez navyšování importu, nebo v souvislosti s poměrně rychlým stárnutí obyvatelstva a s tím spojenou demografickou proměnou v blízké budoucnosti (Sheehan 2017), pomalu otevírá otázku, jakým způsobem budou tyto změny reflektovány v souvislosti se strategickou kulturu, respektive bezpečnostní politikou Čínské lidové republiky, a do jaké míry se promění chování Číny v mezinárodním systému.

Politické zdroje

Politické zdroje čínské strategické kultury zahrnují nejen historickou zkušenost a „paměť", ale také charakter politického systému, přesvědčení a postoje čínských elit či organizační kulturu Čínské lidové osvobozenecké armády (Lantis, Howlett 2013: 91). Významný politický zdroj nepochybně představuje čínská tisíciletá historie. Právě více než čtyřtisíciletá historická kontinuita podle Johnsona (2009: 3) stojí za unikátností čínské civilizace. Zejména důsledkem řady invazí a válek v průběhu historického vývoje Číny lze i nadále identifikovat vliv čínské historické zkušenosti na podobu současné čínské strategické kultury. To je možné

dle Fenga (2009: 172) doložit preferencí diplomatických způsobů jednání a snahou upřednostnit vyjednávání na straně čínských elit i v případech nemarginálních bezpečnostních hrozeb. Velmi podobně působí na aktuální strategicko-kulturní myšlení i historická zkušenost s revolucemi a s nimi spojené změny politických režimů, respektive dynastií. Obavy z vnitřní nestability či z konfliktu na domácí půdě je tudíž možné považovat za příčinu dlouhodobé a poměrně intenzivní snahy čínských elit zabránit jakémukoliv vnitřnímu povstání nebo revoltě (nikoliv pouze v Tibetu či v Sin-ťiangu), jenž by mohla komunistický režim a jeho legitimitu vládnout vážně ohrozit. Na strategické a bezpečnostní úrovni jsou následně tyto obavy reflektovány v tzv. *Bílých knihách o obraně*. Čínská vláda se v podobných situacích může rovněž odvolávat na konfuciánskou tradici *„Mandátu Nebes"* – božské oprávnění panovníka vládnout – dle které je dovoleno nasadit ozbrojenou sílu k udržení současného aparátu u moci.

Čínský kulturní hodnotový systém jako další politický zdroj lze v současnosti považovat za výsledek spojení tří odlišných proudů – tradiční kultury, komunistické ideologie a hodnotového zázemí Západu (Johnson 2009: 3). Hodnotový rámec tradiční kultury je spojen primárně s konfuciánským učením, taoismem a buddhismem. Dominantní konfuciánství, jenž klade důraz na vztahy mezi lidmi, existenci sociálních struktur, chování založené na dobrých mravech či význam etiky, stále výrazně ovlivňuje čínskou strategickou tradici. Zároveň lze prvky konfuciánství identifikovat rovněž v současném čínském vojenském myšlení (Fan 2000: 6). V neposlední řadě pak slouží konfuciánství jako normativní základ pro interpersonální chování běžných Číňanů.

Při analýze kulturního systému jako zdroje strategické kultury je neméně důležité rozlišovat mezi tradicí na úrovni elit (*„great tradition"*) a tradicí lidových zvyků, kultů předků nebo místních pověr či božstev na úrovni běžné populace (*„little tradition"*). „Malá" tradice, jejímž tradičním prostorem působnosti je čínská armáda, může být konzistentní k učení konfuciánství, nicméně to není pravidlem. Populární kultura, která vychází z této tradice a kterou můžeme zařadit spíše do sociokulturních zdrojů, přesto ovlivňuje postoje a myšlení elit i mas, na něž působí prostřednictvím médií, tradičních mýtů či skrze lidová vyprávění (Lewis 1990; Scobell 2003: 23).

Ačkoliv je z hlediska kulturních zdrojů konfuciánství nepochybně nejvlivnější filosofický směr, existuje i řada dalších škol či proudů, jejichž význam jako zdrojů strategické kultury sice můžeme považovat za latentní, přesto je jejich analýza pro pochopení čínské strategické kultury nezbytná. Jedná se především o hodnoty spojené s legismem či legalismem, zdůrazňující trest, zaslouženou odplatu a krutost; dále pak s taoismem, moismem, buddhismem a do určité míry i s islámem. Shodně s učením Konfucia, i čínští komunisté zdůrazňují hodnoty míru a spolupráce. Čína tak dle jejich oficiálních vyjádřeních sleduje *„cestu pokojného vývoje, spolu s ostatními státy usiluje o vybudování harmonického světa, založeného na míru a společné prosperitě (…). Čína se přitom snaží o defenzivní politiku, která je defenzivní již ze své podstaty,"* a je odhodlána zůstat i nadále věrná globálnímu míru, bezpečnosti a stabilitě (China´s National Defense White Paper for 2006, 2006). Síla myšlení Mao Ce-tunga a ideologie marxismu-leninismu jako zdroje strategické kultury, s charakteristickým důrazem na represi a násilí vůči vnímaným nepřátelům státu, však byla během posledních dekád výrazně oslabena na úkor ekonomického růstu, nového zdroje legitimity čínské vlády.

Komunistické vedení by se při jednání s druhými státy mělo i v současnosti nadále řídit tzv. *pěti principy mírového soužití* (Xinbo 2010: 297). Zaprvé se jedná vzájemný respekt teritoriální integrity a suverenity, nevměšování se do interních záležitostí jiného státu, rovnost v mezinárodních vztazích a mírovou existenci. Zadruhé jde o vytvoření férového a rozumného politického a ekonomického řádu. Třetí princip zakazuje hrozbu užití síly nebo její skutečnou aplikaci – v souvislosti s tímto principem by bylo možné diskutovat možnost reálného vlivu konfuciánství, respektive defenzivní povahu čínské strategické kultury. Podle čtvrtého principu je pak nutné považovat všechny národy v mezinárodním systému jako rovnocenné (tamtéž: 61). Tento princip je nicméně v ostrém protikladu ke klíčové charakteristice čínské strategické kultury v podobě hierarchického řádu. Na základě hierarchických vztahů totiž nelze považovat Čínu za rovnocennou s ostatními státy, neboť by měla stát v samotném středu globálního systému. Pokud představuje hierarchie klíčový znak strategické kultury Čínské lidové republiky, jež významně ovlivňuje myšlení politické a vojenské elity, stejně jako čínské veřejnosti, jakým způsobem je možné daný princip dodržovat? V tomto případě je proto možné hovořit o jisté kontradikci mezi čínskou strategickou kulturou a chováním Číny v zahraniční a bezpečnostní politice,

která by mohla potvrzovat existenci Scobellova kultu obrany. Konečně, čtvrtý princip mírové koexistence ve své podstatě popírá i aspekt *unikátnosti* čínské civilizace, kulturního dědictví i historického odkazu. Podobně problematický se zdá být i pátý princip, podle nějž Čína nebude nikdy usilovat o dosažení hegemonie či statutu supervelmoci a bude stát po boku rozvíjejících se zemí (Xinbo 2004: 61-62). Přestože byly zmíněné *principy mírové koexistence* formulovány již v průběhu studenoválečného soupeření, jejich pokračující relevantnost pro současné čínské představitele lze doložit formulacemi s totožným obsahem, ale jinou formou, například v tzv. *Bílých knihách o obraně* (srov. China´s National Defense White Paper for 2008, 2008: 6-8).[38]

V neposlední řadě je nutné zmínit, že v souvislosti s probíhajícím procesem globalizace, větším zapojením Čínské lidové republiky do mezinárodního dění a změnou čínského vedení, se zdroje čínské strategické kultury významně rozšířily. Myšlenky liberalismu a další převzaté hodnoty západu jako nové zdroje strategické kultury proto nadále nabývají na důležitosti, stejně jako roste jejich vliv na čínské strategické chování v mezinárodní komunitě (Liu 2014: 558). Současně lze diskutovat také význam čínského působení v multilaterálních organizacích, ovlivňující čínské chování v zahraničně-bezpečnostní politice, a do určité míry přispívající k tomu, aby se Čína v globálním systému chovala více konstruktivně (Shijia 2007).

Důležitá role zdroje čínské strategické kultury připadá také armádě, jenž je stále velmi úzce spojena s vládnoucí komunistickou stranou a v určitých situacích může být plně využita k posílení, konsolidaci nebo k udržení její dominantní pozice, což ostatně tvoří jeden z jejích deklarovaných cílů (China´s National Defense in 2006, 2006). Čínská lidová osvobozenecká armáda navíc zůstává konečným garantem současného čínského režimu (srov. Blasko 2006: 5).[39]

---

[38] V obsahu poslední Bílé knihy z roku 2015 již lze nalézt pouze marginální podobnosti s principy mírové koexistence, což by mohlo souviset s výraznou obměnou současné čínské strategie (China´s National Defense White Paper for 2015, 2015).

[39] V souvislosti s modernizací armády došlo v roce 2015 k významným organizačním změnám a ke komplexní proměně vojenské organizační struktury. Cílem reforem bylo zejména posílit

Sociokulturní zdroje

Jeden z nejvýznamnějších zdrojů čínské strategické kultury představuje rozmanité **sociální** a **kulturní dědictví** v podobě různých symbolů, artefaktů, mýtů a textů.

Řada idejí, mezi nimiž vyniká zejména mýtus o podobě Číny jako ústředním království v centru celého světa, může sloužit zároveň i jako zdroj čínské národní identity. Mýtus o původu čínské civilizace pak zahrnuje také **legendu o „žlutém císaři"** (Huang Di), jenž je často uctíván jako prapředek čínské rasy. Tento mýtus o císaři a jeho snaze porazit své dva hlavní protivníky, pacifistického farmáře (Shen Nong) a agresivního vynálezce zbraní, ohnivého císaře (Chi Yan), je z hlediska čínské strategické tradice považován za důležitý pro vykreslení role schváleného násilí v čínské kultuře. Symbolika spočívá již v samotných reprezentacích, které zastupují jednotlivé postavy. Zatímco farmář ztělesňuje utopický svět, v němž zlo a násilí nemá žádné místo, prostřednictvím postavy ohnivého císaře je zobrazena krutá realita a brutální povaha lidského bytí, která může vést až ke konstantnímu násilí a chaosu, pokud není omezena. Žlutý císař pak představuje kompromis mezi nerealistickým a extrémním pacifismem a všudypřítomným nespoutaným násilím a agresí (Lewis 1990: 176). Z této legendy lze tudíž vyvodit, že pokud lze násilí popsat jako disciplinované, omezené a úzce zaměřené, může posloužit dobru a spravedlnosti. Ideová podstata čínské strategické kultury pak vychází i z této invence žlutého císaře – pomocí užití správného násilí totiž může být ustavena politická autorita.

Mezi další významné mýty patří již zmíněný **mýtus o Velké čínské zdi** jako symbolu defenzivní, strategicko-kulturní orientace a jisté

---

vliv strany nad kontrolou a řízením armádního sboru, eliminovat výskyt korupce, dále také zvýšit schopnost vojska vést tzv. spojené operace nebo bojovat v regionálních konfliktech vysoké intenzity, velmi vzdálených od čínské vlasti. Modernizace armády je navíc vnímána jako klíčový předpoklad pro dosažení statusu globální mocnosti a „čínského snu národního oživení" („*national rejuvenation*") (Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2016, 2016: i).

antiteze k západní tradici strategického myšlení (Wilson 2014: 108). Jako obecně rozšířený je možné označit také **mýtus o dobrém železu**, který se dotýká období čínského ponížení ze strany západních mocností v 19. a ve 20. století. Mýtus souvisí s legendou, podle níž jsou dobří muži vybíráni primárně pro správu státu (byrokracii) a nikoliv do armády, implikující představu Číny jako dobře spravované země, ale se slabou válečnickou tradicí, čímž lze vysvětlit čínskou vojenskou slabost (srov. Sawyer 2009). Jiné interpretace ovšem zdůrazňují spíše neoddělitelné spojení civilní složky (*wen*) a vojenských tradic (*wu*) pod konceptem *wendao* či *wudao*, tj. symbiózu civilních a vojenských způsobů, stejně jako otisk tohoto konceptu v praktické rovině v neoddělitelném spojení komunistické strany a čínské armády a v jejich vzájemné integraci (Wilson 2014: 115).

Jako významný lze považovat také **mýtus o kulturní atraktivitě** či **nadřazenosti Číny**. Tento mýtus o atraktivitě čínské civilizace, respektive o čínském „kulturním či civilizačním pocitu nadřazenosti", je užitečný pro porozumění vysvětlení údajné či skutečné preference nenásilí. Mýtus, implikující představu o nadřazenosti čínské civilizace, založené na ctnosti a disponující velkým materiálním bohatstvím, mohl historicky překonání většiny hostilních tendencí ze strany čínských nepřátel. Podobně lze samozřejmě počínání Číny zcela pragmaticky vysvětlit racionální kalkulací v rovině zisků a nákladů, kdy se vedení jakékoliv vojenské kampaně mohlo zdát jako méně efektivní a více nákladné než upřednostnění nenásilných způsobů řešení konfliktů (Zhang 2002: 77-79). Tato kalkulace se ve svém důsledku nicméně může opět dotýkat právě mýtu kulturní atraktivity, neboť prostředky ušetřené za ne-vedení válek mohly dále umožnit čínskému státu investovat více zdrojů na udržování pořádku a zvyšování blahobytu vlastního obyvatelstva, což by zvyšovalo sebedůvěry v čínský stát jako takový a ovlivňovalo vnímání Číny, respektive čínského heartlandu, jako kulturně nadřazeného, a tudíž velmi atraktivního pro ostatní.

Kromě Konfuciova učení patří mezi nejdůležitější artefakty čínské strategické kultury klasická díla o strategii či státnictví, jež doprovází ještě oficiální doktríny, přičemž jejich vliv lze identifikovat i v dnešní době. Podle Rosity Dellios (1994:1) dokonce nachází strategická kultura ve strategické filozofii a klasických dílech o strategiích své intelektuální zázemí. V čínské strategické filozofii se navíc objevují i trvalé prvky – například odstrašování nebo psychologické vedení války – jež je možné

aplikovat napříč časem i kulturami. Prvky čínské filozofie, jenž zdůrazňují ústřední roli lidského faktoru v čínské strategické kultuře, podle Delliosové (tamtéž: 8) ani v blízké budoucnosti jednoduše nezmizí.

Mezi tradiční zdroje čínského strategické myšlení lze zařadit především tzv. *„Seven Military Classics,"* zahrnující i známé dílo *Umění války* od Sun-c´, z něhož čerpá čínská strategická kultura i v současnosti. Podobně jako jiná klasická díla, bylo i Umění války výrazně ovlivněno konfuciánstvím (Feng 2007: 21). Následující analýza se zaměřuje primárně na Umění války, neboť je toto dílo dlouhodobě označováno jako nejvlivnější pro čínskou vojenskou tradici (Chinese Academy of Military Science 2013: 19-21).

Sun-c´, Umění války a koncepce lsti (mou)

Každý vládce by měl dle Sun-c´usilovat o zlepšení domácí vlády do takové míry, aby vybudoval zemi natolik silnou, že se její sílu nepokusí žádný jiný aktér zpochybnit. Pokud ovšem dojde k válce, podle Sun-c´jsou všechna válečná tažení založena na *klamání.* Prostřednictvím utajení a lsti lze navíc dosáhnout rozhodujícího vítězství i nad mnohem lepším či silnějším protivníkem (Sun Tzu 1980: 66). Koncept *lsti* (*mou, ji, ce*) má v historii čínského strategického myšlení poměrně dlouhou tradici, přičemž jako ideální lze hodnotit primárně ty vojenské akce, které jsou v důsledku vynikajícího načasovaní a práce se zpravodajskými informacemi rychlé a rozhodné, ponechávající nepřítele na pospas materiální a psychologické nevýhodě (Waldron 1997: 39). Nicméně podle Sun-c´ (1980: 77) je teprve *„podmanění nepřítele bez boje vrcholem umění."* Strategie proto necílí na souboj s protivníkem jako takový, ale na vytvoření natolik příznivě nakloněného uspořádání sil, že boj není již více nutný (srov. Sun Tzu 1980). Analýzou koncepce lsti a vnímání *mou* ze strany čínských lídrů se zabýval také Ralph Sawyer (2007b), který strategickou kulturu identifikoval na základě studia specifických vojenských doktrín, skrze něž dochází k její artikulaci. Klamání pak podle Sawyera představuje klíčovou komponentu čínské vojenské dokríny – a proto i prvek strategické kultury. Jeho analýza je ovšem až příliš zobecňující a většina výzkumníků se tudíž přiklání k názoru, že klamání opravdu nepředstavuje unikátní čínský strategicko-kulturní prvek – unikátní je naopak *strategická flexibilita*, ze které strategie klamání sama vychází (Miracola 2018: 82).

Dle Sun-c´je značný důraz přikládán také přesnému posouzení situace, neboť pokud generál vyhodnotí všechny okolnosti a proměnné správně, vítězství lze dosáhnout i bez vlastního zapojení se do bitvy, která se navíc může stát naprosto zbytečnou. Z toho důvodu je diskutován také inherentní potenciál celé situace a přesný postup podle toho, jak se situace a další okolnosti vyvíjí. Na užití síly jako takové je tudíž nahlíženo z holistické perspektivy (Wilson 2014: 113)[40]. Smyslem čínské strategie by tedy měla být schopnost podporovat *„řád věcí"* (*the propensity of things – shi*) tím způsobem, který povede k naplnění cílů. Umění války jako takové nicméně spočívá v použití zpravodajských informací k vymezení tohoto *„řádu věcí"* v náš prospěch, a dále v zabránění nepříteli učinit to stejné. Na válku je podle Sun-c´rovněž nutné nahlížet jako na vědecký proces a její vědecké „principy" je třeba podrobně studovat a následovat v praxi. Kromě toho, klíčovým aspektem strategického myšlení je také analýza předválečné situace, včetně kalkulace potenciálních zisků a ztrát, a co je mnohem důležitější, i protivníka, jehož přesná analýza představuje nezbytný předpoklad pro úspěch v celém válečném tažení (Sawyer 2001).[41]

Další socio-kulturní artefakty čínské strategické kultury pak zahrnují i tzv. *Bílé knihy o obraně*, které navzdory jistému propagandistickému zkreslení reprezentují oficiální politiky Čínské lidové republiky a

[40] Wilson (2014: 111 – 113) se zabývá také dekonstrukcí mýtu o významu Sun-c´ pro strategické myšlení, přičemž odmítá jeho unikátnost. Klíčová myšlenka „vítězství bez boje" se pak podle něj v současném strategickém diskurzu přetavila spíše do propagace specifických interpretací mezinárodního práva a domácích zákonů, zvýhodňujících čínské zájmy před zájmy druhých aktérů.

[41] Podobně jako klasická díla strategického myšlení kladou i současné čínské doktríny důraz na predikci, která je považována za jednu z šesti hlavních charakteristik čínské vojenské vědy, společně s praxí, politikou, antagonismem, lstí či klamem, a konečně s komplexností. Predikce pak zahrnuje správné načasování, vzorce postupu, rozsah, orientaci a výstupy války (Guangqian, Youzhi 2005: 26). Nepřítomnost predikce ve strategickém myšlení by ve svém důsledku vedla až ke ztrátě hodnoty „vést v praxi" na straně strategické vědy.

doktrínu Čínské lidové osvobozenecké armády (ČLOA). Podle Scobella (2014: 215) náleží autoři Bílých knih k nejdůležitějšímu čínskému think-tanku, zabývajícím se primárně tvorbou strategií a doktrín, k Akademii vojenských věd Čínské lidové osvobozenecké armády[42], přičemž jako nejvíce autentickou považuje vůbec první Bílou knihu z roku 1998. Kromě Bílých knih je možné získat vhled do čínského strategického diskurzu rovněž studiem spisů stratégů čínské armády nebo vybraných periodik (například *China Military Science*). Čínská strategická kultura v neposlední řadě čerpá také z tamního umění a populární tvorby – jako příklad může posloužit novela i seriálový fenomén Příběhy tří říší (nebo pod názvem Romance o třech královstvích).

3.5.2 Nositelé čínské strategické kultury

Mezi hlavní nositele strategické kultury Čínské lidové republiky patří dlouhodobě především čínská politická elita, soustředěná do **Komunistické strany Číny** jako významného nositele strategické kultury, dále pak zástupci Čínské lidové armády a představitelé klíčových strategických think-tanků, akademické sféry i jiných výzkumných institucí. Právě tito aktéři dohromady vytváří, kontrolují a interpretují narativ či narativy čínské strategické kultury (Scobell 2014: 215).

Vliv politických elit lze nejlépe ilustrovat na příkladu znovuobjevení čínského kulturního bohatství v průběhu 80. let 20. století, krátce po smrti Mao Ce-tunga. Toto „kulturní (znovu)probuzení" bylo manifestováno především prostřednictvím Čínské komunistické strany, usilující o zvýšení tehdy poměrně oslabené politické legitimity. Ve své podstatě tak měla komunistická glorifikace čínské minulosti napříč čínskou společností vyvolat dojem, že komunistická strana představuje jediného oprávněného dědice úspěšných čínských dynastií. Leitmotivem celého procesu znovuobjevení tisícileté čínské kultury se stala oficiální rehabilitace Konfucia a jeho učení, jenž bylo komunisty dlouhou dobu považováno za zpátečnické a feudální, ačkoliv je dnes významně podporováno čínským režimem, zejména prostřednictvím zakládání Konfuciových institutů – financovaných vládou – napříč celým světem (Bell 2008;

[42] Akademie vojenských věd ČLOA zodpovídá přímo Ústřední vojenské komisi (Scobell 2014: 215).

Paradise 2009: 647-669). Hodnoty konfuciánství, klíčového znaku čínské strategické kultury, se následně velmi často objevují v oficiální rétorice čínské zahraničně-politické elity (Zhang 2002: 79-80). Komunistická strana je tedy klíčovým nositelem čínské strategické kultury. V neposlední řadě je souvislosti s použitím ozbrojené síly pro komunistickou stranu typický poněkud romantizovaný pohledem na válku jako na preferované řešení v situaci zahraniční nebo domácí krize.

Za důležitého nositele strategické kultury lze považovat také **čínskou armádu** a její velení. Mezi hlavní cíle ČLOA patří obrana čínské státní suverenity, teritoriální integrity, ochrana domácí stability, stejně jako podpora národního ekonomického rozvoje. Armáda slouží rovněž jako prostředek pro ztělesnění a prosazování hodnot napříč čínskou společností (Kaufman, Mackenzie 2009: 4). Podle Johnstona (1995b) i Ghiselliho (2018) jde dokonce o nejdůležitějšího nositele čínské strategické kultury, vzhledem k silné indoktrinaci a k vlivu tradičního strategického myšlení na jednotlivé kombatanty, jenž je osvojováno již během výcviku. V důsledku nástupu nové politické generace Si Ťin-pchinga navíc k došlo v rámci vojenského výcviku k rozšíření prostoru, který je věnován právě studiu tradiční strategické kultury, respektive klasického učení Sun-c' (Li 2015). Vztahy uvnitř sboru by pak pod vlivem konfuciánství měly zrcadlit vztah mezi rodiči a dětmi (Kaufman, Mackenzie 2009: 19).

Čínskou lidovou osvobozeneckou armádu je možné v porovnání s civilními ministerstvy označit za velmi vlivného aktéra především v oblasti tvorby zahraniční politiky a v otázkách národní bezpečnosti. Přesto je podle Ghiselliho (2018: 179) realistické působení armády na proces rozhodování často omezováno právě čínskými civilními orgány. Postoje armády jsou totiž mnohdy v ostrém protikladu k politice, jež prosazuje mj. čínské ministerstvo zahraničních věcí (Miller 2006). Obecně lze přístup armády k otázkám národní bezpečnosti a k tvorbě strategií jen velmi zřídka interpretovat ve shodě s politickým vedením země (Swaine 2012). Příkladem může být neochota vojenských činitelů vyslovit souhlas s ratifikací určitých mezinárodních dohod a obecně panující nedůvěra mezi nejvyššími představiteli armády k mezinárodnímu organizacím pod vlivem západu (Gill 2001). Svým způsobem a v souladu s předpoklady Johnstona (1995b) by bylo možné do jisté míry ČLOA považovat za aktéra specifické „tradice" v rámci strategické kultury, jejíž vliv na strategickou kulturu jako celek osciluje v závislosti na jejím přístupu

k nejvyšší politické elitě. Současnou armádu ovšem charakterizuje právě postupný konec symbiotického spojení s komunistickou elitou a její rostoucí profesionalizace. Navzdory tomu si klíčoví vojenští aktéři stále uchovávají přístup k významným aktérům současné generace komunistického vedení, což jim umožňuje se spolupodílet na utváření a implementaci bezpečnostní politiky.

3.6 Čínský nacionalismus a strategická kultura

Se zdroji čínské strategické kultury je velmi úzce spojen problém rostoucího čínského nacionalismu. Podle Townsenda (1992) je možné v současnosti dokonce hovořit o situaci, kdy dochází k úplnému nahrazení tradičního kulturalismu nacionalismem jako novým dominantním pohledem na otázku čínské identity a místa Číny ve světě. Čínský nacionalismus je ve své podstatě živen především historickou zkušeností, kolektivní pamětí spojenou s ponížením ze strany ostatních mocností, unikátností čínské kulturní identity a s aspirací čínských elit na znovuzískání globální dominance. K jeho probuzení v post-studenoválečné době mělo dojít rovněž s pomocí znovuoživení konfuciánství jako nového zdroje komunistické legitimity a konfuciánských prvků v rámci strategické kultury.

Suisheng Zhao (2005) identifikuje tři dimenze čínského nacionalismu – nativismus, anti-tradicionalismus a pragmatismus. *Nativismus* je charakteristický konfrontační orientací a za zdroje čínské slabosti považuje zahraniční imperialismus a rozvrácení původních čínských ctností. Za nejlepší možný způsob čínské národní „revitalizace“ je považován návrat ke tradici konfuciánství a spoléhání se výhradně na sebe (Zhao 2004: 70). *Anti-tradicionalismus* naopak zdůrazňuje, že sama čínská tradice a kulturní dědictví představuje největší zdroj čínské slabosti, a staví se ve prospěch adaptace a implementace zahraničních kulturních tradic a osvojení procesů modernizace. *Pragmatismus*, jenž bývá považován za dimenzi, která v rámci čínského nacionalismu dominuje, je adaptivní již ze své podstaty. Z pragmatické perspektivy lze za zdroj čínské slabosti považovat především nedostatečnou modernizaci a jistou ekonomickou „zaostalost.“ Čína by měla proto využít čehokoliv, co bude fungovat, bez ohledu na to, zda jde o nástroje či prostředky moderní nebo tradiční či

domácí nebo zahraniční, pro zvýšení svého postavení v mezinárodní komunitě (Zhao 2016: 70-73). Pragmatický nacionalismus v současnosti představuje velmi efektivní nástroj čínského režimu, neboť nerozlučně spojuje podstatu komunistické vlády s čínským národem. Z hlediska cílů v zahraničně-bezpečnostní politice pak pragmatický nacionalismus diskutuje klíčové strategické cíle primárně v podobě zachování mír a rozvoje, zatímco ekonomická prosperita je interpretována jako způsob pro udržení komunistů u moci a užitečné zázemí pro rostoucí nacionalistické aspirace Číny (Zhao 2008: 3). Domácí politická stabilita, související s vnitřní jednotou jakožto jedním z motivů čínské strategické kultury, poté tvoří nutnou podmínku pro završení čínské modernizace. Zároveň lze stabilní politické prostředí a probíhající ekonomická modernizaci považovat za dva nejvýznamnější pilíře, na nichž je současný politický režim v Číně vystavěn.

3.7 Působení čínské strategické kultury na čínskou bezpečnostní politiku a grand strategii

Otázka, jaký je praktický dopad strategické kultury Číny na její bezpečnostní politiku a grand strategii, je předmětem poměrně dlouhodobého zájmu řady strategických i bezpečnostních debat. Mýty, vtisknuté do kolektivního vědomí čínské společnosti, symboly, nebo historická paměť společně i jednotlivě ovlivňují podobu strategické kultury země a v jejím rámci formují dominantní narativ nebo narativy (Tanner 2010: 64-66). Strategická kultura však ovlivňuje bezpečnostní politku a grand strategii dvěma způsoby. Zaprvé má vliv na lidskou percepci materiálního světa, což ve výsledku působí na preference lidí a jejich chování. Zadruhé právě prostřednictvím formování narativů umožňuje ospravedlnění určitých politik na domácí i mezinárodní úrovni a slouží jako nástroj pro jejich legitimaci (srov. Lantis 2014).

V případě Číny ovšem nelze ani aktuální čínskou bezpečnostní politiku zcela oddělit od čínských idejí a historické zkušenosti. Politickým činům v přítomnosti lze v čínském strategickém diskurzu rozumět jako produktům minulosti (Rosyidin 2017: 4). Ačkoliv také můžeme považovat materiální faktory jako výdaje na armádu a její modernizaci, za signifikantní z hlediska jejich působení na zahraniční a bezpečnostní politiku,

důležitější jsou v čínském kontextu právě ideje, které formují jednotlivé politiky, jenž stojí v pozadí snahy o prosazování těchto faktorů. Například jako jednu z příčin sledování tzv. *komplexní národní moci* v rámci současné čínské strategické a bezpečnostní politiky, jejímž cílem je koordinace souběžného vývoje ekonomických, vojenských, diplomatických, politických, technologických a ekonomických faktorů, lze označit uplatnění ideje *„podrobení si nepřítele bez boje,"* vycházející z odkazu Sun-c´. Tuto interpretaci je možné dát do souvisloosti rovněž s upřednostňováním kombinace vojenských a nevojenských prvků (Miracola 2018: 87). Kromě toho není možné přehlížet ani značný význam kultury a pro čínskou společnost tolik charakteristický respekt k tradicím či k historii při rozhodování o bezpečnostních (nebo strategických) otázkách (Rosyidin 2017: 4). I přesto je ovšem stále nutné vnímat čínský rozhodovací proces v bezpečnostně-strategické politice jako ze své podstaty racionální.

Bezprostřední dopad strategické kultury na bezpečnostní politiku[43] můžeme ovšem nejlépe identifikovat v těch případech, kdy strategická kultura čínského státu, zahrnující právě tyto všechny zmíněné aspekty, otevřeně nebo latentně působí na procesy identifikace a posouzení vnitřních a vnějších hrozeb. Vnímání hrozeb a užití síly jako jedna z možností, jak se s určitými hrozbami vypořádat, je významně ovlivněno konfuciánským učením, klíčovou charakteristikou čínské strategické kultury.

3.7.1 Otázka užití vojenské síly

V souvislosti s konfucianismem lze ilustrovat působení strategické kultury, respektive jejich subkultur, v rovině bezpečnostní politiky následně. Z hlediska subkultury konfucianismu souvisí význam Konfuciova učení s představou o hierarchii mezinárodního společenství (viz kap. 3.4.1). Konfucianismus totiž implikuje hierarchický pohled na společnost i na mezimárodní protředí. Hierarchie je posléze jako ideální prvek

[43] Je důležité poznamenat, že vliv strategické kultury na tvorbu i podobu bezpečnostní politiky, ale i na chování státu, může být za specifických podmínek mnohem silnější. Tyto podmínky obsahují silnou percepci přítomnosti existenciální hrozby pro přežití dané entity, pro její identitu a zdroje. Kromě toho se jedná situace, kdy existuje predispozice k citlivějšímu vnímání hrozeb či vládnoucí třída využívá kulturní symboly k podpoře vlastních aspirací v oblasti bezpečnostní a zahraniční politiky (Kartchner 2009: 55 - 66).

celkového uspořádání mezinárodních vztahů dále spojena s tzv. *strategií centralizace*, ospravedlňující ústřední význam Číny na světě. Tato strategie by měla sloužit především k udržování vazeb (li) za účelem posílení prominence a mezinárodního vlivu Čínské lidové republiky. V případě, že dojde k narušení těchto vazeb zvenčí, je zapotřebí podle Fengové (2015: 41) využít k obnovení pořádku donucení. Otázka donucení se již přímo dotýká konkrétních kroků v rámci bezpečnostní či strategické politiky, ačkoliv souvisí rovněž s vojensko-doktrinálním zázemím.

V souvislosti s tímto donucením lze válku nebo použití síly interpretovat jako *trest* proti těm aktérům, kteří narušují autoritu a čínský hierarchický řád. Ačkoli tedy můžeme etiku konfuciánství *za normálních okolností* spojit spíše s pacifistickou, defenzivní kulturou či tradicí, a konfucianismus jako takový se obecně staví k užití síly spíše negativně, konfuciánství užití síly nijak výrazně neomezuje (Wang 2011). Jako takové konfuciánské učení navíc zaštiťuje řadu různých směrů, proudů či škol, přičemž některé z nich se staví k vedení války přinejmenším shovívavě. Rovněž Konfucius a Mencius v rámci textů explicitně artikulují nutnost násilí. Podobně lze doložit, že v různých epochách čínské historie se příslušníci konfucianismu stavěli ve prospěch tažení vůči barbarům na periferii a prosazovali agresivní expanzi (Swaine, Tellis 2000: 90). Podle Konfucia dokonce patřila vojenská síla mezi nutné prostředky státní moci, přičemž jako hlavní požadavky každé čínské vlády byly dostatečné zásoby jídla, dostatek *vojenského vybavení* a sebedůvěra lidu v jejich vůdce (Confucius 2003). Skutečnost, že se Konfucius nevěnoval vojenským otázkám více detailněji, vůbec nemusí znamenat, že byl ve svém jádru pacifistou (Scobell 2003: 21). Právo na vedení války by však podle Konfucia mělo náležet výlučně monarchovi. Válka by také měla být vedena pro lid a její výsledky by měl čínský lid rovněž vymezit. Podobný názor má rovněž Shu Guang Zhang (1999: 29), který vnímá čínskou strategickou kulturu jako hluboce zakořeněnou v národní historii válečnictví a identifikuje hrozbu či užití síly jako klíčové téma, jímž je protknuta historie čínské státnosti.

Na druhou stranu Tiejun Zhang (2002) v souvislosti se subkulturou konfuciánství diskutuje spíše tradiční preferenci nenátlakových způsobů v čínském jednání (heartlandu) s „periferií“ za účelem zajištění míru a stability, stejně jako v reakcích na vnější agresi. Příčinu upřednostnění právě těchto „neagresivních“ způsobů pak nachází v myšlence

„wang dao," úzce spojenou s konfuciánským směrem. Zhang (2002: 76-77) podobně interpretuje i historické tributární vztahy mezi heartlandem a periferií jako určité prodloužení „wang dao" i na úroveň hierarchických vztahů mimo „domácí půdu heartlandu" s cílem ustavení a udržení sinocentrického politického systému a rozšíření vlivu konfucianismu, respektive jeho prvků v podobě hierarchického sociálního a politického řádu. Totožný přístup zastává i Thomas Mahnken (2011: 16-17), který považuje čínské přesvědčení, že *„válka je drahá, destruktivní a povede k interním rozkolům,"* za jeden z hlavních pilířů současné strategické kultury Číny, vycházející paradoxně rovněž z čínské historie. Mahnken (tamtéž: 16) argumentuje tím, že dokonce samotní autoři klasické čínské strategie jako Sun-c´zdůrazňovali, že válce je třeba se vyhnout, kdykoliv je to jen možné. Podobně by mělo být dosaženo vítězství za co nejmenší cenu, přičemž ideálem je porážka nepřítele bez přímého angažmá ve válečném krveprolití a nikoliv účast, jenž s sebou přináší značná rizika pro celý stát (Sawyer 2001, Hagen 1996: 207-218).

Aktuální otázkou ovšem zůstává, jaká je ochota pro nasazení síly, nesoucí řadu negativních konotací, na straně současného vedení Čínské lidové republiky. V této souvislosti můžeme považovat za zajímavý příklad, dokládající do jisté míry bezprostřední vliv čínské strategické kultury na bezpečnostní politiku, čínský postoj k otázce nezávislosti Tchajwanu. Při sledování úsilí o národní sjednocení, které kromě důležitého národního zájmu představuje i „duši čínské vojenské strategie" jako takové, a jeho obranu, je totiž vůči Tchaj-wanu uplatňována poměrně konzistentní politika, která by měla vést k pokojnému sjednocení Čínské republiky a Čínské lidové republiky. Užití síly je diskutováno až jako poslední možnost (Scobell 2003: 33).

Existují ovšem i rozdílné interpretace, upozorňující na skutečnost, že neupřednostňování užití síly není zcela automatické. Válka je sice považována až za poslední možnost urovnání konfliktů a konfuciánská etika, vyzdvihující harmonii, mír, spolupráci nebo obranu, klade značný důraz na roli diplomacie při řešení sporů mezi státy, k nasazení ozbrojených sil by ovšem přece jen mohlo dojít – výhradně v sebeobraně

a nikdy v akci proti jinému státu[44]. V souladu s touto interpretací tak Čínská lidová armáda představuje zejména nástroj ke zvládání vnějších hrozeb v rámci bezpečnostní politiky a efektivní prostředek k vytváření a posilování čínské bezpečnosti (srov. Johnston 1996). Vzhledem k silnému apelu na národní jednotu Čínské lidové republiky lze usuzovat i na ospravedlnění užití ozbrojené síly v případech, kdy je národní integrita ohrožena. Při aplikaci této teze na současnou mezinárodně-politickou realitu by tak útok Čínské lidové armády na Tchaj-wan, po potenciálním vyhlášení tchaj-wanské nezávislosti, mohl být ze strany čínských elit označen jako spravedlivý.

Důsledkem vlivu konfuciánství na strategickou kulturu a působení této kultury v bezpečnostní a strategické rovině by nicméně měla být opravdu pacifistická, převážně defenzivní, a proto neexpanzivní, čínská zahraniční i bezpečnostní politika, vycházející ze zmíněných fundamentálních principů mravnosti (*de*) a benevolence (*ren*). Jakákoliv vojenská expanze by navíc byla považována za zbytečnou a sebe-zraňující, v konečném důsledku pak oslabující legitimitu čínské vlády, její autoritu i budovaný řád jako takový (Rosyidin 2017: 6-7).

Huiyun Fengová (2005: 104), která v souvislosti s vlivem konfucianismu na strategické chování Číny hovoří o dlouhodobém konstitutivním procesu s hlubokými historickými a filozofickými kořeny, dospěla ke shodným závěrům jako Rosyidin (2017) v nedávné době – čínská strategická (sub)kultura se v bezpečnostní rovině vyznačuje důrazem na nenásilí, defenzívu a vedení spravedlivé války. Obecně pak mají instrumenty mezinárodního práva a řešení konfliktů v čínské historii své místo poměrně dlouhodobě. Důkazem může být skutečnost, že Čína doposud přispěla nejvyšším počtem policejního a vojenského personálu v rámci světových peacekeepingových misí pod patronátem OSN, stejně jako je všeobecně známa její aktivní podpora doktríně *Responsibility to Protect* (United Nations 2016). Konfucianistické tendence příklonu spíše k obraně a preference nenasadit vojenskou sílu, přinejmenším výhradně mimo situace selhání všech ostatních způsobů řešení konfliktů či

[44] Užití síly může být dle učení konfucianismu dokonce ospravedlněno, pokud je síla vedena s cílem potrestání „zlých“ vládců, osvobození jejich lidu od utrpení či za účelem znovuobnovení ctnosti či mravnosti (*de*) (Shambaugh 1997: 6).

v podmínkách, kdy je použití síly za daných okolností již nevyhnutelné, je tak podle Fengové (2005) i v aktuálním čínském chování (a bezpečnostní politice) více než patrná.

Závěry Fengové je nicméně nutné interpretovat v kontexu její pozice jako zástupkyně defenzivního přístupu v rámci čínské strategické kultury. Navzdory nepochybnému vlivu konfucianismu na strategickou kulturu a skrze ni i na bezpečnostní politiku Číny, je třeba stále vnímat *dualistický charakter* čínské strategické kultury. V kontextu tradiční filozofie Yin-Yang tak sice lze diskutovat defenzivní charakter čínské strategické kultury, respektive subkultury konfucianismu, na druhou stranu lze identifikovat i řadu ofenzivních kroků, které čínské politické vedení paradoxně uskutečňuje ve snaze o naplnění vlastních národních zájmů, přičemž jsou tato rozhodnutí prezentována jako čistě defenzivní – defenzivní tak podle Andrewa Scobella (2003: 15) může v čínské strategické a bezpečnostní praxi běžně znamenat ofenzivní, a naopak. Tento aspekt lze vysvětlit existencí tzv. *„kultu obrany"* (viz podkapitola 3.1.3), tj. tendencí čínských elit jakýkoliv ofenzivní krok v oblasti bezpečnostní či strategické politiky – včetně preemptivního úderu – ospravedlnit jako ze své podstaty obranný. Podmínky pro užití síly – ať už je její nasazení vnímáno jako morální či defenzivní – jsou totiž v podstatě jen sociálním kontruktem.

Johnston (1995b: 102) pak podobné „překrývání" významů ve svém díle spojuje zejména s konceptem *absolutní flexibility*, přičemž *„organické spojení ofenzívy a defenzívy utváří jednu z jeho součástí"*. I v této souvislosti je však třeba vzít v potaz specifické vnímání hrozeb ze strany Číny, ovlivněné historickou pamětí čínské společnosti a percepčním polem, jehož prostřednictvím si Čína vytváří sociální kontrukty světa kolem ní i pohled na sebe samu. Definici hrozeb, způsoby, jak se s nimi vypořádat i porozumění mezinárodnímu řádu a roli násilí v něm – to vše lze zařadit mezi aspekty v rámci bezpečnostního diskurzu, které výrazně ovlivňuje čínská strategická kultura, respektive subkultura konfucianismu.

Do debaty o vztahu mezi čínskou grand strategií pak přispěl mj. Edward Boylan svým článkem *The Chinese Cultural Style of Warfare*, jehož cílem je proniknout do čínského stylu vedení války. Boylan (1982: 341, 362). identifikoval několik znaků, které jsou typické pro čínský styl

válčení naříč staletími historie a nachází vé uplatnění i v rámci grand strategie – upřednostnění klamání (lest – *stratagem*) před brutální silou; preferenci útoků na čistě vojenské cíle; ochotu ukončit konflikt, jakmile je dosaženo politických cílů a spolehání se na lidskou sílu oproti technice. Podle Boylana (1982: 346–347) tak mají i antické historické vzorce chování stále svou relevanci také při vysvětlení čínských postojů ke strategiím v současnosti, přičemž Boylan zdůrazňoval tři klíčové – *yuan-chiao-ching-kung* (kooperace se vzdálenými státy a útoky na blízké země); *i-i-chih-i* (využití barbarů ke kontrole jiných) a *pi-shih-chi-shu* (vyhýbání se silným a útočení na slabé). První dva vzorce chování se týkají primárně analýzy čínské zahraniční politiky a odkazují k čínské grand strategii. Třetí zbývající se pak dotýká spíše čistě vojenských záležitostí.

4 Závěr

Cílem předkládané studie byla analýza současné strategické kultury Čínské lidové republiky. Práce se věnovala především otázce, zda od roku 1989 došlo k proměně čínské strategické kultury, a záměrem autora byla také identifikace jejích klíčových charakteristik. Rovněž byly analyzovány jednotlivé zdroje a nositelé čínské strategické kultury, stejně jako proudy, tradice či subkultury, které ji jako celek vytváří. Předmětem zkoumání byl také vztah, respektive vliv strategické kultury na bezpečnostní politiku, kterou Čínská lidová republika sleduje, respektive na její tvorbu, artikulaci a implementaci. V neposlední řadě byla diskutována rovněž otázka působení čínské strategické kultury na tzv. grand strategie, sledovanou současným čínským politickým režimem v systému mezinárodních vztahů. V této souvislosti tedy předkládaná práce hledala odpovědi na tři výzkumné otázky.

1) Jaké jsou hlavní charakteristiky, zdroje a nositelé současné čínské strategické kultury? Je možné identifikovat v rámci čínské strategické kultury změny?

První výzkumná otázka usilovala o identifikaci klíčových charakteristik, zdrojů a nositelů čínské strategické kultury. Charakteristiky strategické kultury byly posuzovány s využitím proměnných dle Jeannie Johnsonové (2009), zahrnující identitu, hodnoty, normy a percepční pole. Z hlediska identity je klíčová čínská historická zkušenost, která v průběhu tisícileté historie výrazně ovlivnila i strategickou kulturu země. Neoddělitelnou součástí identitárního zázemí čínské společnosti je pocit vlastní kulturní (civilizační) nadřazenosti, který je úzce propojen s vnímáním řádu a hierarchie ve společnosti i v uspořádání mezinárodních vztahů, původně vycházející z Konfuciova učení. Existence přirozené hierarchie je diskutována i v případě hodnot. Jádro celého hodnotového systému, působícího na strategickou kulturu, tvoří konfuciánství, jako nejdůležitější čínský filosofický směr. Konfuciánství v čínském kontextu ovlivňuje jednak politickou a bezpečnostní rovinu politiky, včetně jednotlivých nuancí, nicméně rovněž působí i na běžný život čínských občanů. Jako takové je učení hluboce zakořeněno v kolektivní identitě obyvatel Číny včetně elity a tvoří pravděpodobně nejdůležitější aspekt čínské strategické kultury. Z konfuciánství následně vychází také

normativní (etický) základ, vyzdvihující normy, mezi něž patří víra ve ctnost, shovívavost a poctivost. Percepční pole v posledku zahrnuje čínský sebeobraz (pohled na vlastní stát i národ) a svět okolo Číny. Pohled na vnější prostor je pak „zabarven" vlastní historickou zkušeností, vnímáním hierarchie i pocitem vlastní nadřazenosti či důrazem na defenzivní podstatu vlastní strategické kultury.

Z hlediska zdrojů strategické kultury byla pozornost věnována nejprve zdrojům fyzickým, mezi nimiž vyniká primárně čínská geografie a velikost čínské populace. Analýza se soustředila také na zdroje politické, z nichž dominují tisíciletá historie Číny a kulturní hodnotový systém, vycházející primárně z učení konfucianismu. Prostor byl věnován i působení dědictví komunistické vlády a idejím s ní spojeným. V poslední době je možné mezi politické zdroje zařadit také myšlenky „západního" liberalismu, byť stále ještě poněkud v omezené formě. Jako klíčové byly nicméně považovány sociokulturní zdroje, zahrnující mýty, symboly, ideje, legendy, ale i klíčové antické strategické texty a další dědictví, které výrazně ovlivňují podobu čínské strategické kultury a mohou do jisté míry přispět i k její potenciální změně, kterou ale tato studie neodhalila. Změny se tudíž mohou odehrávat spíše na úrovni bezpečnostní politiky, nikoliv na straně strategické kultury. V případě strategické kultury je na základě studia jednotlivých pramenů naopak možné prokázat poměrně značnou kontinuitu. Diskutována byla poté mj. legenda o žlutém císaři, následně také mýtus o Velké čínské zdi, která má významné konotace zejména v souvislosti se strategicko-bezpečnostní politikou, kdy v podstatě slouží i jako určitý prvek, poukazující na defenzivní podstatu samotné strategické kultury. Jako důležitý je nutné označit i mýtus o kulturní atraktivitě, související s vnímáním Číny jako kulturně nadřazení, u níž lze rovněž identifikovat přesah do bezpečnostní roviny. Klíčovým textem, jenž je možné zařadit mezi sociokulturní zdroje, je Umění války od Sun-c´, který i v dnešní době výrazně ovlivňuje minimálně myšlení příslušníků čínských ozbrojených sil.

Strategická kultura má však také své nositele. V čínském případě je možné za nejdůležitějšího nositele považovat čínskou armádu, byť nepochybně i komunistická strana patří mezi nositele se značným významem.

2) *Jaké klíčové proudy či subkultury se v rámci čínské strategické kultury objevují?*

Druhá výzkumná otázka se zabývala analýzou podoby čínské strategické kultury v souvislosti s jednotlivými kompetitivními proudy či subkulturami, které by ji měly utvářet a v rámci ní usilovat o vlastní dominanci při tvorbě bezpečnostní a strategické politiky. Výsledky studií, které se věnují strategické kultuře Čínské lidové republiky ovšem nepřináší uspokojivé výsledky o její podobě. Závěry výzkumů, popisujících vlastní strategickou kulturu jsou velmi nejednoznačné, často ve vzájemném kontrastu a na jejich základě není možné poskytnout přesné odpovědi na otázku, jaká je čínská strategická kultura. Tato práce diskutovala podobu strategické kultury v kontextu tří „škol" či přístupů, a to sice pacifistické, ofenzivní a dualistické. Prostor byl věnován také specifickému konstruktu „Middle Kingdom", ztělesňujícímu v konkrétní podobě mýtus o čínské kulturní a civilizační nadřazenosti. Výše zmíněné přístupy ovšem poskytují různorodé interpretace čínské strategické kultury, od podoby silně pacifistické kultury s preferencí nenásilí a výrazně ovlivněné etikou i morálkou konfuciánství a učením Sun-c´, až po strategickou kulturu, která je ze své podstaty ofenzivní, militaristická a implikuje nejen toleranci k užití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích, nýbrž i aktivní nasazení tohoto instrumentu. V souvislosti s aktuální podobou strategické kultury lze vyzdvihnout dvě důležité komponenty – *mírumilovnou sebe-percepci či sebeobraz*, díky němuž jsou čínské kroky v oblasti bezpečnostní a strategické kultury považovány ze své podstaty jako čistě defenzivní, a proaktivní realismus, reflektující ofenzivní školu.

Ambici na překonání nejednoznačných závěrů výzkumu současné poboby čínské strategické kultury je možné do jisté míry přisoudit tzv. kultu obrany Andrewa Scobella. Prostřednictvím něj Scobell upozorňuje na nesoulad sebeobrazu, které se čínské politické a vojenské elity utváří o sobě, s reálným jednáním těchto elit. Scobell následně vedle sebe staví narativ o stereotypním pohledu na Čínu ze strany jejích politických představitelů jako na zemi, která disponuje poměrně slabou válečnickou tradicí a díky vlastním kulturním preferencím upřednostňuje mírová řešení konfliktů, a představu ostatních zemí jako agresivních aktérů, jenž dlouhodobě usilují o odepření čínské suverenity – odrážející historickou zkušenost se západními mocnostmi během 19. a 20. století.

Na základě aplikace teorie strategických subkultur je následně možné, s jistou dávkou opatrnosti, identifikovat dvě subkultury, reflektující výstupy argumentace Scobella. Jedná se o subkulturu konfucianismu a realpolitickou subkulturu, ve své podstatě odrážející již předchozí práci Alastaira Johnstona. Primární zdroj konfuciánské subkultury lze hledat v učení Konfucia a Sun-c´, upřednostňující statickou obranu a využití nenásilných prostředků k dosažení politických cílů. Konfuciánství je jako filosofie otevřeně podporována i současným komunistickým režimem, nicméně je stále nutné vnímat důraz „lidského faktoru" i v kontextu mobilizace a kontroly vlastních občanů ze strany čínského režimu. Naopak aspekty realpolitické subkultury mohou ovlivňovat čínský bezpečnostní diskurz v podobě tendencí režimu v určitých situacích přistoupit k užití ozbrojené síly.

3) *Jakým způsobem ovlivňuje čínská strategická kultura či její subkultury bezpečnostní politiku Číny a její grand strategii?*

Třetí výzkumná otázka se zabývala působením strategické kultury na čínskou bezpečnostní politiku a její grand strategii. Přestože sama odpověď na otázku, do jaké míry strategická kultura, respektive normy a hodnoty konfuciánství v podobě strategické subkultury, opravdu reálně ovlivňují čínské chování v oblasti bezpečnosti či samotnou grand strategii, zůstává stále poněkud zahalena tajemstvím, je možné alespoň poukázat na zajímavou predispozici Číny k užití vojenské síly – a to právě v kontrastu s tradicí a působením učení konfuciánství. Díky historické zkušenosti a společné paměti čínské společnosti, díky působením mýtů o vlastní kulturní či civilizační nadřazenosti – vycházející z tradice konfuciánství pod motivem představy hierarchického uspořádání společnosti i mezinárodního systému – nebo mýtu o Velké čínské zdi jako symbolu preference defenzivních kroků či díky vlivu rozbujelého nacionalismu, je čínská bezpečnostní politika výrazně ovlivněna ve smyslu zesílené senzitivity při posuzování hrozeb.

V praktické rovině bezpečnostní politiky se tato percepce hrozeb promítá především v otázce možností užití síly, která může být v souladu s konceptem *kultu obrany* Andrewa Scobella nasazena i v situacích, které jsou ze strany čínských elit subjektivně posuzovány jako hrozby pro čínský stát, byť z objektivních důvodů nemusí Číně nijak bezprostředně ohrožovat. Podobně může být při řešení hrozeb ze strany Číny užito nepřimeřeného množství vojenské síly, což je v ostrém protikladu k učení

Konfucia i díla Sun-ć, podle nichž by měla být válka vedena (pokud již vypukne) omezeně jak svým rozsahem, tak nasazením sil (srov. Wang 2011: 19). Čínská elita bude v takových situacích navíc vždy proklamovat defenzivní podstatu nasazení ozbrojené síly, byť by šlo o ofenzivní nasazení vlastních prostředků. Relevantnost dualistické koncepce Andrewa Scobella na případu současné čínské strategické kultury pak dokládá také *princip aktivní obrany*, který je artikulován ve všech posledních Bílých knihách o obraně z roku 2000, 2002, 2008 i 2015. I když lze tento koncept podle čínských interpretací zařadit pod „tradiční" percepci použití síly jako vysoce restriktivního kroku, na druhou stranu je možné jej zároveň považovat za poměrně dost elastický, alespoň co se týče možností a šíře vojenských aktivit či akcí, jež zahrnuje. Výsledkem je, že v rámci čínského bezpečnostního diskurzu můžeme dokonce preemptivní úder považovat za způsob aktivní obrany – aktivní obranná strategie tudíž nerozlišuje mezi defenzívou a ofenzívou. V praktické rovině bezpečnosti pak lze jakoukoliv potenciální válku považovat za de facto „sebeobranný protiútok."

Z hlediska působení strategické kultury na bezpečnostní politiku či velkou strategii státu by pozornost dalších výzkumů měla být věnována rovněž vlivu hodnot a přesvědčení, jenž slouží jako strategicko-kulturní zdroje. Jestliže jsou totiž hodnoty a přesvědčení zakořeněné ve společnosti považovány za síly, jež do jisté míry omezují chování či akce státu nejen v rovině bezpečnosti, neboť vymezují vnímání světa, posouzení hrozeb i dostupné možnosti, jak těmto hrozbám čelit, zůstává neobjasněno, jakým způsobem se mohou elity od těchto přesvědčení odpoutat a následně je změnit. Tato otázka se v neposlední řadě ovšem dotýká širšího teoretického problému – zda – li elity pohánějící racionalita nějakým způsobem pramení v kulturním prostředí, či jestli je determinována faktory, exogenními k dané kultuře. Podobně je stále obtížné prokázat (a otestovat), že konkrétní akce státu byla výsledem určitého přesvědčení na straně určité aktéra v daném případě. Další užitečné závěry pro objasnění významu strategické kultury jako konceptu, s jehož pomocí je možné vysvětlit chování čínského státu v zahraniční a bezpečnostní politice, by mohly přinést i studie, zabývající se otázkou komparace jednotlivých strategických kultur v daném regionu či právě napříč jednotlivými regiony. Jakákoliv další analýza čínské strategické kultury však nikdy nedosáhne své plné hodnoty, pokud bude výzkum i nadále zatěžován problém nevyjasněné definice strategické kultury.

I přesto je nepochybně porozumění strategické kultuře i její potenciální změně velmi důležité, neboť nám může napomoci s identifikací důvodů, které vedly státní entitu k opuštění předchozí bezpečnostní politiky a k formulaci nové, mnohdy radikálně odlišné. Porozumění kulturní dynamice ve společnosti může rovněž zlepšit predikci potenciálních kulturních změn a zvýšit připravenost pro etablování nové politiky ze strany daného státu. Právě vzhledem k rostoucí dynamice a ke změnám v mezinárodním systému (nejen v rámci asijsko-pacifické oblasti) pak může mít výzkum strategické kultury Číny pozitivní vliv nejen na predikci potenciálních změn čínského chování, ale rovněž na možnosti mezinárodní komunity tyto změny vhodně interpretovat a následně úspěšně zvládnout.

5 Použité zdroje

5.1 Primární zdroje

Confucius. 2003. *Confucius Analects: With Selections from Traditional Commentaries*. Translated by Edward Slingerland. Indianapolis; Cambridge: Hackett Publishing Company Inc.

Ministry of National Defense. The People´s Republic of China. 2015. *China´s National White Defense Paper for 2015.* [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/

Ministry of National Defense. The People´s Republic of China. 2006. *China´s National White Defense Paper for 2006.* [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/

Ministry of National Defense. The People´s Republic of China. 2008. *China´s National White Defense Paper for 2008.* [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/

Sun Tzu, 1980. *The Art of War,* trans. Samuel B. Griffith. Oxford: Oxford University Press, 1980.

5.2 Sekundární zdoje

Barnes, B. 2001. „Practice as a Collective Action.“ In T.R. Schatzki, K.K.Cetina and S. von Eike (eds). The Practice Turn in Contemporary Theory. London: Routledge, pp 25-36.

Bell, Daniel A. 2008. *China´s New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society.* Princeton, NJ: Princeton University Press.

Berger, T. U. 1998. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Bloomfield, Allan. 2012. „Time to Move On: Reconceptualizing the Strategic Culture Debate.“ *Contemporary Security Policy*, 33 (3), 437–61.

Boylan, Edward S. 1982. „The Chinese Cultural Style of Warfare." *Comparative Strategy,* 3 (4), 341-364.

Burkitt, Laurie; Scobell, Andrew; Wortzel, Larry. 2003. „Introduction." In: *The Lessons of History: The PLA at 75.* Eds. Burkitt, Scobell, Wortzel. Carliste Barracks, PA: US Army War College Strategic Studies Institute.

Callahan, William. 2004. *Contingent states: Greater China and transnational relations*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Cohen, Warren I. 2007. „China's Rise in Historical Perspective." *Journal of Strategic Studies* 30, no. 4–5, 683–704.

Cook, Damen 2017. „China's most important South China Sea military base." *The Diplomat*, March 9th 2017. [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://thediplomat.com/2017/03/chinas-most-important-south-china-sea-military-base/

Cross, David, M.K., 2013. Rethinking Epistemic Communities Twenty Years Later. *Review of International Studies,* 39 (1), 137-160.

Dalgaard-Nielsen, Anja. 2006. *Germany, Pacifism and Peace Enforcement*. Manchester: Manchester University Press.

Dellios, Rosita. (1997). „How May the World Be at Peace? Idealism as Realism in China´s Strategic Culture." In. *Culture and Foreign Policy.* Ed. Valerie M. Hudson. Boulder, CO: Lynne Rienner, 201-230.

Derek M. C. Yuen, 2008. „Deciphering Sun Tzu." *Comparative Strategy* 27 (2).

Desch, Michael C. 1998. „Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies." *International Security*, 23 (1), 141–70.

Desch, Michael C. 2005. „Culture versus Structure in Post-9/11 Security Studies." *Strategic Insights*, 4 (10).

Di Cosmo, Nicola. 2009: *Military Culture in Imperial China*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Dickey, Lauren. 2017. *Wei Qi or Won't Xi: The Siren Call of Chinese Strategic Culture.* [cit. 2019-30-04] Dostupné online:

https://thestrategybridge.org/the-bridge/2017/9/26/wei-qi-or-wont-xi-the-siren-calls-of-chinese-strategic-culture

Dueck, Colin. 2005. „Realism, Culture and Grand Strategy: Explaining America's Peculiar Path to World Power", *Security Studies*, 14 (2), 195–231.

Duffield, John. S. 1999. „Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism", *International Organization*, 53 (4), 765–803.

Duyvesteyn, Isabelle. 2011. „Intelligence and Strategic Culture: Some Observations." *Intelligence and National Security*, 26 (4). 521-530.

Eckstein, Harry. 1998., „A Culturalist Theory of Political Change." *American Political Science Review* 82.

Eyal, Gil – Buchholz, Larissa. 2010. From the Sociology of Intellectuals to the Sociology of Interventions. *Annual Review of Sociology,* 36, 117-137.

Fan, Ying. 2000. *A Classification of Chinese Culture.* London, UK: Lincoln School of Management.

Farrell, Theo. 2001. „Transnational Norms and Military Development: Constructing Ireland's Professional Army." *European Journal of International Relations*, 7 (1), 63–102.

Farrell, Theo. 2002. „Constructivist Security Studies: Portrait of a Research Program," *International Studies Review*, 4 (1).

Farrell, Theo. 2005. „World Culture and Military Power." *Security Studies*, 14 (3), 448–88.

Feng, Huiyun. 2007. *Chinese strategic culture and foreign policy decision-making: Confucianism, leadership, and war.* London: Routledge.

Ford, Christopher A. 2016. „Realpolitik with Chinese Characteristics Chinese Strategic Culture and the Modern Communist Party-State." *Strategic Asia 2016-2017.*

Fravel, M. Taylor. 2007. „Securing Borders: China's Doctrine and Force Structure for Frontier Defense." *Journal of Strategic Studies* 30, no. 4–5, 705–737.

Ghiselli, Andrea. 2018. "Revising China's Strategic Culture: Contemporary Cherry-Picking of Ancient Strategic Thought." *The China Quarterly, 233*, 166-185.

Gilboy, George J., & Heginbotham, Eric. 2012. *Chinese and Indian Strategic Behavior: Growing Power and Alarm*. Cambridge: Cambridge University Press.

Glenn, John. 2009. Realism versus Strategic Culture: Competititon and Collaboration? *International Studies Review,* 11, 523-551.

Goldstein, Avery. 2005. "Rising to the challenge – China´s Grand Strategy and International Security." *Studies in Asian Security Series.* Stanford: Stanford University Press.

Grant, Peter R. 1991. „Ethnocentrism Between Groups of Unequal Power Under Threat of Intergroup Competition." *Journal of Social Psychology* 13, (1). Sumner, Folkways, 12–13.

Gray, Colin S. 1981 „National Styles in Strategy: The American Example", *International Security*, 6, 21–47.

Gray, Colin S. 1986. *Nuclear Strategy and National Style*. Lanham, MD: Hamilton Press.

Gray, Colin S. 1999a. *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press.

Gray, Colin S. 1999b. „Strategic Culture as Context: The First Generation Strikes Back." *Review of International Studies*, 25 (1).

Gray, Colin S. 2006. „Out of the Wilderness: Prime-time for Strategic Culture." *Inaugural speech made at the Defense Threat Reduction Agency (DTRA).* August 7, 2006. University of Reading, Reading, United Kingdom.

Guangqian, Peng – Yao Youzhi (eds.). 2005. *The Science of Military Strategy*. Beijing: Military Science Publishing House.

Haas, Peter M. 1992. Epistemic Communities and International Policy Coordination. *International Orgamization,* 46 (1), 367-390.

Hagen, Kurtis. 1996. „A Chinese Critique on Western Ways of Warfare." *Asian Philosophy* 6 (3), 207–218.

Howlett, Darryl – Glenn, John. 2005. Epilogue: Nordic Strategic Culture. *Cooperation and Conflict,* 40 (1), 121 – 140.

Howlett, Darryl. 2005. „Strategic Culture: Reviewing Recent Literature." *Strategic Insights*, 4 (10).

Hudson, V. M. 1997. „Culture and Foreign Policy: Developing a Research Agenda." In *Culture and Foreign Policy.* Ed. V. M. Hudson. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1–26.

Hui, Victoria. 2012. „History and Thought in China´s Tradition." *Journal of Chinese Political Science,* 17 (2), 125-141.

Cheng, Joseph Y. S. 2012. „Convincing the World of China´s Tradition to Pursue Universal Harmony." *Journal of Chinese Political Science,* 17 (2), 165-185.

Christensen, Thomas J. 2006. „Windows and War: Trend Analysis and Beijing´s Use of Force." In: *New Directions in the Study of Chinese Foreign Policy.* Eds. Alastair I. Johnston, Robert S. Ross. Stanford, CA: Stanford University Press.

Jacques, Martin. 2005. The Middle Kingdom mentality". *The Guardian*, April 16th 2005, [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://www.theguardian.com/world/2005/apr/16/china.usa

Jacques, Martin. 2009. *When China rules the world: the rise of the middle kingdom and the end of the Western world.* New York: Penguin Press, 2009.

Jacques, Martin. 2011. „Civilization state versus Nation-state." Süddeutsche Zeitung, January 15th 2011. [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://www.martinjacques.com/articles/civilization-state-versus-nation-state-2/

Johnson, Kenneth D. 2009. „China´s strategic culture: A perspective for the United States.“ *Strategic Studies Institute.*

Johnston, Alastair . I. 1999. „Strategic Culture Revisited: Reply to Colin Gray“, *Review of International Studies*, 25 (3), 519–23.

Johnston, Alastair I. 1995a. „Thinking About Strategic Culture.” *International Security*, 19 (4).

Johnston, Alastair I. 1996. „Cultural realism and strategy in Maoist China.“ In. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics.* Ed. Peter J. Katzenstein. New York: Columbia University Press.

Johnston, Alastair. I. 1995b. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kane, Thomas M. 2016. *Chinese Grand Strategy and Maritime Power*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Katzenstein, Peter. J. 1996. *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Kier, Elizabeth. 1997. *Imagining War: French and British Military Doctrine between the Wars*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Klein, Bradley. 1988. 1988. „Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics.” *Review of International Studies*, 14 (2).

Kolodziej, Edward. A. 2005. *Security and International Relations: Themes in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kupchan, Charles A. 1994. *The Vulnerability of Empire*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Lantis, Jeffrey S. – Howlett, Darryl. 2013. “Strategic Culture.” In: *Strategy in the Contemporary World*, Eds. John Baylis, James J. Wirtz, Colin S. Gray. Oxford, UK: Oxford University Press, 76-96.

Lantis, Jeffrey S. 2002a. „Strategic Culture and National Security Policy." *International Studies Review*, 4 (3), 87–113.

Lantis, Jeffrey S. 2002b. *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy since Unification*. Westport, CT: Praeger.

Lantis, Jeffrey S. 2014. „Strategic Cultures and Security Policies in the Asia-Pacific." *Contemporary Security Policy,* 35 (2), 166-186.

Lantis, Jeffrey, S. 2005. „Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism," *Strategic Insights,* 4 (10).

Lantis, Jeffrey. 2006. *Strategic culture: from Clausewitz to constructivism*. Defence Threat Reduction Agency. Washington, DC: DTRA.

Lantis. Jeffrey S. 2002c. „Strategic Culture and National Security Policy." *International Studies Review,* 4 (3).

Legro, Jeffrey. 2009. „The Plasticity of Identity under Anarchy." *European Journal of International Relations,* 15 (1), 37-65.

Legro, Jeffrey. 2000. „The Transformation of Policy Ideas." *American Journal of Political Science,* 44, (3), 419-432.

Libel, Tamir. 2016. „Explaining the Security Paradigm Shift: Strategic Culture, Epistemic Communities, and Israel´s changing national security policy." *Defence Studies,* 16 (2), 137-156.

Liu, Tiewa. 2014. „Chinese Strategic Culture and the Use of Force: Moral and Political Perspectives." *Journal of Contemporary China,* 23 (87), 556-574.

Macmillan, Allan, Booth, Ken, Trood, Russell. 1999. "Strategic Culture." In: *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region*, Eds. Ken Booth and Russell Trood. New York: St. Martin's, 8-12.

Mahnken, Thomas G. 2011. *Secrecy and Stratagem: Understanding Chinese Strategic Culture.* Double Bay: Lowy Institute for International Policy.

McCraw, David. 2011. „Change and Continuity in Strategic Culture: The Cases of Australia and New Zealand“, *Australian Journal of International Affairs,* 84 (2), 167–84.

Meyer, Christopher. O. 2006. *The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union.* Houndmills: Palgrave Macmillan.
Miracola, Sergio. 2018. *Chinese Strategic Culture: Origin, Organization, Operationalization, and Evolution of the People´s War Doctrine*. Lucca: IMT School for Advanced Studies.

Morgan, Forrest E. 2003. *Compellence and the Strategic Culture of Imperial Japan: Implications for Coercive Diplomacy in the Twenty-First Century.* Westport, CT and London: Praeger, 2003.

Murden, Simon W. 2005. „Culture in World Affairs.“ In *The Globalization of World Politics*. Eds. John Baylis and Steve Smith. Oxford: Oxford University Press, pp. 539–53.

Murray, Williamson. 1999. „Does Military Culture Matter?” *Orbis*, 43 (1), 27–42.

Myers, Steven Lee. 2019. „In Hong Kong Protests, China Angrily Connects Dots Back to U.S.“ *The New York Times.* September 5th [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://www.nytimes.com/2019/09/05/world/asia/china-hong-kong-protests.html

Nadege, Rolland. 2015. „China´s National Power: A Colossus with Iron or Clay Feet?“ In*: Foundations of National Power in the Asia Pacific, Strategic Asia 2015-2016*. Ed. Ashley J. Tellis. Seatle: The National Bureau of Asian Research. 23-56.

Neumann, Iver B., Heikka, Heinrikki. 2005. „Grand Strategy, Strategic Culture, Practice. The Social Roots of Nordic Defence.“ *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association,* 40 (1), 5–23.

Nisbett, Richard E., Choi, Incheol, Peng, Kaiping, Norenzayan, Ara. 2001. „Culture and Systems of Thought: Holistic Versus Analytic Cognition,” *Psychological Review* 108 (2), 291–310.

O'Reilly, K. P. 2013. „A Rogue Doctrine? The Role of Strategic Culture on US Foreign Policy Behavior." *Foreign Policy Analysis*, 9 (1), 57–77.

Paradise, James F. 2009. „China and International Harmony: The Role of Confucius Institutes in Bolstering Beijing´s Soft Power." *Asian Survey,* 49 (4), 647-669.

Pehrson, Christopher J. 2006. *String of Pearls: Meeting the challenge of china's rising power across the asian littoral.* Strategic Studies Institute. [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/pub721.pdf

Pillsbury, Michael. 2000. *China Debates the Future Security Environment.* Washington, D.C.: National Defense University Press.

Pirani, Pietro. 2016. „Elites in Action: Change and Continuity in Strategic Culture." *Political Studies Review,* 14 (4), 512-520.
Poore, Stuart. 2003. „What Is the Context? A Reply to the Gray-Johnston Debate on Strategic Culture." *Review of International Studies* 29, (2), 279–84.

Porter, Patric. 2007. „Good Anthropology, Bad History: The Cultural Turn in Studying War," *Parameters*, 45-58.

PRC State Council. 2015. *„China's Military Strategy in 2015."* [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://china.usc.edu/prc-state-council-chinas-military-strategy-2015-may-26-2015#I

Richardson, Derek. 2009. *The rise of dualistic dragon: the contrastive strategic mentality of the People´s Republic of China under American hegemonism.* Victoria: University of Victoria.

Rosen, Stephen. P. 1996. *Societies and Military Power: India and Its Armies.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Ross, Robert S. 2009. „China's Naval Nationalism: Sources, Prospects, and the U.S. Response." *International Security* 34, (2), 46–81.

Rosyidin, Mohamad. 2017. „China´s Strategic Culture and the Challenge of Security Management in the South China Sea Dispute." *East Asia*, 34 (2), 1-13.

Samuelson, Robert J. „The Danger Behind China's 'Me First' Worldview." *Washington Post*, February 15, 2010.

Sawyer, Ralph D. 2001. *Chinese Warfare: The Paradox of the Unlearned Lesson*. American Diplomacy. [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://americandiplomacy.web.unc.edu/2001/04/chinese-warfare-the-paradox-of-the-unlearned-lesson-2/

Sawyer, Ralph. 2007a. "Chinese Strategic Power: Myths, Intent and Projections," *Journal of Military and Strategic Studies 9* (2).

Sawyer, Ralph. 2007b. *The Tao of Deception. Unorthodox Warfare in Historic and Modern China.* Cambridge, MA: Basic Books

Scobell, Andrew – Nathan, Andrew J. 2012. „China´s Overstretched Military." *The Washington Quarterly,* 35 (4).
Scobell, Andrew. 2002. „China and Strategy Culture." *Report for Strategic Studies Institut.* Carliste: U.S. Army War College.

Scobell, Andrew. 2003. *China's Use of Military Force: Beyond the Great Wall and the Long March.* Cambridge: University Press.

Scobell, Andrew. 2004. „Soldiers, Statesmen, Strategic Culture, and China´s 1950 Intervention in Korea." In *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior.* Ed. Zhao Suisheng. Armonk: M.E. Sharpe. 107-127.

Scobell, Andrew. 2014. "China´s Real Strategic Culture: A Great Wall of the Imagination." *Contemporary Security Policy,* 35 (2), 211-226.

Shijia, Li. 2007. „Harmonious World: China´s ancient philosophy for new international order." *Xinhua-Press Agency.* [cit. 2019-30-04] Dostupné online: http://www.china-botschaft.de/det/zggy/t361715.htm

Snyder, Jack L. 1977. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*, RAND R-2154-AF. Santa Monica, California: The Rand Corporation.

Snyder, Jack L. 1990. „The Concept of Strategic Culture: Caveat Emptor." In *Strategic Power: USA/USSR*. Ed. Carl G. Jacobsen. New York: St Martin's Press, 1990.

Sondhause, Lawrence. 2006. *Strategic Culture and Ways of War*. 1st ed. London, UK: Routledge.

Stone, Elizabeth. 2006. *Comparative Strategic Culture Literature Review.* Fort Belvoir: Defense Threat Reduction Agency – Advanced Systems and Concepts Office.

Stratfor Analysis. 2012. *The Geopolitics of China: A Great Power Enclosed*. Business Source Complete. [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-china-great-power-enclosed

Sutter, Robert G. 2005. *China's Rise in Asia*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Swaine, Michael D. – Tellis, Ashley J. 2000. *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present, and Future*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1121.html.

Swidler, Ann. 1986. "Culture in Action: Symbols and Strategies." *American Sociological Review*, 51 (2), 273–86.

Tanner, Harold M. 2010. „The People´s Liberation Army and China´s Internal Security Challenges." In: *The PLA at Home and Abroad: Assessing the Operational Capabilities of China´s Military.* Eds. Roy Kamphausen, Andrew Scobell. Carliste Barracks, PA: US Army War College Strategic Studies Institute.

Terrill, Ross. 2003. *The New Chinese Empire.* New York: Basic Books.

Toje, Asle. 1999. "Strategic Culture as an Analytical Tool History, Capabilities, Geopolitics and Values: The EU Example." *Strategic Culture and Security Sector Reform,* October 1st.

Townsend, James. 1992. „Chinese Nationalism." *The Australian Journal of Chinese Affairs*, 27, 97-130.

Turcsányi, Richard. 2014. Strategic Culture in the Current Foreign Policy Thinking of the People's Republic of China. *Politologický časopis – Czech Journal of Political Science*, 21, 60-75.

Twomey, Christopher P. 2006. *Chinese Strategic Culture: Survey and Critique*. Defense Threat Reduction Agency, Advanced Systems and Concepts Office. Washington, DC: DTRA.

Waldron, Arthur. 1997. "The Art of Shi." *New Republic*.

Wan, Mengjia. 2016. "Behind the Official Narrative China's Strategic Culture in Perspective. Interview with Christopher A. Ford." *The National Bureau of Asian Research.* [cit. 2019-30-04] Dostupné online: https://www.nbr.org/publication/behind-the-official-narrative-chinas-strategic-culture-in-perspective/

Wang, Jisi. 2016. "China's Search for a Grand Strategy A Rising Great Power Finds Its Way." Foreign Affairs (Council on Foreign Relations), 90 (2), 68-79.

Wang, Yuan-Kang. 2011. *Harmony and War: Confucian Culture and Chinese Power Politics*. New York: Columbia University Press. 2011.

Wilson, Andrew R. 2014. "The Chinese Way of War." In: *Strategy in Asia. The Past, Present, and Future of Regional Security*. Eds. Thomas G. Mahnken, Dan Bluementhal.

Xia, Liping. 2009. „How China thinks about National Security." In *Rising China: Power and Reassurence.* Ed. Ron Huisken. Canberra: ANU, 103-118.

Xinbo, Wu. 2004. „Four Contradictions Constraining China's Foreign Policy Behavior." In. *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior: Pragmatism and Strategic Behavior.* Ed. Zhao, Suisheng. London: Routledge.

Xinbo, Wu. 2010. „Four Contradictions Constraining China's Foreign Policy Behavior." *Journal of Contemporary China*, 10:27, 293-301.

Yuzhen, Gong. 2002. *Analysis of China's Strategic Culture.* Beijing: Military Science Press, 2002.

Zaman, Rashed Uz. 2009. „Strategic Culture: A''Cultural'' Understanding of War", *Comparative Strategy* 28 (1), 68–88.

Zhang, Feng 2015. *Chinese hegemony: grand strategy and international institutions in East Asian history*. Stanford: Stanford University Press, 2015.

Zhang, Tiejun. 2002. „Chinese Strategic Culture: Traditional and Present Features." *Comparative Strategy* 21: 73–90.

Zhao, Suisheng. 2004. (Ed.) *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.

Zhao, Suisheng. 2005. „China´s Pragmatic Nationalism: Is it Manageable?" *The Washington Quarterly,* 29. Winter 2005-2006.

Zhao, Suisheng. 2008. „Chinese Pragmatic Nationalism and its Foreign Policy Implications." *Speech at the 2008 Annual Meeting of the American Political Science Association*, August 28-31. University of Denver, Graduate School of International Studies.
Zhao, Suisheng. 2016. *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior: Pragmatism and Strategic Behavior.* London: Routledge.